СВЕВИЂЕ

ЛИСТ ЕПАРХИЈЕ БУДИМЉАНСКО-НИКШИЋКЕ
за вјеронауку, хришћанску културу и живот цркве

Мај 2023. | Година XX | Broj 129 | Cijena 1,5€

ISSN 1800-5209

ЛИСТ ЕПАРХИЈЕ БУДИМЉАНСКО-НИКШИЋКЕ ЗА ВЈЕРОНАУКУ, ХРИШЋАНСКУ КУЛТУРУ И ЖИВОТ ЦРКВЕ

Мај 2023. Број 129

Оснивач и издавач:
Епархија будимљанско-никшићка
Трг Шака Петровића 1, 81400 Никшић
www.eparhija.me

Главни уредник:
Протојерej-ставрофор Слободан Бобан Јокић

Редакција:
Проф. др Раде Кисић,
проф др Вања Ковић,
проф. др Душан Крцуновић,
др Миодраг Чизмовић,
др Иван Шупић,
мр Стеван Ђурђевић,
мр Милош Ненезић,
Радинко Крулановић,
Јанко Јелић
Спиридон Дејан Булатовић

Лектор:
Марија Јелић

Дизајн, прелом и припрема за штампу:
Душан Томић
Никола Кадовић

Пласман:
Мирко Булајић
+382 67 437 507

Рукописе и претплатничке адресе за лист слати на адресу:
Редакција листа СВЕВИЂЕ
Трг Шака Петровића 1,
81400 Никшић

E-mail: svevidje@gmail.com
(рукописе и фотографије не враћамо)

Средства уплаћивати на:
Епархија будимљанско-никшићка
жиро-рачун број:
525-3326-57
Комерцијална банка АД Будва
са назнаком за „Свевиђе“

За динарске уплате:
Епархија будимљанско-никшићка
жиро-рачун број:
200-2723110114033-21
Банка Поштанске штедионице АД Београд
са назнаком за „Свевиђе“

Тираж:
1100 примјерака

Штампа:
Ras Press, Никшић

Лист је регистрован
у републичком секретаријату за информације
бр. 04/01-257 од 21. марта 2002. године

САДРЖАЈ

4 ***Васкршња порука Епископа будимљанско-никшићког Г. Методија***

6 *Свети Григорије Двојеслов,* ***Јеванђелске омилије, Омилија 21, Изговорена на Васкрс***

10 *Александар Шмеман,* ***Богородица Марија: архетип човјечанства***

16 *Александар Шмеман – Георгије Флоровски,* ***Писма 1947-1955 год.***

21 *Владика захумско-херцеговачки и приморски Димитрије,* ***Бесједа на Светосавској академији у Никшићу 2023. год.***

24 Протојерej-ставрофор *Милош Весин,* ***Васкршње подсјећање***

27 Протојереј *др Никола Маројевић,* ***Молитва као царство слободе***

29 *Мр Дражен Јанко,* ***Савремене миграције у трећој деценији XXI вијека и одговор Католичке цркве кроз енциклику папе Фрања Frateli tutti***

36 *Мр Милош Ненезић,* ***Еклисиологија папе Бенедикта XVI и њене паралеле у православној еклисиологији***

42 *Владимир Дурутовић,* ***Путопис Љубави***

44 *Стојана Валан,* ***Среброљубље***

46 *Милош Милићевић,* ***Мреже посреди нас***

54 *Вања Ковић,* ***Сан наш насушни***

58 *Босиљка Томић Даржирол,* ***О дјеци и родитељима у дигиталном добу***

62 *Ернесто Карденал,* ***Псалам 37***

63 *Биљана Макејевић,* ***Гробље / Има нас још!***

66 *Јелена Ковачевић,* ***У Васкршњем посту и Плаво***

67 *Сара Шведић,* ***Беседа о овци***

69 *Сара Милановић,* ***Др Димитрије И. Стефановић (1929-2020), Човек који је померио историју српске музике***

73 *Дејан Спиридон Булатовић,* ***Сјећања на Рајка Петрова Нога и Милована Данојлића***

77 *Протојереј-ставрофор Слободан Бобан Јокић,* ***Владимиру***

80 *МА Андреа Перић,* ***Конзервација и реставрација рукописних и штампаних књига у власништву Епархије будимљанско никшићке***

84 *Јанко Јелић,* ***Здравица у Подмалинску***

Епископ будимљанско-никшићки Г. Методије

ВАСКРШЊА ПОРУКА ЕПИСКОПА БУДИМЉАНСКО-НИКШИЋКОГ Г. МЕТОДИЈА

ХРИСТОС ВАСКРСЕ!

Драга браћо и сестре у Христу,
„Што тражите живога међу мртвима? Није овдје, него устаде;”
(Јев. по Луки, 24, 5)

То су питање чуле жене „у први дан седмице“ када дођоше с миомирисима на гроб „рано, док још бјеше мрак“ (Јев. по Јов, 20,1), у праскозорје. Бијаше то вријеме пред излазак сунца, још већма мрак и општа тама, док тиха нада новог Дана добује и расте до громогласног пуцања камена наваљеног на врата гроба која се чује више од двије хиљаде година до данашњега дана. Управо ријеч „праскозорје” изабрана је за најљепшу српску ријеч и означава вријеме пред излазак сунца носећи у себи наговјештај Новог дана и новог почетка, вјечног живота и наде, пуцање мртве љуске под којом се живот испилио. Повратак је то и побједа свјетлости над мраком свијета и суновратом духа, побједа Бога и човјека која нас води изласку Вјечног новог дана који се у нама рађа и ми у Њему.

Поред праскозорја, међу ријечима које су дјеца бирала за најљепшу српску ријеч су и љубав, породица, мајка, благодат, Косово, преумљење, али и домовина, јер како кажу, због те ријечи више воле себе изнутра.

Сва дјеца, „јер таквих је Царство небеско“, природно и по своме чистом срцу умију да свједоче истину и вриједности. Блажени су чисти срцем који јасно разликују смисао од бесмисла, живо од неживог, добро од зла, непролазно од пролазног, бирајући лијепо, осјећајући чисто, жудећи свијетло, вјерујући вјечно. Будимо као дјеца и бдијмо над својом савјешћу попут анђела који су у праскозорје дочекали мироносице и благовијестили: „Што тражите живога међу мртвима? Није овдје, него устаде“.

Зашто ми одрасли не умијемо да будемо као дјеца и упорно тражимо живога међу мртвима? Зашто се затварамо у гробове без наде, гробове илузија, гробове празних обећања, у беспућа мржње, насиља, егоизма, лажи и зла. Зашто када иза њих увијек и наново остаје само пустош, смрт, празнина – развалина живота, свијета и човјека. Зашто бивамо опијени и заведени земаљским силама и стварима овога свијета, зашто заборављамо на Бога и ближње, зашто своје наде полажемо у свјетовне испразности и заборављамо да „волимо себе изнутра“, како нам веле дјеца. Тада нам Божја ријеч прошапће у праскозорје: “Што тражите Живога међу мртвима?”. Бог није створио празнину и бесмисао. Зашто, онда, неуморно лутамо и тражимо благо на депонији илузија? То нам не може донијети радост, мир, нити живот.

То нас свето призвање као жалац у месо може и мора пренути и пробудити из бунила и таворења у помрчини нас самих, отети нас ономе што је било јуче, а које је гроб. У том хладном и изгубљеном „јуче“ сахранили смо Христа и тамо смо оставили Његов

гроб, гроб Цркве, гроб истине и правде. Зато изиђимо данас из мисаоних свјетова, устанимо из мртвих и будимо присутни и свјесни, стражимо над собом, будимо живи да уђемо у васкрсење које је за живе. Јер, данас је вјечно васкрсење према ком нас управља и води Дух Свети дарујући нам пуну слободу уз наше пуно пристајање и повјерење да љубав Божија проналази рјешења за сваку људску патњу и излаз из сваке човјекове кризе.

Драга браћо и сестре, ухватите се матице живота, ондје гдје је живот најздравији и најбистрији, ондје гдје је Бог Стваралац као ријека Која буја, као њива Која плоди и множи богатством живота непрегледних и небројених, непоновљивих облика. Ухватите се онога Који је животодавац и живототворац, носилац снаге која и у ништавилу ствара, Која пустош оживљава, Која таму освјетљава. Узмите и примите Тијела и Крви Васкрслог и кроз вас ће у сретенију с Христом зачети се нови живот у свјетлости свеистинитих Христових ријечи када свијет и сва добра земаљска задобијају непролазни бесмртни смисао.

Нека нам Христов празан гроб вазда окријепи наду и позлати вјеру у љубав Божију која даје коначни и потпуни смисао нашем постојању. Христос није у гробу, он је Васкрсао! Он је Живи Бог, Онај који увијек обнавља своје тијело које је Црква и бдије над њом на путу који води к Њему.

Свако понаособ нека одвали камен са гроба свог живота и устане међу живе и Божије. Успокојимо немирне, утјешимо несретне, пружимо руку паломе, посјетимо болесне, нахранимо гладне. Човјеку је све што има даровано добротом Божјом, а отуђење од Бога и Божјих добара пут је самоуништења и смрти човјека и свијета. Молимо васкрслог Господа да и у нама васкрсне људски лик првобитне човјекове природе, често замагљен и повређен бројним манама и пороцима. Свеколико Хришћанство, у суштини, јесте опит вјере, који се понавља свагда изнова, као први пут.

Иштите, браћо и сестре, најприје царство Божје и правду његову и све ће вам се дати. Помозимо разореном свијету, подјељеном друштву, помозимо ближњем и самима себи, успоставимо поново живот, призовимо мир у себи кроз оваплоћивање вјере у богослужењима, у братској љубави и јединству окренути једни другима, сабрани под окриљем своје Цркве, достојно свједочећи ко смо и којој вјери и којем роду припадамо.

Треба да будемо свјесни да је Христос жив и да је данас присутан у свијету и не смијемо се себично затворити у себе и лично самозадовољство. Зато поновимо ангелску поруку над празним гробом: „Не тражите живога међу мртвима!“. Нека нам се уреже у срце и памет, изиђимо из мрака и тмине у праскозорје Радосног дана, напустимо просторе жалости и отворимо се спознаји наде која је кадра да уклања камење са гробова и која доноси живот другима.

Драга дјецо, драга браћо и сестре, обасјани вјечном свјетлошћу Христа Бога прославимо Његово Васкрсење и у Њему наду на васкрсење мртвих и живот вјечни, поздрављајући се сверадосним поздравом:

ХРИСТОС ВАСКРСЕ! ВАИСТИНУ ВАСКРСЕ!

Св. Григорије Двојеслов

ЈЕВАНЂЕЛСКЕ ОМИЛИЈЕ
ОМИЛИЈА 21[1]

Изговорена пред народом у базилици Блажене Дјеве Марије, на Празник Васкрсења

Читање Светог Јеванђеља од Марка 16, 1–7:

И пошто прође субота, Марија Магдалина и Марија Јаковљева и Саломија купише мирисе да дођу да га помажу. И врло рано у први дан недјеље дођоше на гроб око изласка сунца. И говораху међу собом: Ко ће нам одвалити камен од врата гроба? И погледавши видјеше да камен бјеше одваљен; а бјеше врло велики. И ушавши у гроб, видјеше младића обучена у бијелу хаљину гдје сједи с десне стране; и уплашише се. А он им рече: Не плашите се. Исуса тражите Назарећанина, распетога. Устаде, није овдје; ево мјеста гдје га положише. Него идите и кажите ученицима његовим и Петру, да ће пред вама отићи у Галилеју; тамо ћете га видјети, као што вам рече.[2]

1. Приликом многобројних читања[3], најљубљенија браћо, обраћао сам вам се путем онога што сам издиктирао.[4] Али ипак примећујем да неки од вас то са мањом радошћу слушају, јер ја лично, због слабости желудца, не могу да прочитам оно што сам издиктирао. Због тога ћу сада, противно мојој навици, читање Светог Јеванђеља за време Свете Литургије протумачити не путем онога што сам издиктирао, него у личном обраћању. И на тај начин то [sc. ово обраћање] треба тако прихватити јер, како ми кажемо, глас једног личног обраћања више покреће трома срца неголи прочитани говор и њих [sc. срца] брижљивом руком дрма, да би их пробудио. Не мислим додуше да сам дорастао овом задатку,

1 Наслов оригинала: Gregor der Große. Homiliae in Evangelia. Evangelienhomilien. (Fontes Christiani 28/2), Freiburg u. a. 1997. Уколико није назначено другачије, све примедбе у тексту су преводиочеве.

2 Сви наводи из Светог Писма цитирани су према: *Свето Писмо* издавач Свети Архијерејски Синод СПЦ, Београд 2012.

3 Реч је о читањима Светог Писма.

4 Због телесне слабости Св. Григорије често није могао да беседи на Светим Литургијама и уместо тога читане су његове претходно припремљене беседе.

али љубав ми даје моћи које ми неискуство ускраћује. Знам, наиме, ко је говорио: „Отвори уста своја, и ја ћу их напунити“ (Пс. 81,11). Ми дакле желимо да подузмемо добро дело, јер ће његово остварење почивати на Божијој помоћи. Храброст за обраћање такође нам дарује и прослављање великог Празника Васкрсења Господњег, јер би било сасвим неприлично, када би језик тела прећутао доличну славу онога дана када је Створитељево тело васкрсло.

2. Чули сте, најљубљенија браћо, да су свете жене, које су пратиле Господа, дошле са мирисима на гроб и да су Ономе, кога су док је још живео волеле, и након Његове смрти послужиле са људском оданошћу. Међутим, овај догађај изображава нешто што треба да се деси у светој Цркви. Оно што се десило ми морамо саслушати тако да и размислимо шта поводом тога кроз подражавање треба да учинимо. Уистину и ми, који верујемо у Онога који је умро, такође долазимо са мирисима на Његов гроб, када испуњени миомирисом врлина, бивајући на гласу због добрих дела, тражимо Господа. Али жене, које су са мирисима дошле, угледале су анђела, јер очигледно [само] она срца виде грађане неба [supernos cives], која се у миомирису врлина кроз свету чежњу [per sancta desideria] уздижу ка Господу. Ми ипак морамо обратити пажњу на то, шта значи да је анђео виђен да седи с десне стране. Шта наиме друго означава лева страна ако не садашњи живот, а десна друго неголи вечни живот? Због тога у Песми над песмама стоји: „Лијева је рука његова мени под главом, а десном ме грли“ (ПнП. 2,6). Будући да је наш Искупитељ прошао кроз пролазност садашњег живота, анђео, који је дошао да објави Његов вечни живот, је, како и доликује, седео с десне стране. Анђео се појавио обучен у белу хаљину јер он објављује радости нашег празничног славља [festivitatis]. Блистава белина хаљине објављује наиме сјај нашег празничног славља. Да ли би требало рећи „нашег“ или „његовог“? Ипак, да бисмо се тачно изразили рећи ћемо „његовог и нашег“. Васкрсење нашег Искупитеља био је наш празник, јер нас је Он вратио ка бесмртности; исто тако оно [sc. Васкрсење] је било празник анђела јер је Он њихов број опет учинио потпуним када је нас опет позвао ка небеском. На његовом и нашем празнику анђео се појавио у белим хаљинама, јер када смо васкрсењем Господњим враћени у горњи свет, онда су опет изравнати губици у небеској домовини.[5]

3. Хајде да чујемо шта он каже женама које су дошле: „Не плашите се“ (Мк. 16,6). Као да је у ствари желео рећи: треба да се плаше они који не воле долазак грађана неба; треба да се преплаше они, који обузети телесним пожудама немају никакву наду да ће доспети у њихову заједницу [sc. грађана неба]. Али ви, због чега се ви плашите који видите ваше суграђане?[6] Због тога и Матеј када описује појаву анђела говори: „А лице његово бијаше као муња, и одијело његово бијело као снијег“ (Мт. 28,3). У муњи је наиме ужас страха, а у снегу пријатељство блиставе белине. Будући да је свемоћни Бог застрашујући према грешницима и пријатељски према праведнима, анђео, као сведок његовог васкрсења, се примерено [recte] појављује са севајућим лицем и блиставом хаљином, да би својим изгледом преплашио одбачене и умирио побожне. Због тога је примерено испред народа, који је ходио кроз пустињу, ишао ступ од огња ноћу и ступ од облака дању (види Изл. 13, 21–22). У огњу је страх, а у облаку благо пријатељство овог призора; дан треба разумети као живот праведника а ноћ као живот грешника. Због тога и Павле говори обраћеним грешницима: „Јер некада бијасте тама, а сада сте свјетлост у Господу“ (Еф. 5,8). Дању се ступ показивао као облак а ноћу као огањ јер ће се свемоћни

5 Св. Григорије овде следује ставу блаженог Августина, који сматра да су изабрани (они који се спашавају) надокнадили број палих анђела (примедба M. Fiedrowicz).

6 Од стварања света анђели и људи сачињавају једну заједницу – *civitas, societas* (примедба M. Fiedrowicz).

Бог пријатељски пројавити према праведнима и застрашујући према грешницима. На суду приликом Његовог доласка једне [sc. праведне] ће умирити кроз благост нежности, а друге [sc. грешнике] ипак преплашити кроз строгост праведности.

4. Хајде сада да чујемо шта анђео додаје: „Исуса тражите Назарећанина“ (Мк. 16,6). На латинском језику Исус се преводи као „Исцелитељ“ [salutaris], тј. као „Спаситељ“ [salvator]. У то време многи су могли бити названи „Исусом“, али не по бићу него само по имену. Због тога се додаје назив места, да би било очигледно о којем је Исусу реч: „Назарећанину“. И одмах потом он [sc. анђео] додаје још и узрок смрти: „распетога“. И наставља: „устаде, није овдје“ (Мк. 16,6). „Није овдје“ се каже у погледу Његовог телесног присуства. Али Он никада није одсутан у погледу присуства Његовог Божанског величанства [maiestatis]. „Него идите и кажите ученицима његовим и Петру, да ће пред вама отићи у Галилеју“ (Мк. 16,7). Морамо се запитати зашто је после помињања ученика Петар поменут по имену. Али да га анђео није поменуо по имену, он [sc. Петар], који се одрекао Учитеља, се не би усудио да се појави међу ученицима. Он је поменут по имену да не би очајавао због одрицања. Притом морамо промислити због чега је свемоћни Бог допустио да се питања једне слушкиње уплаши и Њега самог одрекне онај, кога је [Господ] одлучио да постави испред целе Цркве. Ми видимо како је то Његова велика доброта тако плански уредила, да будући пастир Цркве на сопственом греху научи, на који се начин другима треба смиловати. Због тога је Бог њему најпре показао њега самог и потом га је поставио испред других, да би он [sc. Петар] на сопственој слабости познао, како милостиво треба подносити слабости других.

5. Али добро се о нашем Искупитељу каже: „[Он] ће пред вама отићи у Галилеју; тамо ћете га видјети, као што вам рече“ (Мк. 16,7). Галилеја се наиме преводи као „свршени прелазак“ [transmigratio facta]. Наш Искупитељ је наравно већ прешао од страдања до васкрсења, од смрти до живота, од патње до узвишености, од пролазности до непролазности. И по васкрсењу Он ће најпре бити виђен од стране ученика у Галилеји, јер ћемо ми славу Његовог васкрсења са радошћу касније видети када пређемо од грехова до висине врлина. Онај који је на гробу објављен показује се у преласку, јер Онај, који је препознат при умртвљењу тела, бива виђен у преласку душе. Тако смо ми, најљубљенија браћо, у складу са празничним слављем овог дана укратко протумачили Јеванђеље, али желели бисмо о овом празничном слављу још нешто исцрпније казати.

6. Постоје наиме два живота, један познајемо, а други не; један је смртан, други бесмртан; један припада пролазности, а други непролазности, један смрти, други васкрсењу. Али дошао је посредник[7] између Бога и људи, човек Исус Христос и узео на себе један и открио други. Један је претрпео кроз своју смрт, а други је открио кроз своје васкрсење. Када би Он нама, који познајемо смртни живот, обећао васкрсење тела, а да то васкрсење нама није показао као видљиво, ко би поверовао Његовим обећањима? Због тога је Он постао човек и појавио се у телу, унизио себе и слободном вољом умро, устао због своје моћи и својим примером нам показао оно што нам је као плату обећао. Али неко ће можда рећи: са правом је устао Онај, који, будући Бог, није могао бити држан од стране смрти. Да би дакле поучио наше незнање, да би ојачао наше слабости, желео је да нам дâ пример не само Његовог васкрсења. У оно време Он је сам умро, али ипак није сам васкрсао. Јер стоји написано:

7 „Посредник између Бога и људи“ један је од карактеристичних израза који Св. Григорије употребљава када говори о Христу.

„И устадоше многа тијела светих који су помрли“ (Мт. 27,52). Сви приговори невере тиме су укинути. Да наиме нико не би рекао: човек се за себе не сме надати ономе, што је у свом телу показао Богочовек, ми сазнајемо да су заједно са Богом васкрсли и људи, који – у то нимало не сумњамо – су били обични људи. Ако смо дакле удови нашег Искупитеља, онда за нас смемо очекивати оно, што се засигурно десило нашој Глави. Ако се и осећамо потпуно недостојнима, ипак се као последњи удови морамо ономе надати, што смо чули о Његовим претходним удовима.

7. Али видите, опет се присећамо, како су се Јевреји изругивали Сину Божијем говорећи: „Ако је цар Израиљев, нека сиђе сад с крста, па ћемо вјеровати у њега“ (Мт. 27,42). Да је Он тада сишао са крста и тако попустио изругивачима, не би нам указао на врлину смирења. Али Он је кратко сачекао, поднео погрде, истрпео изругивање, сачувао стрпљење, одгодио дивљење и Он, који није желео да сиђе са крста, васкрсао је из гроба. Важније је стога било устати из гроба него сићи са крста. Важније је било кроз васкрсење поништити смрт, неголи кроз силазак очувати живот. Али када су Јевреји схватили да Овај на њихово изругивање није сишао са крста, када су Га видели да умире, поверовали су да су Га поразили, и порадовали су се [мислећи], да су такорећи Његово име избрисали. Али видите, његовом смрћу, захваљујући којој је неверна маса поверовала да је избрисала Његово име, Он се раширио у целом свету; и чијем се усмрћењу маса радовала, Његова смрт их сада боли јер су спознали, да је Он кроз погубљење доспео у своју славу. На то одлично указују дела чувеног Самсона у Књизи о судијама (види Суд. 16,1–3). Када је он дошао у филистејски град Газу и Филистејци потом приметили његов долазак, опколили су град без оклевања, поставили стражу и радовали су се јер су коначно ухватили надасве јаког Самсона. Али ми знамо шта је Самсон учинио. Око поноћи је ишчупао градска врата и попео се на врх горе. Кога другог, најљубљенија браћо, изображава Самсон овим делом неголи нашег Искупитеља? Шта изображава град Газа друго неголи царство мртвих? Шта друго бива изображено кроз Филистејце неголи невера Јевреја? Када су видели Господа мртвог и његово тело како већ лежи у гробу, поставили су без оклевања стражу и радовали су се, да ће онога, који је препознат као Зачетник [auctor] живота, сада држати у тамници царства мртвих, као што је Самсон био ухваћен у Гази. Али Самсон не само да је умакао у поноћ, него је чак и однео врата, јер је наш Искупитељ, који је васкрсао пре изласка сунца, очигледно не само слободно утекао из царства смрти, него је чак и сам разорио тамницу царства смрти. Он је однео врата и попео се на врх горе, јер је својим васкрсењем однео тамницу смрти и кроз Његово вазнесење пробио се до неба. Хајде да, најљубљенија браћо, ову славу васкрсења, која је пре била наговештена кроз символ и касније постала видљива у догађају [васкрсења Христовог], љубимо целим срцем и дајте да из љубави према Њему умремо. Видите, у васкрсењу нашег Творца препознали смо Његове служитеље, анђеле, као наше суграђане. Хајде дакле да пожуримо на оно велико празнично славље ових грађана. Ми желимо да се са њима кроз чежњу и срцем сјединимо, све док не можемо кроз гледање [visione][8]. Ми желимо да изађемо од грехова ка врлинама да бисмо заслужили да у Галилеји видимо нашег Искупитеља. Свемоћни Бог нека ојача нашу чежњу за таквим животом, Он, који је ради нас предао у смрт свог јединог Сина, Господа нашег Исуса Христа, који са Њим живи и влада као Бог у јединству Светога Духа [in unitate Spiritus sancti] у све векове векова. Амин.

Превео: Раде Кисић

8 Св. Григорије овде има у виду гледање Лица Божијег у Царству Небеском.

Александар Шмеман

БОГОРОДИЦА МАРИЈА: АРХЕТИП ЧОВЈЕЧАНСТВА[1*]

I

Практично све хришћанске доктрине – прецизне, појмовне формулације вјере и искуства Цркве – развиле су се као одговор и реакција на разна сакаћења и изобличења те вјере, на јереси у дословном значењу грчке ријечи јереси – селекција, односно редукција, дакле деформација. Отуда, један од најбољих начина да се поврати суштинско значење ове или оне одређене доктрине јесте да се она сагледа управо у односу на „јерес“ коју је осудила, у односу на питање на које је та доктрина одговорила.

Живимо данас у свијету пуном „јереси“: произвољних избора и произвољних редукција. Не само да је то заиста разбијени свијет, са разбијеном визијом и разбијеним знањем, већ његова дубока трагедија лежи у томе да се сваки „фрагмент“ који произлази из те разбијености афирмише и доживљава као цијела истина, свака „редукција“ се најављује као „цјелина“. За овај трагични редукционизам криви су хришћани, више од било кога другог; јер умјесто да га исцијеле свјетлошћу и снагом католичанске, тј. управо цјеловите, свеобухватне и тоталне визије, они сâми – због површне „релевантности“ тако често се предају дјелимичним и разбијеним „редукцијама“ од „овога свијета“.

Најбољи примјер овдје је управо мариологија. Док неки хришћани од мариологије чине сâм симбол свог чврстог „конзервативизма“ и живе у носталгији за њеним средњовјековним сјајем, многи други, заиста већина, тихо је напуштају као нешто управо „средњовјековно“, „архаично“, и стога небитно за оно што желе да буде нови сусрет хришћанства са „савременим“ свијетом. И чине то зато што се не питају: на које је то вјечно питање одговор мариолошко искуство Цркве; коју то основну јерес – експлицитно или имплицитно – мариологија превазилази и побија? Али, само ако смо у стању да у свом знању и поштовању Марије поново откријемо оно што је управо *суштинско*, а то значи оно без чега наша хришћанска визија престаје да буде *католичанска* и постаје искривљена, замагљена, осакаћена, другим ријечима, само ако научимо како да повежемо мариологију са пуноћом хришћанске вјере, можемо поново усвојити истински смисао мариолошког искуства Цркве.

II

Све што могу да урадим у овом кратком раду је да укратко изнесем, без икаквог „доказивања“ или развијања, врло општу перспективу у којој, по мом мишљењу, треба проучавати и разумјети богато мариолошко предање Цркве данас, у нашем духовно разбијеном свијету.

Чини ми се да се овдје први задатак састоји у прецизном утврђивању те „јереси“ на коју се хришћански одговор открива у мариологији, иако сам овај одговор очигледно превазилази питање и на крају

1* Извор: Alexander Schmemann, „Mary: The Archetype of Mankind“, у: *The Virgin Mary*: *Celebration of Faith, Vol. 3,* Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2001, 45-55. Овај Шмеманов текст је првобитно објављен у *The Univertsity of Dayton Review,* 2/3 (1975).

трансформише саму његову природу. Не сумњам да се ова „јерес“ тиче човјека и људске природе, и да је суштински теолошки контекст за правилно разумијевање црквеног поштовања Марије прије свега *антрополошки*.

Било је тачно тако прије много вијекова када је мариологија почела да се развија у својим доктринарним аспектима; то је посебно тачно данас. Заиста, основна духовна болест нашег времена, ако се посматра са хришћанског становишта, мора се назвати *антрополошком јереси*. Њен коријен је у дубоко искривљеном разумијевању човјекове сопствене природе и живота. Најневјероватнији, заиста парадоксални аспект те јереси, аспект који, зачудо, чини се да игноришу браниоци као и непријатељи те јереси, јесте њена суштинска унутрашња противрјечност, да је она истовремено антрополошки *минимализам* и антрополошки *максимализам*.

Прво, антрополошки минимализам. Он се открива и афирмише прије свега у такозваним хуманистичким *наукама* чији је читав нагласак управо на свођењу човјека на појаву у потпуности детерминисану мрежом безличних природних закона чији је сам човјек само резултат и „инструмент“. Ова редукција се проучава и афирмише на више нивоа: биолошком и генетском, економском, социолошком и психолошком, али оно што у свима њима подједнако недостаје управо је *слобода*, могућност у човјеку за истинско лично самоодређење. Стара фојербаховска дефиниција, „човјек је оно што једе“, проширена је тако да покрива цијели „феномен човјека“, тако да постаје основна „радна хипотеза“ у свим могућим приступима том феномену.

Међутим, у исто вријеме наша култура је прожета и заснована на заиста невиђеној *егзалтацији* човјека, она је израз *антрополошког максимализма* чије су размјере непознате у прошлости. Патос нашег „савременог свијета“ је бесконачна афирмација човјекових апсолутних права и слобода, тражење његовог *ослобођења* и *самоиспуњења*, одбацивање било каквих ограничења његовог „потенцијала“.

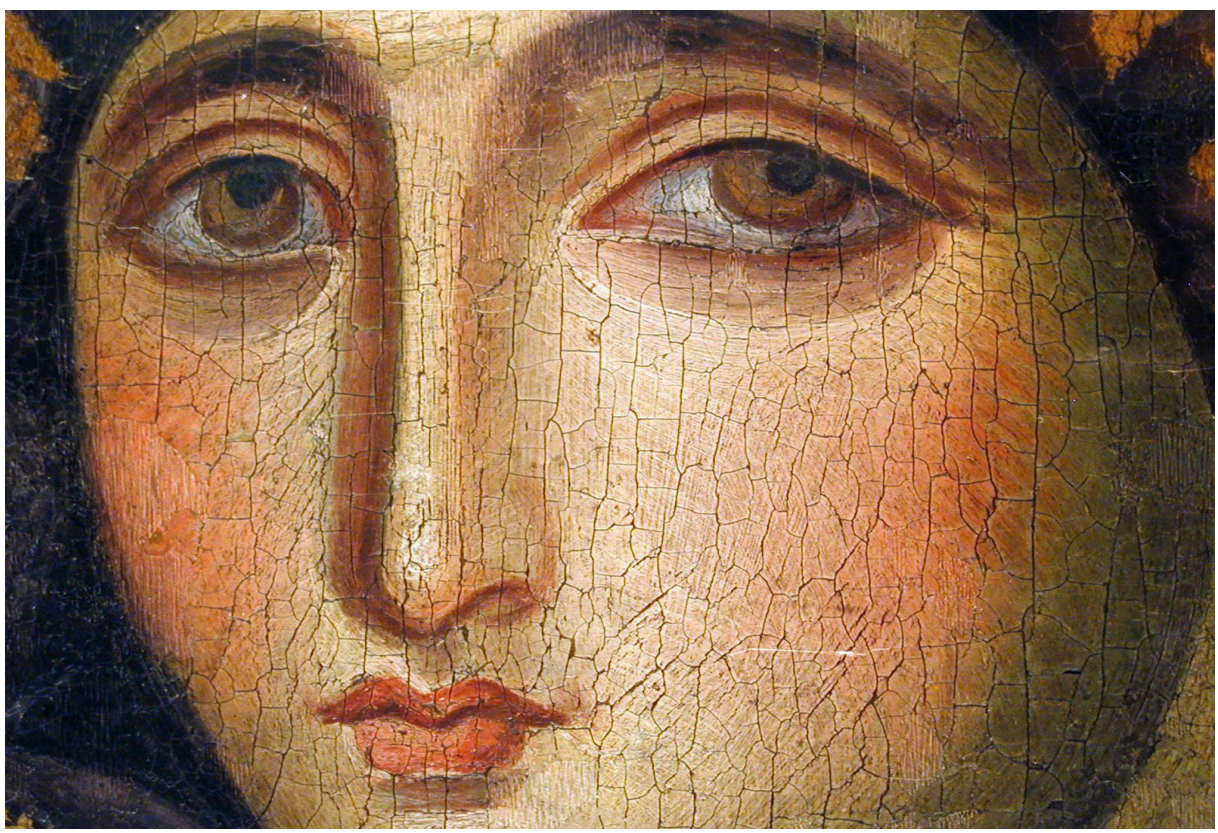
Невјероватан парадокс наше културе, међутим, јесте да се ова два погледа на човјека, ове двије „антропологије“ које тако очигледно искључују једна другу, заправо „држе заједно“ и чине основни поглед на свијет „савременог човјека“ који, уз то, изгледа потпуно несвјестан његове основне апсурдности. Човјек је „ништа“, а ипак хоће да буде „све“. Не постоји „слобода“ у њему, а ипак је слободан. Личност не постоји као субјект који „трансцендује“ своју природу, али човјек има лична „права“. Он је одређен својим тијелом, али има право да с њим истински „располаже“. Он нема „душу“, али је „апсолутна вриједност...“

Да је овај парадокс, да је овај апсурд био ограничен на подручје пуке теоријске спекулације, лако би се могао одбацити као необичан примјер логичке недосљедности. У стварности, међутим, то је извор данашње трагедије и невоље човјека, апокалиптичне ароме која је све очигледнија у нашој култури. У хришћанским терминима, управо ова *јерес* о човјеку је, као и свака јерес, прије свега *егзистенцијално*, а не само теоријско сакаћење и изобличење, које прије или касније доводи до потпуног хаоса и потпуне таме. Управо данас имамо непогрјешиви предокус те таме... А тама је у овоме: колико год *егзалтиран* и *ослобођен*, односно, „максимализован“, човјек неизбјежно остаје роб сопственог онтолошког „минимализма“, роб чији су сами снови о срећи и самоиспуњењу – у апсолутном смислу овог свијета – *бесмислени*.

Управо ту „разбијену антропологију“, која је извор свих наших трагедија и ћорсокака, хришћани данас треба да настоје да исцијеле. Увјерен сам да управо у мариологији могу да открију визију и моћ неопходну за то исцјељење.

III

На доктринарном нивоу, мариологија је, као што је познато, почела као расвјетљавање појма *Theotokos* – Богородица, тј. у оквиру велике христолошке

расправе четвртог и петог вијека. То значи да је мариологија од самог почетка схватана управо као саставни дио *христологије* и самим тим – у крајњој линији – хришћанског искуства Бога и човјека. Израз *Theotokos*, који се у почетку појавио унутар *lex orandi* [„правило молитве“], тј. као литургијски термин, оспораван је као теолошки апсурдан – Како Бог може имати мајку? – и као заваравајући – Марија је Мајка Христа, а не Божја. Међутим, не само да је тај термин задржан као литургијски дозвољен, него га је и Црква (Трећи васељенски сабор: Ефес, 431) афирмисала као адекватан израз тајне Оваплоћења, као суштинску *епифанију* њеног значења. И мада се ефеска побједа више изражавала у литургијском поштовању Марије него у теолошким спекулацијама о њој, резултирала је визијом неизрециве дубине и љепоте. То је та визија коју данас морамо да дешифрујемо, јер – и то је моја суштинска поента – ова визија садржи и открива управо *антрополошки* израз и димензију христологије; то је, да тако кажем, плод христологије у антропологији.

Мариологија се развијала у два истовремена и, рекло би се, комплементарна кретања. И једно и друго кретање не само да је могуће, већ је подједнако битно и стога неопходно. Прво – „христолошки“ исправно кретање – састоји се у објашњавању и доживљавању улоге Марије у Оваплоћењу, улоге која се може назвати инструменталном. Нема сумње да овдје имамо извор и суштинску основу мариологије – да мариологија почиње са Христом, а не са Маријом „по себи самој“. Христос, а не Марија, стоји у средишту наше вјере, као њен апсолутни садржај и моћ, пуноћа и радост.

Ипак – а то представља друго кретање – посматрајући Маријину улогу у Оваплоћењу, посматрајући „инструменталност“ те улоге, неизбјежно добијамо откривење *саме* Марије, а наше знање о Марији се испуњава као наше знање о *њој*. Зато што нам се „средство“ открива као *личност*, она је та која даје крајњи смисао „средству“. Увјерен сам да су оба аспекта, обје димензије које заједно сачињавају у чудесној и лијепој синтези саму суштину црквеног поштовања Богородице, од суштинског значаја за хришћанско разумијевање човјека и да садрже основне претпоставке истински хришћанске антропологије.

IV

Има оних који мисле – и данас више него икад – да теолошко истраживање мариологије не би требало да се протеже даље од проучавања њеног „инструменталног“ аспекта. Заокупљени смо Маријом само утолико што је она „средство“ Христовог преузимања људске природе. Изгледа да је такво њихово становиште. Они би прихватили мариолошку побожност, али управо као побожност, не тражећи њен значај за теологију. Оно што изгледа не разумију јесте да постављањем такве границе, повлачењем линије разграничења између теологије и „побожности“, они трансформишу ову другу у практично аутономну област, чине мариологију готово независним „култом“, чије су опасности и претјеривања посљедњих година прописно осуђивани. Ако је Марија суштински дио одговора на суштинско питање „Ко је Христос?“, они не виде да се тај одговор пак тиче другог суштинског питања, „Ко је Марија?“ – и, према томе, *ко је* и *шта је* само људско биће. Али, можда упућивањем цјелокупне мариологије на горе поменуту антрополошку „јерес“ можемо уочити важност оба кретања унутар хришћанске вјере, фундаменталног хришћанског „погледа на свијет“.

Колико год то парадоксално звучало, мариологија у свом првом аспекту – оном „инструменталном“ – придоноси „минималистичку“ димензију савременог погледа на човјека са извјесним теолошким оправдањем. Бар нам помаже да антрополошки минимализам схватимо као *verite chretienne devenue folle* („залуталу хришћанску истину“) и

да га тако успоставимо као дјелимичну истину коју он свакако садржи и подразумијева.

Изазвано модерном егзалтацијом човјека и његове безграничне „слободе“, хришћанство би нагласило, као и савремена наука, да човјек није само дио „природе“, већ дио који заиста зависи од природе, суштински подређен њеним „законима“. Дакле, постоји одређена паралела између научног погледа на човјека, у којем је главна категорија зависност, и теолошког, библијског погледа на човјека који наглашава његову потпуну зависност од Бога, Створитеља свијета, „природе“ и њених „закона“. Овдје такође постоји конвергенција у виђењу човјека као „инструмента“, било да се ради о природном процесу или о Божијој замисли и плану. Као што наука тражи од човјека „покорност“ објективним законима природе, Библија и хришћанска вјера почињу са „безусловним предавањем“ човјека Богу, са потпуном послушношћу и смирењем.

Има ли потребе да се доказује да у икономији хришћанске вјере Марија стоји, прије свега, као крајњи израз те фундаменталне човјечности и послушности Божијој вољи, а то значи самој „природи“ која је на крају „инструмент“ те божанске воље и плана? Ово је, узгред, један од главних разлога „одбијања“ Марије код многих „модерних“ Хришћана: она се тешко може тумачити као симбол тог „ослобођења“ које наглашава апсолутно „право“ човјека да располаже својим животом и својим тијелом на начин који сам изабере, до „самоиспуњења“ које он сам одређује.

Дакле, не само „наука“ већ и „религија“ почиње извјесним „антрополошким минимализмом“, уз признавање извјесне *ограничености* човјека, са његовим прихватањем Бога и божански утврђеног поретка и природе. И Марија, *doule kyrion* – „слушкиња Господња“ (Лк 1,38) – стоји у самом средишту црквене визије свијета, човјека и живота као коначног плода и стога највишег израза тог „поробљавања“, смирења и послушности, без којих нема уласка у тајну истинске заједнице човјека са Богом.

Али, ми се растајемо са антрополошким „минимализмом“ једном када преусмјеримо нашу пажњу са првог, инструменталног аспекта мариологије на други – на Марију каква је она сама откривена у тајни Оваплоћења и искуству Цркве. Јер оно што овдје откривамо поново је коријен, почетна инспирација, али овога пута то је антрополошки „максимализам“, који, као што смо видјели, чини други пол савременог погледа на свијет. Откривамо то као још једну „хришћанску истину која је залутала“.

Заиста, оно што је у Маријином откривењу – у *Јеванђељу*, а затим у вјери и предању Цркве – уистину кључно, што стоји у самом његовом средишту и надахњује поштовање Марије са задивљујућом чудесношћу и бескрајном радошћу, јесте још једна зависност: зависност самог Оваплоћења, самог божанског плана, од слободног и личног избора Марије, од њеног слободног прихватања божанског изазова. Божански план и стога „природа“ откривају се као усредсређени у слободној личности, односно личности способној да превазиђе сва ограничења, да открије саму „природу“ као испуњавање у слободи.

Спасење више није операција спасавања онтолошки инфериорног и пасивног бића; она се открива као истинска *synergeia*, као сарадња између Бога и човјека. У Марији су послушност и понизност приказани као укоријењени, не у неком „недостатку“ природе, свјесне сопствених „ограничења“, већ као сам израз човјекове краљевске слободе, његове способности да се слободно сусреће са самом Истином и слободно је прими. У вјери и искуству Цркве, Марија је заиста икона „антрополошког максимализма“, његова вјечна *епифанија* [богојављење].

V

Правилно схваћена, мариологија је стога „locus theologicus“ *par*

excellence хришћанске антропологије. У овом јединственом сазнању о јединственој личности, сазнању које Црква увијек обнавља у свом поштовању Марије, у заједници са њом и у радости због ње, може се разријешити безнадежна противрјечност својствена секуларној антропологији нашег времена: противрјечност између „минималистичког" погледа на човјека који потиче из науке и „максималистичких" тврдњи које прожимају нашу културу усредсређену на човјека. То што ово лично сазнање и контемплација Марије открива, на начин на који ниједна наука, ниједна теорија, а вјероватно чак и ниједна „теологија" као таква не може да открије, јесте управо да открива трагичну лаж обје редукције – „минималистичке" и „максималистичке" – у њиховој међусобној отуђености једне од друге, у њиховој безнадежној „разбијености"; али и скривену истину њих обје када се интегришу у ону *цјеловитост* чији је једини носилац и фокус у свијету људска *личност*. Оно што апстрактно, тј. безлично проучавање човјека поставља као свој саморазумљиви закључак: човјек као потпуна зависност, и оно што једнако апстрактна „егзалтација" човјека поставља као своју *a priori* премису: човјек као потпуна *слобода* – откривају се у јединственом *личном* искуству Марије, искуству *датом* Цркви и претвореном у њено искуство, као једна те иста истина о човјеку. Код Марије, сами појмови „зависности" и „слободе" престају да се међусобно супротстављају као међусобно искључиви. Склони смо мишљењу да тамо гдје постоји зависност не може бити слободе, и тамо гдје постоји слобода не може бити ни зависности.

Марија, међутим, прихвата, она се покорава, она се понизује – не пред њеном „зависношћу" од нечега или некога – већ је сама жива Истина, Присутност, Љепота, Живот, Позив толико очигледан да чини појам „зависности" празним, тачније идентичним и коекстензивним са појмом „слободе". Све док „слобода" није ништа друго до „друга страна" зависности: као протест, побуна против зависности; другим ријечима, све док „слобода" сама по себи у свом значењу зависи од зависности – то је такође празан појам: сваки пут када „одабере" и „прихвати" она престаје да буде слобода... Овдје, међутим, у јединственом Маријином искуству, „слобода" постаје сам *садржај* „зависности", једно се вјечно испуњава у другом као живот, радост, знање, заједништво и пуноћа.

VI

Ово су слабе, неадекватне и неспретне људске ријечи о искуству, визији, стварности која превазилази све људске ријечи. Али, прочитавши их, погледајте поново Жену која вјечно стоји у самом срцу Цркве, испуњавајући наша срца тајанственом, а неизрецивом радошћу, тјерајући нас да вјечно понављамо онај исти поздрав који је чула у дубини свог срца на дан Благовијести: Радуј се! О чему се ради у овој радости? Није ли ријеч о откривењу које нам је дато у њој и кроз њу и које се – ми то знамо – тиче сваког од нас и свих нас, и које смо покушали, само покушали, да ма како слабашно и неадекватно наговијестимо у овом раду? Заиста је она јединствена, јер је јединствено њено људско савршенство и јединствен је њен однос према њеном Сину.

Па ипак, она је једна од нас, она је као ми: њен живот и њено искуство су потпуно људски. Али, зар онда не треба у њој и њеном искуству тражити праву „мјеру" наших живота, тражити одговор на мучна питања о човјеку? Гдје другдје? Гдје је другдје крај и рјешење свих дихотомија и ћорсокака који пријете да дехуманизују наш свијет? Она нам је дала Христа. А Он, који заувијек остаје њен Син, даје нам је као увјерење да је човјек слика Његове неизрециве љепоте, предмет вјечне љубави у вјечном Царству.

Превод: Душан Крцуновић

Прот. Александар Шмеман – Прот. Георгије Флоровски

ПИСМА 1947-1955 ГОД.[1]

Шмеман – Флоровском
9. јул 1947. г.[2]

Дубоко поштовани и драги оче Георгије,

Нијесам успио да Вас видим до Вашег одласка у Женеву[3] *– посљедњих дана сам био веома заузет, јер сам се спремао за пресељење породице овдје на океан*[4]*. Надам се да ће боравак на Леману*[5]*, осим богословског задовољства, дозволити и Вама и Ксенији Ивановној*[6] *да се добро одморите. Не знам када ћете бити у Паризу, али бих веома волио да разговарам са Вама још неколико пута до јесени и почетка предавања, како због општег стања ствари на Институту*[7] *и ailleurs*[8]*, тако и о својим личним стварима. Сусрет и разговор са Вама су ми пружили тако много, па се надам да ми ни у будућности нећете одбити помоћ и руковођење. Дубоко сам убијеђен да је и за цијелу „младу генерацију”*[9] *Ваше учешће на Институту у Паризу апсолутно неопходно и ја бих веома волио да Вас сматрају за тај фактор, који ће, можда, некако „компензовати” тешкоће на институту, које Вас очекују*[10]*.*

---

1 Цјелокупна пронађена писма Александра Шмемана и Георгија Флоровског један другоме од 1947. до 1955. излазе ускоро на српском језику у издању издавачке куће *Свевиђе* Епархије Будимљанско- никшићке.

2 Сва писма А. С. Шмемана за Г. В. Флоровског, осим једног телеграма од 12. маја 1953. године, налазе се у архиви Georges Florovsky Papers, Manuscripts Division, Department of Rare Books and Special Collections, Princeton Universitu Library (GFP PUL), кутија 34, фасцикла 72.

3 Према мемоарима, од фебруара 1946. до августа 1948. године Флоровски је редовно путовао у Женеву на засиједање привременог комитета за припрему Прве скупштине ССЦ, која се одржавала у Амстердаму од 28. августа до 4. септембра 1948. године. Види: *Георгије Флоровски: Свештенослужитељ, теолог, филозоф* / уредник Ендрју Блејн, Москва, Прогрес, 1993.

4 Отац Александар и његова супруга, Јулијана Сергејевна Шмеман (дјевојачко Осоргина) су до јула 1947. године имали двоје дјеце, Ану и Сергеја. Друга кћерка, Марија, се родила 18. фебруара 1948. године. На океану, Шмеманови су одмарали у доњој Нормандији, у мјесту Донвил ле Бен, у провинцији Манш. Детаљније о породици Шмемана и других поменутих лица види у индексу имена на крају књиге.

5 Језеро Леман на граници између Француске и Швајцарске близу Женеве.

6 Ксенија Ивановна Флоровска (дјевојачко Симонова) – супруга о. Георгија.

7 Париски Православни Свето-Сергијевски богословски институт (ССИ, основан 1925. године), са којим су биле тијесно повезане судбине наших аутора. Флоровски је био један од првих предавача ССИ. За вријеме ратних година Флоровски је био ван Француске и, после рата је покушао да се врати на Институт, али се испоставило да то није баш једноставно. Шмеман је учио на ССИ за вријеме рата и по завршетку је остао да предаје црквену историју. Детаљније о историји ССИ види у предговору.

8 Осталог (фр).

9 Види фусноту 58. у предговору.

10 „Тешкоће”, о којима се овдје ради, су биле те да после рата на ССИ за Флоровског није било сталног професорског мјеста, јер је катедру за патристику и црквену историју заузео архим. Кипријан (Керн), Шмеманов наставник и духовник. Флоровском су предложили да истовремено држи предавања из догматског и моралног богословља, што му није било прихватљиво.

Ваш statement[11] о „Church and her Responsibility“ сам прочитао много пута и увијек са новим интересовањем и задовољством[12]. Буквално свака фраза одзвања у мени, као нешто „моје” – управо сам то увијек осјећао и желио сам тај „стил” еклисиологије – не умијући, наравно, да се изразим. У томе се, за мене, огледа и вриједност сусрета са Вама, јер од свих богослова Вас осјећам као најсроднијег. Још увијек нијесам богослов, наравно, али моје нејасне богословске „тенденције” управо у Вашем богословљу налазе свој израз. Историзам, еклисиологија христолошка и светотајинска, Евхаристичност Цркве – све ове категорије су ми се увијек „нудиле”[13] и, због тога би рад под вашим руководством за мене представљао огромну срећу.

Сада одмарам – а што се тиче посла – тврдоглаво учим грчки, као што то увијек радим љети. На јесен планирам да се у потпуности посветим мојој теми на испиту[14] – „анализа црквене историје од времена Реформе” – тема која ме све више и више занима, из више аспеката.

Када ћете доћи у Париз? Могу ли Вас видјети у августу? Враћам се са пловидбе (након кратке посјете Енглеској од пет дана) 7. августа[15].

Молим Вас, не заборавите ме у молитвама. Вама и Ксенији Ивановној желим мирно љето и да добро одморите до јесени и зиме.

Искрено Вам одан,
Свештеник Александар Шмеман

11 Кратко саопштење (енг).

12 Ради се о наступу Флоровског на тему „Црква и њен задатак” на засиједању привременог комитета за припрему Прве скупштине ССЦ, које се одржавало од 2. до 14. марта 1947. године у Женеви. Прва верзија наступа је била објављена на посебној брошури *The Church and her Responsibility* (Geneva: World Council of Churches Study Department, 1947). На овом наступу су били укратко приказани главни аспекти христоцентристичке еклисиологије Флоровског.

13 Овдје: интересантне, занимљиве, привлачне. Ово најважније Шмеманово признање, као и поменуте богословске категорије анализирамо у предговору.

14 Шмеман је завршио ССИ 1946. године и добио степен магистра теологије, после чега је држао предавања из црквене историје и уписао докторске студије, које су укључивале поменути испит из црквене историје.

15 Путовање Шмемана у Велику Британију је било повезано са конференцијом англиканско-православног Удружења Св. Албана и преп. Сергија (УСАПС) у Абингдону, почетком августа, о којем Шмеман детаљно извјештава Флоровског у писму од 12. августа 1947. године.

Флоровски – Шмеману 7. мај 1949. г.[16]

Dr. Geo[rges] Florovsky
537 West 121 Street
New York, NY Au père Alexandre Schmemann
39 Rue Pasteur
L'Etang-la-Ville (S.&O.)
FRANCE
[Послано:] New York, May 7, 1949.

Драги о. Александре, хвала за писмо.

Тек што смо се Ксенија Ивановна и ја вратили из Њу Хевена, гдје смо провели четири пријатна дана код професора Крега, кога се можда сјећате из Амстердама[17]. Одржао сам два предавања – у Јејл Дивинити Скул[18] и у Ортодокс енд Енгликан Фелоушип[19] и, осим тога, возили смо се аутомобилом[20] по Конектикату. Сљедећа авантура ће бити у Масачусетсу, за недјељу дана. Јуче сам час имао проповијед, час излагао реферат у сиријском саборном храму у Бруклину, након вечерње, која је служена на свим језицима истовремено – арапском, грчком, словенском и енглеском[21]. Саборни храм, који је веома простран, био је препун – најмање је било „Руса", а затим се у крипти уживало у сладоледу и арапско-сиријском појању. Дан раније сам се са Висером Туфтом[22], неочекивано за обојицу, обрео на реферату генерала Маршала[23] у Интернешнл Стјудент Хауз[24] – реферат су, из неког разлога, пратили кинески балет и оријентална музика. Сљедећег понедјељка[25] ме чека свечани ручак у част бивших ученика Владимирске богословије, који има за циљ да, још једном, истакне „користи богословског знања" и штетности богословске непросвећености. Нажалост, овдје веома цвјета поповски професионализам и свештенички редови су јако заражени кадром који је отишао у попове просто из разлога што није имао ништа друго да ради – а то је, заправо, све „чист посао" – јер, они нијесу нит потомци, нит отпаци Левијевог кољена[26]. Једна таква индивидуа је потпуно отворено разговарала са мном у

16 Прво писмо Флоровског, које је пронађено у Шмемановој архиви у библиотеци СВС. Огромна већина писама Флоровског је била откуцана на ћириличној писаћој машини. Из тог разлога су ријечи из страних језика транслитероване.

17 Тј. на првој скупштини ССЦ (август–септембар 1948. године), на којој су учествовали и Флоровски и Шмеман. Амерички библиста Кларенс Крејг (Clarence Craig) је исто учествовао на скупштини и био је коаутор документа о природи Цркве.

18 Yale Divinity School, тј. Јејлова вјерска школа, град Њу Хејвен, Конектикат, САД.

19 Православно-англиканско удружење (енг). Удружење је било смјештено у антиохијској цркви Пресвете Богородице у Бруклину, Њујорк. Предсједник удружења је био Пол Шнејрла (W. S. P. Schneirla). Ово удружење у САД-у не треба мијешати са његовим претходником из Велике Британије, УСАПС.

20 Од енглеске ријечи „car", која значи путнички аутомобил.

21 Ради се о саборном храму Светог Николаја, који се налазио на адреси: 355 State Street, Brooklin, NY 11217. У овом периоду храм је припадао јурисдикцији Антиохијске Патријаршије. Јединствено свједочанство из тог времена о пракси истовременог богослужења на четири језика.

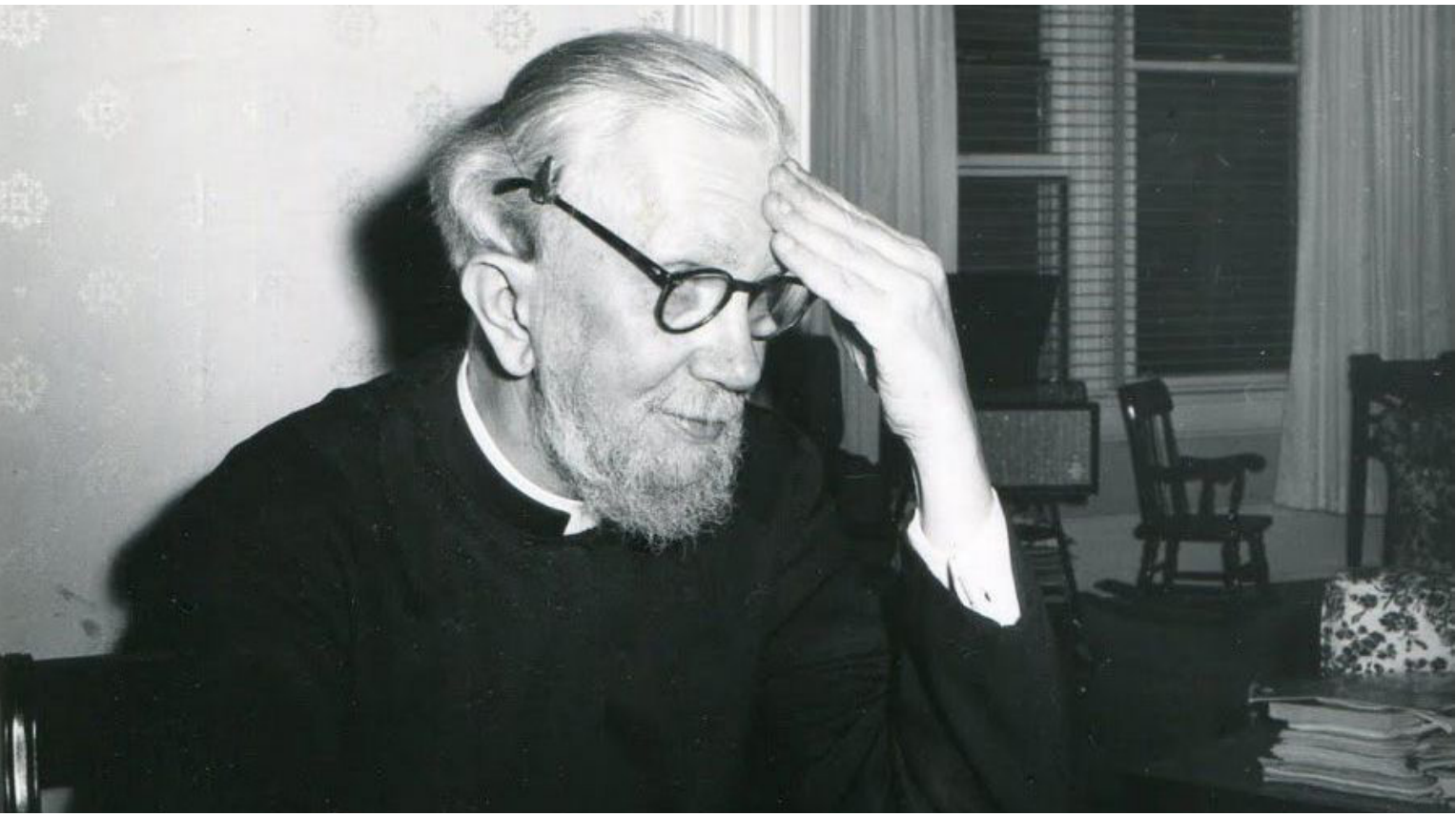
22 Мисли се на Вилијема Визера Туфта (1900–1985), генералног секретара ССЦ.

23 Џорџ Маршал – генерал армије САД, један од организатора побједе савезника над фашистима за вријеме Другог свјетског рата.

24 Међународном студентском дому (енг).

25 9. маја 1949. године.

26 Мисли се на православне свештенослужитеље који су изабрали пастирски пут по примјеру чланова породице, јер су њихови ближњи припадали свештенству.

том духу, очигледно желећи да у мени нађе „друга у несрећи" јер, како је другачије образовани човјек из угледне породице, са знањем језикā (акценат је наравно на множини) могао да дође до расе. Ова индивидуа је завршила правни факултет у Одеси, а његов отац је био протојерej у Одеси и протопрезвитер у Америци. На чудан начин ове мртве душе[27] *се свиђају осталим дошљацима из старе Европе више него живахни старосједиоци те земље који лоше говоре руски и све озбиљно примају к срцу и, чак, организују недјељне школе (сигурно протестантска измишљотина, „код нас" овога нема и није прихваћено) и, из неког разлога проповиједају Јеванђеље и не толико руске завјете, колико некакву опасну васељенску истину. Овдје постоје двије опасности: сан или рутина и – главна: патриоте из Европе. Послова је много и „авеније" су овдје велике, али, као и увијек, „делатеља је мало", иако је чак и превише псеудодјелатеља који праве буку. До нас, лично, међутим, ова бука не допире, тек можда из десете руке, јер ми не тежимо да заронимо у националну „средину" и мимо ње проналазимо довољно дешавања. Радујем се што се Ваш рад развија, међутим, (1) запамтите да, прије свега, треба да се бавите науком и да пишете јер, просто, имате шта и да кажете – не само на конференцијама и (2) не поистовјећујте васељену са старом Европом и не презирите Нови свијет са свим његовим потребама и могућностима. Биће жалосно и тужно, управо са црквено-васељенске тачке гледишта ако наша Владимирска семинарија буде јалова због одсуства одговарајућих баштована, и ако не израсте у прави богословски центар, за шта имамо све услове – прије свега запуштени хинтерленд*[28] *од шест*

27 Алузија на истоимени роман В. Н. Гоголља.
28 Од енглеске ријечи "hinterland" што значи залеђе.

милиона[29] православних у овој земљи – дупло више него англиканаца! На богословији воде имамо у изобиљу – па код нас је главом и брадом Никола Арсењев![30] Али да се подмаже, ни испод нокта, само два Ф[31]. И сам се стидим наше биједе, сиромаштва и истрошености[32], коју „странци" не примјећују, или се праве да не примјећују, мислећи да је то све „бон пур л'Ориан"[33]. Најопасније од свега – с црквене тачке гледишта – јесте закључак, који, вјероватно, многи ћутке доносе и понекад скромно спомињу, да није ствар у Православљу, него у томе да су Берђајев и Шмеман, или Булгаков и Зандер – пријатни и сјајни људи, који представљају, афтер олл[34], лично себе, свој или руски геније. Слично нешто о мојој маленкости су полујавно у Амстердаму изјавили Оливер Томкинс и Мајкл Рамзи[35]. Ни Карл Барт се није толико интересовао за Православље, колико за Флоровског[36]. Највише се и плашим тог „личног" признања (које и Вама пријети!), јер издајнички може да искриви перспективу, сведе на минимум циљели смисао нашег учешћа у екуменском покрету, тим прије што нам наша браћа по вјери[37] на сваки начин стављају до знања да их не представљамо да смо се просто „поевропеисали" (или „американизовали"), најели се меса египатског и заборавили родни купус и јуиль де лампадес[38]; они осјећају „домаће православље" (за разлику од тобожњег васељенског православља)[39]. Код нас нит је почело пролеће, нити тропски монсуни под тешким, затвореним небом; 86 степени је [по Фаренхајту][40], са влагом која не пада већ лебди у устајалом ужареном ваздуху, са олујама које не доносе освјежавајућу кишу[41]. Плаше нас да ће тако бити до септембра, чак и много горе. Хвала за слику на којој сте Ви и Дмитриј Оболенски[42]. Пишите чешће – у инат сујети, али не у инат науци. Грлим Вас и шаљем поздраве Јулијани Сергејевној[43] и породици. Поздрав и за другове. Не долазим у Париз.

Ваш Г. Ф.

29 Флоровски је значајно преувеличао стваран број православаца у САД, који у то вријеме није био виши од једног милиона.

30 Николај Сергејевич Арсењев – послије рата је предавао на СДИ, а 1948. се преселио у САД и предавао је на СВС.

31 Тј. лично Флоровски и Георгије Петрович Федотов.

32 "сапоги в смятство" - је синтагма формирана од израза „сапоги в смятку", који означава збрку или бесмислицу.

33 "Bon pour l'Orient": „за Исток је погодно" (фр.).

34 На крају крајева (енг.).

35 Наговјештај Флоровског на то да су се на Првој скупштини ССЦ изјаснили такви истакнути англикански црквени делатељи, по питању његовог богословског талента: секретар ССЦ Оливер Томкинс и будући кентерберијски архиепископ и предсједник ССЦ Michael Ramsey.

36 Упознавање Флоровског са свјетски познатим швајцарским протестантским богословом Карлом Бартом (1886–1968) се десило 1931. године, када је Флоровски био позван на семинар на Бонски универзитет, гдје је одржао предавање "Offen barung, Philosophie, und Theologie", *Zwischen de Zeiten*, 9.6, 1931, 463-480. Касније су се Барт и Флоровски сретали на конференцијама и самитима посвећеним екуменској тематици. Треба напоменути да се Барт према богословљу Флоровског односио уздржано-критички.

37 Мисли се на православне учеснике екуменског дијалога из историјско-православних земаља.

38 Уље у кандилу (рус.).

39 Највјероватније Флоровски наговјештава на сумњиви однос према његовом учешћу у екуменском покрету од стране „национално мислећих" православних кругова Француске и других земаља.

40 30°C

41 Остатак писма је написан руком.

42 Дмитриј Дмитријевич Оболенски – британски историчар, филолог и византолог руског поријекла. Шмеман је заједно са претходним писмом послао фотографију себе и Оболенског.

43 Јулијана Сергејевна Шмеман – супруга о. Александра.

Владика захумско-херцеговачки Димитрије

БЕСЈЕДА НА СВЕТОСАВСКОЈ АКАДЕМИЈИ[1]

Драги наш домаћине ове светосавске радости, епископе и брате Методије, уважени градоначелниче и уважени предсједниче скупштине, браћо свештеници, монаси и монахиње, браћо и сестре, даме и господо хришћанска, уважени гости и драга дјецо,

Уругвајски писац Едуардо Галеано изрекао је мисао која је, ових дана, била много пута подијељена у виртуелном свијету социјалних мрежа преко којих, надамо се, због оправдане потребе, ми данас све више комуницирамо. Он каже: „*Ми живимо у свијету гдје су сахране важније од покојника, гдје су свадбе важније од љубави, гдје је изглед важнији од памети. Ми живимо у култури амбалаже која презире садржај.*“

Многи од нас, вјерујем, сложили би се са овим ријечима али ту се наш проблем не завршава. Ми би требало да знамо шта је прави садржај људског бића и онда да нађемо начина да га не презремо, већ усвојимо и примимо у себе. Шта о томе насушном садржају и смислу и свјетлости живота може да нам каже примјер Светог оца нашег Саве?

Кад пажљиво промотримо кратак али преиспуњен живот тог вјечног херцеговачког принца и заштитника, о Светом Сави је са једне стране јако тешко, а са друге — веома лако говорити. Тешко — зато што се светост таквог формата схвата и разумијева не толико кроз говорење о њој колико кроз подражавање, а подражавати је — то је цјеложивотни подвиг. Лако — зато што нема пуно личности (ни у нашој, ни у свјетској историји) које су биле тако широке и свестране, и којима се може прићи са тако много различитих страна. Јер, он је био и искрени богољубац — и савршени родољуб; и раскошни богослов истанчаног и ријетко рафинисаног израза — и несвакидашњи примјер простог монаха и самопрегорног подвижника; примјер правог народног вође — и најискренији слуга тог истог народа; племић царскога рода — и добровољни сиромах Христа ради. Био је вјешти дипломата (када је то за његов народ било корисно), али и бескомпромисни чувар Истине и Предања (када је то било неопходно). Надахнути пјесник и тајновидац — и у исто вријеме савршени примјер духовног трезвеноумља и истинског учитељства. Био је Свети Сава, јеванђелским рјечником изражено, и „змија“ и голуб (Мт. 10, 16) — утемељивач младе српске краљевине и истински духовни космополита; апостол и пророк, духовни борац и искрени миротворац. Сјетимо се само његове миротворачке литије са моштима Светог Симеона Мироточивог из Свете Горе у отаџбину, када је над моштима свог оца измирио своју браћу Вукана и Стефана. Та литија Светог Саве је била узор литије са моштима Светог Василија 1996. године која је благословила Никшић, даровала мир свакоме ко се у њој нашао и извидала, страхотама, суровошћу и немиром рата рањена срца становника родног краја острошког, тврдошког и завалског свеца. Миротворачки благослов Светог Саве био је и на литијама против закона о слободи вјероисповијести — тај благослов нам је, својим доласком у овај град под Требјесом тог кишног децембра

1 Бесједа одржана у сали Никшићког позоришта 29. јануара 2023. године

2019. године, пренио, опет, Свети Василије. На свенародним литијама се народ у Црној Гори помирио и са Богом и међусобно, а ми надаље морамо бити светосавски трезвени и паметни и тај дар мира на сваки начин сачувати.

Ипак (изнад свега и прије свега другог, рекло би се), Свети Сава је био примјер истинитог човјека, а то значи — (и ово је, вјерујем, онај садржај који је насушна потреба људског бића сваке епохе) примјер човјека христоликог и христољубивог.

Права и истинита вјера (она која је тема његове, могли бисмо рећи, програмске *Бесједе о правој вјери* изреченој у Жичи 1220 г.) је садржај бића, тајна срца, свјетлост личности, као и сила воље, просвјећење ума и разума и извор духовне љубави сваког оствареног јеванђелског човјека. Ова вјера у Христа и Његово јеванђеље је увијек много више од простог увјерења или одлуке да вјерујемо. Она је слободна, врлинска и љубавна заједница са живим, откривеним и у Христу јављеним светотројичним Богом — Оцем и Сином и Светим Духом. Зато је и Савин живот тако многоплодан, а историјски печат, који је за собом оставио — трајан. У тајни вјере, човјек дјела, а сила Божија се пројављује. Сава је дјелао људска дјела реагујући на оно што му је његово вријеме доносило, могли бисмо рећи и наметало, а посљедице његових прегнућа, благодаћу и промислом Божијим, трају до данас, трајаће и надаље и имају незастариву и вјечну вриједност.

Тако дјела и сваки човјек који иде тим уским и трновитим Савиним путем, оним истим који је и њему и нама пропутио сам Богочовјек. Непогрешиви путокази и знаци да смо на правом путу су јеванђелско смирење и милостивост, молитва и покајање, правдољубивост и трпељивост; свјетлост на том путу су вјера, нада и љубав, а њихов извор, уједно и циљ — предивни лик Христов.

За ову прилику ипак издвојићемо само два путоказа карактеристична за живот Светог Саве и историјску збиљу нашег народа. Први путоказ је јеванђелски стих (иначе од Достојевског узет за епиграф романа Браћа Карамазови) примјењив на личност и животно свједочење нашег просветитеља. Он гласи: „*Ако зрно пшенице паднувши на земљу не умре, онда једно остане; ако ли умре, род многи доноси*“ (Јов. 12, 24). То многородно Зрно је наравно наш Спаситељ — Богочовјек Исус Христос, а плод тог тајанственог јеванђелског Зрна је Црква у којој стојимо и васкрсење и спасење у које вјерујемо. Све поменуто је, у нашем народу, Духом Светим обновио, утврдио, актуализовао и оприсутнио наш први Архиепископ.

Христовом голготском жртвом и у Његовој крви, коју је, ради нашега спасења и спасења свега свијета и свих људи и народа, као човјек, пролио на Крсту, открива нам се шта значи бити Бог и ко је наш Бог, али исто тако и шта значи бити истински човјек створен по икони Његовој и ко су међу нама ти људи који слободно бирају да свој живот утемеље на таквој љубави Божијој. Нама су данас знана три Савина добровољна — наравно, само по произвољењу „умирања“ — тј. потпуна одрицања од себе да би Христу и ближњима оставио простора и препустио првенство.

Први пут је младић Растко „умро“ за земаљску славу, част и власт принчевског положаја да би

у Христу предокусио вјечну радост и свјетлост и небеску славу и част која је наше истинско призвање.

Други пут је, сад већ монах, Сава „умро“ одричући се мира Свете Горе и блаженства молитве, којој по соптвеним ријечима *ниједну од љепота овога свијета није претпостављао*, да би се вратио у своју отаџбину, измирио браћу и почео своје чудесно дјело међу нама: *„Ради вас, саплеменика мојих* — говори он у царској Жичи, пред крунисање свога брата Стефана Првовјенчаног — *ја оставих свету и слатку ми пустињу и дођох овамо не да тражим ништа ваше него душе ваше; тако рећи, ради душа ваших ја душу своју омрзох, сећајући се древних светаца који са болом у срцу говораху Богу о својим саплеменицима: Ако спасаваш, спаси људе ове; ако ли нећеш, онда и мене испиши из књиге живота (ср. 2 Мојс. 32, 32).*“

И трећи пут је, сада архиепископ, Сава „умро“ одрекавши се архиепископске титуле, пошто је, колико је до њега стојало, све у црквено-државном животу поставио на здраве темеље, показавши своју вјеру и увјерење да ни Црква али ни држава, не зависе од појединаца, па макар колико заслужни били, већ од доброг и поштеног устројства и од Божије благодати и благослова којих се удостојавамо сразмјерно чистоти нашег владања и чврстоћи наших карактера.

Други путоказ на Савином путу — по духу и смислу сличан првом, исказаном у горенаведеном јеванђелском стиху — је путоказ Косовског Завјета, који су нам оставили Свети кнез Лазар и косовски јунаци својом жртвом. Косовски Завјет није ништа друго него живо свједочанство свагдашње прожетости нашег народа Јеванђељем и Новим Завјетом који нам је завјештао Спаситељ наш Господ Исус Христос, а међу нама га је, као што смо рекли, утврдио Свети Сава. Треба, ипак, признати да узвишених идеала наше вјере (какав је и онај који говори да је *земаљско за малена царство а Небеско увијек и довијека*) ми често нијесмо достојни, што је, уз помоћ разних завојевача и моћника, засигурно и допринијело трагичности косовског *грдног судилишта* које се, ево, и ових дана наставља, посебно болним и ко зна колико пута поновљеним већ, страдањем недужне дјеце. Зато, не скидајући тешко бреме одговорности са данашњих актера косовско-метохијске драме, будимо свјесни да се ми Косова и Метохије одричемо увијек кад се не напајамо *светом бистром водом* светосавског предања и када нам нешто друго постане важније и заклони лик и заглуши глас Исуса Христа, *преблагог тихог учитеља* и нашег Спаситеља.

Зато што је знао истински да тихује, и да тихујући направи у себи мјеста Ријечи Божијој, ријеч Светог Саве се и данас чује, будући да је жива, актуелна и људском срцу приступачна. Код Саве, по ријечима Светог Николаја Охридског и Жичког, све је ишло у нормалном поретку: *„Прво Бог, па човек; прво човек, па онда свет; прво просвећење себе, па онда просвећење других; прво садржај, па онда израз; прво карактер, па онда спољашња култура. Ево велике и корисне опомене нашем поколењу* — наставља даље Свети Владика — *у коме многи иду наопаким путем: (играју по периферији, а не познају центра;) муче се да изразе, но немају шта да изразе; трче да просвећују, а сами су непросвећени; заглушују виком о култури, а не брину о карактеру; траже уређење целог света, а нису уредили своју душу, ни своју кућу“.*

И да завршимо указујући на основну врлину и карактеристику Светог Саве, из које, чини се, и све остале извиру. Када погледамо на умјетнички недостижан и ријечима неописив лик светитеља на фресци у Милешеви, из небеских плавих очију тог *‘најлепшег српског детета’* можемо ишчитати Савину најдубљу тајну и поруку: *„Ништа није веће од љубави. Јер она је слава и савршенство свих врлина. Све друге врлине и дјела људска јесу као удови духовног човјека, а љубав је глава и сједињење цијелог човјека. Са љубављу је спојено и високотворно смирење, и милостивост, и човјекољубље, ради које је и Сам Бог постао човјек“* (Савин *Хиландарски типик*, гл. 33).

Протојереј-ставрофор Милош Весин

ВАСКРШЊЕ ПОДСЕЋАЊЕ[1]

Драги моји парохијани,

Запловивши крајем фебруара водама Великога поста, па све до истека Свете четрдесетнице, свакодневно су нас омивале, а некад и запљускивале, речи молитве св. Јефрема из Сирије. У трећем делу те молитве изговарамо оно што представља и један од највећих молитвених напора, и током Поста а и иначе: ***Да Господе и царе, дај ми да видим моја сагрешења и да не осуђујем мога брата, јер си благословен у векове векова, Амин.*** *Често падамо под теретом тих речи, јер је тако лако, а некима чак и слатко, изрећи осуду против ближњег, а тако је тешко и горко видети и прихватити сопствена сагрешења.*

Понављали смо, из дана у дан, те речи, снажећи се њиховом исповедном силином. А онда је дошао 24. март. Била је среда. Дан када нас је поклопио ураганski талас неверице, страха, очаја, најаве разарања, крви и смрти, једном речју – талас рата, који по ко зна који пут хара земљом праотаца наших. Тога дана су најмоћније силе овога света, предвођене, на жалост и на срамоту, баш овом земљом – Америком у којој и ми живимо, бомбама засуле Србију и српске земље. И без обзира ко је дошао до обала овдашњих океана, да ли ми, родитељи, или дедови наши, или чак неко средином деветнаестога века, оно што сада под америчким и НАТО бомбама крвари јесте земља свих нас! Када кажемо да су тамо наши корени, то нису ни патетика ни поетика, него је то истина која осликава стварност, јер се наше српско - православно постојање у западном свету непрестано напаја животодавним соковима са извора светосавске духовности.

Када су стигле вести о првим нападима на Србију, српске земље и, посебно, на Стару Србију - Косово и Метохију, наше мало стадо јужничикашко и ленсиншко је било сабрано на Литургији Пређеосвећених дарова. Свако од нас, присутан те вечери у капели у Ленсингу, примио је, изговорио и доживео, и то изузетним напором, напором скоро до бола, наведене речи великопосне молитве св. Јефрема. „Докле Господе?“, као да се, усред мољења, питао свако од нас. „Докле ћеш допуштати ударе мржње и неразумевања на знану и незнану браћу и сестре и дечицу српску? Ако смо сви криви за све, да нисам и ја нешто придодао на тас свеопштег безумља? Да није ово можда „онај“ дан: „Јер дође велики Дан гњева његова, и ко може опстати“ (Откр. 6:17). И тешком муком, уз сузе вере у невероватно, некако потекоше из нас речи : „Да Господе и царе, дај ми да видим моја сагрешења и да не осуђујем мога брата, јер си благословен у векове векова, Амин.“ А онда је неспретно, а тако искрено, у срцу зазвучала молитва: „ Дај Господе да ово не буде тај дан“, Дан гњева Твога.

И ко је и где је сада мој брат? Да ли онај војни пилот под облацима, што у борбеном авиону, притиском на дугме, као рата да се игра, не видећи и не осећајући да његов прст баца разарање и смрт на земљу? Да ли ми је он, непознати младић

1 Ово пастирско писмо је објављено у мајском броју Билтена парохије јужно-чикашке и ленсиншке, године Господње 1999., током бомбардовања Србије и српских земаља од стране 19 земаља чланица НАТО пакта, предвођене Сједињеним Америчким Државама.

друге вере, крви и имена, заиста брат? Или ми је брат онај старац унезверених очију, који још није стигао ни да бар мало у крајичак заборава смести бомбе од пре педесет и више година? Или оно детенце што се у згради на осмоме спрату привило уз мајку и безгласно је пита: „Хоћеш ли ме сачувати од ове буке, грмљавине и страха? Је ли да хоћеш? Ти мамице све можеш. Је ли да можеш?“ Или ми је сестра она старица што одбија да сиђе у склониште и којој, усред агоније старачке заборавности, тек сада ништа није јасно? Или ми је брат онај стасити момак који своју храброст, ове ноћи, може да одене или у молитву или у псовку, јер трећега нема? Сви су ми они браћа и сестре.. Хееејј, Господе на небесима.. Чуј, почуј и услиши.. Хееејј, свети Јефреме, моли се и ти са мном, а онда и уместо мене, јер ја више не могу.. Хееејј, Каине, брате – небрате из облака- докле ћеш? Хееејј, Авеље, брате на земљи, како да ти помогнем? Хеејј, сестро Српкињо, нова Рахиљо, чиме да те утешим?

А онда је, усред све разорније, безумније и смртоносније хистерије рата, освануо и **Васкрс – Празник над празницима.** И опет смо се, као и на почетку Поста, али и као првога дана рата над Србијом, нашли на испиту, на тешком испиту вере. Требало је свим срцем, свом душом и свим умом запевати васкршњу песму: ***Дан је васкрсења, свечаност нека нас просвети и загрлимо један другога. Рецимо и онима који нас мрзе: браћо. Опростимо све празнујући васкрсење и тако кличимо: Христос васкрсе из мртвих, смрћу смрт уништи и онима у гробовима живот дарова.*** И наново навалише питања на нас. Како загрлити оне за које су дете и старица из мога народа само „колатерална штета“? Како рећи: „брате“, ономе који то упорно одбија да буде? Да ли бар о Васкрсу у мени има довољно снаге да кажем: „То што ме не воли, то је његов, а не мој проблем.“ Наше је да волимо! Наше је, јер је Христово! Наше је, ако смо Христови. „Али, докле, докле Господе?“ А радост празног гроба, умешена у тугу још од крви неосушеног Крста, као да проговара и каже: *У свету ћете имати жалост, али не бојте се, ја сам победио свет (Јн. 16:33).*

Наш хришћански призив јесте не тек да саосећамо са онима који страдају, него и да састрадавамо са њима, као што је и наш позив да увек станемо у одбрану Истине. Јер се Истина Христова, Истина косовско-метохијска, Истина прадедовска, сада поново разапиње. Свакога дана, свакога сата, све докле год пирује безумље које, не тек из авиона него из обесне сујете „једине овосветске силе“, сеје бомбе по невинима, руши цркве и гробља, школе и болнице, мостове и рафинерије, трујући и уништавајући Божији, а не **њихов** свет, Христа опет шамарају, бију, пљују и разапињу.

Ако су икада наша вера и наша љубав биле на провери, онда је то сада. Толико је очију упрто у нас, у нас Србе широм тзв. слободног света. Те очи не моле и не просе, оне само **опоминју,** јер они који сада тамо гину и страдају јесу и наша деца, браћа и сестре, очеви и мајке. Страдамо и гинемо **сви!** Помозимо зато како и колико можемо. Увек прво с молитвом у срцу и на уснама. Молитвом за све невино пострадале, прогнане, намучене, обесправљене, али и молитвом за све оне који нас мрзе, е да и они виде ***да зло добра донети не може.*** Помозимо у ширењу истине, никоме не

пркосећи, али ни пред ким се ни не савијајући. А затим нас чека дело милосрђа, јер у овоме свету наши знани и незнани сународници у свим српским земљама немају никога до Бога на небесима, али и у срцу, и нас Срба у расејању. Пружимо своје руке Господу, е да би им Он нашим рукама помогао. Помажући њима, помоћи ћемо и себи.

Нека нас све, драги моји парохијани, васкрсли Спаситељ пригрли к Себи, па да без лицемерја можемо заиста свакоме рећи **брате и сестро!** Једино ћемо том снагом обогаћени, снагом васкрслог Христа у нама, савладати сваку мржњу, сваки гнев, сваки очај, али и сваку лаж и сваку неправду, знајући да је последња реч **увек Божија Реч!**

У љубави према распетом и васкрслом Господу, и страдајућем народу нашем,

Ваш свештеник
Прота Милош

др Никола Маројевић, протојереј

МОЛИТВА КАО ЦАРСТВО СЛОБОДЕ

Ако хоћеш да будеш уман – проучавај књиге.
Ако хоћеш да будеш добар – моли се Богу.
Мт. 6, 1–13.

Када се Господ обраћао ученицима и народу, то никад није било у форми неког обавезујућег учења, које мора сваки човјек да прихвати по сили закона. Један дио ових истина упућен је сваком човјеку, али постоје и оне поуке које се тичу конкретног човјека. Тим ријечима морамо у свом животу обратити нарочиту пажњу. У Јеванђељу, као књизи вјечног живота, имамо схватљивих, али и један дио истина до којих не допире људско сазнање. Нека мјеста изазивају бунт код човјека, а има и оних мјеста које распламсавају огањ у нашим срцима. Управо су то оне истине које је Господ намијенио нама појединачно. Ове ријечи ми никада не смијемо заборављати, већ их непрекидно морамо примјењивати у животу. У супротном се лишавамо узајамног односа са Христом.

Молитву Господњу Оче наш можемо посматрати из два угла. Она је, као прво, синовска молитва, а као друго, ова молитва је пут, којим се открива истина која води у живот вјечни.

Обраћање Богу као Оцу Небеском, Творцу васељене, може да учини само човјек који је свјестан свог синовства, који зна да је Бог њему Отац, а не неки робовласник. То потврђују и прве ријечи ове молитве. Сав смисао човјековог обраћања Богу јесте у повјеравању свог живота Његовој вољи, Његовој истини, правди, прослављању Његовом на земљи, као што је слављен на небесима. Зато је молитва Оче наш у пуном смислу ријечи синовска молитва – у њој онај који се моли не мисли само на себе, већ и на Онога кога воли више од свега – на свог Оца.

Из другог плана сада избија други дио молитве, у којем ми мислимо о земљи, о себи самима. Ипак. На самом крају, гдје се враћамо на почетак одавајући славу и поклоњење Царству Божијем, потврђујемо синовско обраћање нашег срца Богу. Ми све ово тражимо зато што се Господ зацарио у нашем срцу, нашој души, и уму, а колико је то могуће и у нашем животу. Господ постаје смисао живота и огледало наше љубави.

Обраћање човјека да ријеши и ове земаљске потребе није ствар приземног начина живљења. То је у ствари вапај, молитвени крик душе која чезне да нађе свога Родитеља.

Хљеб који иштемо у молитви такође има двострук смисао. То заиста јесте храна у материјалном смислу. Не дај Господе да умремо од земаљске невоље, материјалне биједе, глади, помора... – свега оног што храни тијело. Али ово има и друго, важније значење: не лиши нас Боже онога што храни и душу и тијело и живот у цјелини. Не дај да напустимо овај живот ненахрањени том духовном храном. Господ зна потребе сваког од нас, тако да, ако се синовски молимо, морамо знати да оно што превасходно тражимо у молитви јесте хљеб вјечнога живота, који нашу душу чини снажном, живом, способном за подвиг вјере и истинског живота.

Како човјек да очекује да уђе у Царство Божије, ако има у свом срцу мржњу ма према коме? Морамо се измирити најприје са собом, па онда са својим ближњим. Неће нас Господ одбацити из свог наручја – не – слично се сличним познаје – да би се насладио љубављу Божијом треба бити способан за љубав. То је исто као у животу. Ако неко нас воли, а ми се не одазивамо на зов љубави, онда за нас та

љубав постаје терет, као омча која се стеже око нашег врата. Наметнута љубав, неузвраћена, љубав у једном смјеру, - у ствари је казна јер ограничава нашу слободу. Значи, уколико желимо опроштај наших прегрешења, мир у души... морамо опростити у својој души нашим ближњима. У супротном, Бог ће нама опростити, али ми нећемо моћи да примимо тај опроштај.

Не уведи нас у искушење... савремени човјек, који расте у нерелигиозном или чак антирелигиозном свијету, свијету без Бога, не може да замисли да „лукави", „нечастиви" заиста постоји, да постоје силе таме. Не мрачне силе у човјековој души, него демонске силе. Уколико човјек има у својој души неку тамну, злу, лошу страну, онда ће баш на њу насрнути силе таме. Е, управо због њих ми молимо – зато што их не видимо услед духовног слепила, а сами немамо снагу да се боримо против њих. Сачувај нас Господе сила таме, само једна Твоја ријеч и нестаће као магла.

Молитвом човјек окреће своје срце ка Господу. Срце мора бити испуњено божанским миром, вјерношћу, искреношћу. Ако срце није чисто и непомућено – од молитве нема много користи. Срце је главно у човјеку – оно је човјек сâм, то је његов живот. Човјек који се не моли срцем, заправо се моли само тијелом, а оно је без душе исто што и земља, прах и пепео. Чисто срце је обилни источник мира и вјечне радости: при погледу на све добро, на свако створење Божије, чистим срцем се и радује и весели изнутра човјеково биће, зато што у свим стварима препознаје одраз благости, премудрости и свемоћи Творца.

Молитва је стаза на којој ми отварамо себе за сусрет са Христом. Само отвореној и очишћеној души Бог дарује своју благодат и љубав. Човјек мора да тежи да у одговор на Божију љубав постане Његов ученик, посвети сав свој живот Богу. Само такав ће чути оне умилне ријечи: Сине мој, дај ми срце твоје (Пр. 23, 26), а на мени је да испуним остало...

Молитва Господња није дата човјеку ради огорчења – већ да умири и донесе радост и несвакидашњу наду у избављење. Човјек са својим невољама није заборављен. Питање је само у томе на који начин их можемо ријешити. Гдје је излаз из наше туге и несреће? Одговор је дат у овој молитви. Одговор несвакидашњи и узвишени и силан као и свеукупно Христово учење.

Свијет молитве је царство слободе. Усрдна молитва, којој треба да тежи прави хришћанин мора бити слободна, човјек мора имати слободно и широко срце, испуњено вјером и љубављу. Човјек је створен као слободно биће. Биће које живи слободу. Дише њеном пуноћом. Таква је и природа молитве. Не смије молитва ићи на силу. Насилна, принудна молитва узрокује притворност, човјека чини не само неспособним за било какав мисаони подухват него му односи чак и онај привид мира и спокојства који је имао.

А Ти Оче Путеводитељу! Ти који никад не дајеш дјеци Твојој „камен умјесто хљеба и змију умјесто рибе" (Мт. 7, 9–10), оснажи и нашу молитву, јер без Тебе она не може бити крепка. Да би и ми не само устима него и срцем, и мишљу и свом душом рекли једним гласом Господе, ко је као Ти (Пс. 34, 10) и Твоја слава никад неће проћи.

Мр Дражен Јанко

САВРЕМЕНЕ МИГРАЦИЈЕ У ТРЕЋОЈ ДЕЦЕНИЈИ XXI ВИЈЕКА И ОДГОВОР КАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ КРОЗ ЕНЦИКЛИКУ ПАПЕ ФРАЊА *FRATELI TUTTI*[1]

Приредио: Мр Милош Ненезић

Почеци савремених миграција

Избјеглице свједоче непотпуност (ригидност) модерних и савремених демократских структура. Они су својеврсни нуспродукт, који се јавља паралелно са стварањем модерне централизиране државе. „Избјеглице постају (међу)народни изазов када у игру улазе питања везана за доминантну или подређену позицију, већином квантитативно гледано, једног дијела популације унутар једног територија.“[2] Избјеглице односно миграције нису модерни појам и новотарије сувремених капиталистичко-десно оријентираних друштава, оне су ту стољећима око нас. Већ Вестфалским миром из 1648. идентификују избјеглице као људе који су изгубили заштиту своје властите земље рођења.[3] Од тада модерни режим избјеглица доживљава еволуцију заједно с сувременим државним суставом. Вестфалски мир је промовисао право на *ius emigrandi*, право на емиграцију с властитом имовином, као универзално право. Француска Револуција је била велики генератор избјеглица, након чега је и Велика Британија показала почетке системског рјешавања проблема избјеглица. Вукорепа сматра да су миграције крајем XIX вијека, те почетком XX вијека, биле углавном обиљежене миграцијама неквалификованих радника, и то најчешће становништва Европе, а понајвише држављана Уједињеног краљевства, Њемачке, Ирске, становништва скандинавских земаља, а такође и послије држављана источно те јужноевропских земаља.[4] Бројни су и разноврсни узроци миграција, а обично се вежу, уз различите војне интересе и ратна освајања, за природне катастрофе, лоше јавне политике, државне и политичке савезе, неадекватан технолошки развој и нестабилност на тржишту рада. Но подробније рјешење које ће имати институционални карактер

1 Текст Дражена Јанка објављујемо у два дијела. Други дио у наредном броју Свевиђа

2 Pavle Mijović , *Fenomen izbjeglica između individualne tragedije i kolektivne farse*, Dijalog – Časopis za filozofiju i društvenu teoriju, 2014., 1-2: 131.

3 Уп. Loescher, Gil, Betts, Alexander i Milner, James, UNHCR: The Politics and Practice of Refugee Protection into the 21st Century, Routledge, New York, 2008., 6-7.

4 Ivana Vukorepa, Migracije i pravo na rad u Europskoj uniji, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. 68(1). 85-120. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=288285, Приступљено: 2. 5. 2019.

јавља се тек од Првог свјетског рата.[5] Завршетак Првог свјетског рата доноси нову карту Европе, која је након мировне конференције редефинисана на начелу националних држава, уређеном од стране америчког предсједника Водрова Вилсона. Самоодређење народа је била кључна ријеч.

Но, након Првог свјетског рата главна имиграцијска земља су постале Сједињене Америчке Државе (САД). Њихово тржиште рада потраживало је радну снагу због Друге индустријске револуције која се у том тренутку тамо догађала. Касније, када је услиједила рестриктивна имиграцијска политика, бољи живот и срећа се почела тражити на Новом Зеланду, Канади, те Аустралији. Такође су државе попут Белгије, Холандије, Њемачке и Француске почеле све више привлачити имигранте током 50-их и 60-их година XX вијека, понајвише због индустријског развоја и државне обнове. Тијеком 1970-их година догодила се нафтна криза која је драстично преокренула миграцијске тијекове, а емигрантске државе попут Ирске, Италије, Шпаније почеле су потицати људи који су напустили земљу да се врате у своју земљу поријекла. Емигранте су највише привлачиле на повратак повољни економски услови, који су створени крајем XX вијека па све до финансијске кризе која је избила 2007-2008. године. Полако долази до све веће потражње за висококвалификованим имигрантима у технолошким и господарским напредним државама у половици XX вијека. Међутим, у XX вијеку је и даље присутна потражња за нижим квалификованим радницима за обављање послова у пољопривреди, грађевинарству те услужном сектору што доводи до пораста потребе за радном снагом тј. „тражењу“ јефтине радне снаге.

Оно на чему су се пацифисти залагали како каже Хана Арендт јесте чињеница да миротворци припадају генерацији која се обликовала у добу прије рата, тако да никада нису у стању били схватити пуни значај рата који су морали закључити.[6] Оно у чему се мир понајбоље огледа, а ту можемо сврстати и појаву (однос према избјеглицама) миграција, написао је Алексис Токсквевил, готово пророчки *“Гдје већина посједује апсолутну доминацију, те ако нетко жели промијенити пут који је већина уцртала, мора одбацити своја права као грађанин.”*[7].

Католичка црква пред изазовима савремених миграција

Историјска је чињеница да Црква као институција од најранијих дана брине за мигранте и избјеглице, што је након Константинова едикта 313. и признања Цркви права на посједовање дошло до изражаја градњом болница, сиротишта и склоништа за странце. И Никејски сабор 325. налаже градњу гостионица за странце и болесне те сиромашне у свим градовима.[8] Дакле, осим духовне скрби, Црква се од самих почетака, па тако и данас, заузима за

5 Уп. Loescher, Gil, Betts, Alexander i Milner, James, UNHCR: The Politics and Practice of Refugee Protection into the 21st Century, Routledge, New York, 2008., 6-7.

6 Уп. Hannah Arendt, *The origins of totalitarianism*, Houghton Milin, Harcourt, 1973. 270.

7 Tocqueville, Alexis de, Democracy in America, I, Historical-Critical Edition of De la démocratie en Amérique, u Eduardo Nolla (ur.), Liberty Fund, Inc., Indianapolis 2010., 422.

8 Francesco Gioia, *Prihvaćanje stranca jučer i danas*, u: Papinsko vijeće za pastoralnu skrb selilaca i putnika (ur.), Selilaštvo na pragu Trećega tisućljeća: IV. svjetski kongres o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica Vatikan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 141.

избјегличка права, пружа харитативно–хуманитарну помоћ те мотивише на солидарност. Године 1914, пак, папа Бенедикт XV установио је *Свјетски дан миграната и избјеглица*, који се данас обиљежава на трећу недјељу у јануару. Од тада датира и праћење духовних потреба миграната од стране Цркве. У другој, пак, половини XX и почетком XXI стољећа Петрови су насљедници објавили три документа од значаја за миграције: 1952. године *Exsul familia*, 1969. године *Pastoralis migratorum cura* и 2004. године *Erga omnes caritas Christi*, које се, уз конституцију о Цркви у савременом свијету *Gaudium et spes* (1965.).[9]

Главним документом црквене мисли о селилаштву сматра се апостолска конституција папе Пија XII *Essul familia* од 1. августа 1952, као први службени документ Ватикана у којем се на цјеловит и системски начин описује пастирски рад са мигранатима у главним цртама. У њему су уједно сабрани сви претходни прописи и уредбе те изложене смјернице за цјеловиту пасторалну бригу. Црква је на *Другоме ватиканском сабору (1962-1965)* освијестила своју бригу и разјаснила свој однос према човјеку и свијету, без обзира је ли притом ријеч о хришћанима или онима који припадају различитим религијским традицијама и културама. Обнова и актуализација ове тематике у појединим је партикуларним Црквама посебно напредовала у деценијама након Сабора, нарочито примјећује у Црквама и народима раније називаног тзв. „Трећег свијета“, гдје највећи дио свјетске популације живи у условима крајње оскудности и сиромаштва.

9 Ivan Koprek, *Suvremeni čovjek i kriza vrednota*, Izlaganje na znanstvanom skupu, Zagreb, 1997., 248.

Након Другога ватиканскога сабора 1970. утемељењем *Папске комисије за пасторал миграната и туризам*, која је 1982. преименована у Папинско вијеће за пасторал миграната и путника, те се у Цркви све чешће расправља о проблематици миграција и избјеглиштва.

Надовезујући се на саборска учења, папа Павле VI донио је *mutupropio*[10] *Pastoralis migratorum cura* 15. августа 1969. проглашавајући упутство *De pastorali migratorum*. Први црквени документ који се искључиво бави питањем избјеглица и у којем се наводе узроци избјеглиштва је *La sollecitudine pastorale* донесен 1983. као окружно писмо епископским конференцијама на тему душебрижништва избјеглица. У документу Избјеглице — изазов солидарности истакнуто је да *„Црква пружа своју љубав и помоћ свим избјеглицама без разлике на вјеру и расу, поштујући у сваком од њих достојанство људске особе, створене на слику Божју“*.[11]

Савремене миграције подстичу и на размишљање о све већој важности екуменске димензије у оквиру Католичке цркве с обзиром на то да се међу мигрантима досељеницима налази велик број припадника хришћанских заједница које нијесу у канонском с Католичком црквом. Поред тога, истиче се и потреба за међурелигијским дијалогом због миграната који припадају осталим религијама, особито исламској. Дијалог се чини нужно потребан и због тога што већина данашњих миграната и особа које траже међународну заштиту долази из земаља чији је вриједносни и политички систем различит од грађанских и секуларних друштава и земаља западне Европе. С обзиром на то да дијалог даје примат животу, повјерењу, међусобному поштовању и солидарности те доводи до рјешавања заједничких проблема у свакодневном животу, чини се да његова вриједност у конкретности свакодневнога живота бива све већа.

Данашњему хришћанству у доба масовних миграција поставља се питање како људи гледају на странца: као на *hostis* или као на *hospes*, односно као на непријатеља или госта? Епископ Кох поставља питање је ли хришћанство остало досљедно библијској традицији гостољубивости и је ли она присутна у животним просторима данашњега хришћанскога свијета? Он надаље напомиње да је важно освијестити да Црква није током историје постала универзална и мултикултурна, него је она то од самих почетака, тј. отворена свим људима без обзира на расну, етничку, националну, културну и другу припадност. Црква, дакле, не може бити национална, него свјетска због своје глобалне и транскултурне универзалности.[12] Универзалност Цркве долази до изражаја кроз устројство и дјеловање парохија, у којима се путем заједничкога апостолског ада окупљају људи различитога поријекла, језика, културе и националности.[13]

10 Документ који доноси папа на сопствену иницијативу, и лично га својим потписом потврђује. Документ се може односити на читаву Цркву, дјелове или пак појединце.

11 Snježana Gregurović, *Katolička crkva i migranti: prema prihvaćanju multikulturalnog modela integracije migranata*, Obnovljeni život, 2020., 75 (1), 86.

12 Snježana Gregurović, *Katolička crkva i migranti: prema prihvaćanju multikulturalnog modela integracije migranata*, Obnovljeni život, 2020., 75 (1), 86.

13 Уп. Kurt Koch, *Primanje stranaca kao znak kulture*: Od neprijateljstva do gostoljubivosti, u: Papinsko vijeće za pastoralnu skrb selilaca i putnika (ur.), Selilaštvo na pragu Trećega tisućljeća: IV. svjetski kongres o pastoralnoj

У Католичкој цркви нема странаца, сви су домаћи. Припадником те Цркве не постаје се давањем било какве националне и сличне личне карте, него на темељу крштења, које је универзална црквена тајна.[14] У исто вријеме, хришћани странога поријекла требали би пронаћи своје мјесто у Цркви која их прима и прихватити изазове пасторалнога и духовнога избјеглиштва. Парохије би требале бити мјеста гдје се људи окупљају без обзира на разлике и без искључивања. Но, католичанство се не очитује само у братском заједништву крштених, него и у ситуацијама када поједина парохијска заједница пружа гостопримство странцима других вјероисповијести[15], када се заузима против било које врсте искључивости или расне дискриминације те у сваком људском бићу препознаје достојанство људске особе створене на слику Божју.[16]

Профетизам папе Фрање

Погледамо ли учење Римокатоличке цркве у протеклом вијеку, ваља нам указати на његову еволуцију, пасторалну, институционалну и доктринарну, која је у великој мјери одражавала демографске и господарске промјене у свијету миграција.

Први документи након миграција везаних за Други свјетски рат, они Пија XII инсистирају на праву напуштања своје земље, а што би требало придонијети бољем распоређивању људи на плодној земљи, која треба служити свима по начелу „универзалне намјене добара". Та концепција остаје на снази и у Катехизису Католичке Цркве, као и у концилској конституцији *Gaudium et spes*, како би „створена добра морала долазити по правичности свима". Након те оптимистичке, „пољодјелске" визије миграција, с „индустријским" миграцијама и с тешким и несталним условима живота неквалификованих радника и избјеглица, у доктрини Цркве

skrbi selilaca i izbjeglica Vatikan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., 5.–10. listopad 1998., 132–133.

14 Kurt Koch, *Primanje stranaca kao znak kulture*: Od neprijateljstva do gostoljubivosti, u: Papinsko vijeće za pastoralnu skrb selilaca i putnika (ur.), Selilaštvo na pragu Trećega tisućljeća: IV. svjetski kongres o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica Vatikan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., 5.–10. listopad 1998., 128.

15 Хришћанство није астечка религија (будизам), већ терапеутска; није чак ни морална (јудаизам), већ мистична религија; Хришћанство није првенствено религија слова (ислама) већ духа. Свет се неће обновити без присуства Духа, истиче Копрек.

16 Уп. Jean–François Berjonneau, Župna zajednica — od prihvaćanja do evangelizacije u: Papinsko vijeće za pastoralnu skrb selilaca i putnika (ur.), Selilaštvo na pragu Trećega tisućljeća: IV. svjetski kongres o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica Vatikan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 5.–10. listopad 1998.,278.

и папе Јована XXIII јавља се ипак ново и још јаче право, а то је „право на несељење“, односно на остајање и бивање у земљи својег рођења и поријекла.[17]

Тај обрт потврђује и папа Јован Павле II у енциклици *Laborem exercens* (23), који у миграцијама види тек „нужно зло“ и посебице велик губитак за земље одакле мигранти одлазе. Та критичка и негативна визија миграција остаје и у новијим текстовима о неправдама у свијету богатог Сјевера и осиромашеног Југа, па тако и енциклика *Caritas in veritate* Бенедикта XVI говори о драматичним изазовима које миграције стављају пред националне заједнице и свијет уопште, премда наглашава и одређене користи од миграција, како за развој земаља усељења тако и за земље поријекла, и то понајприје због слања новца мигранта у те земље.

Папа Фрањо, који је свој понтификат започео и наставио с темом миграција и избјеглиштва посјећујући *Лампедусу* и *Лесбос*, у „драми и трагедији миграција“ види велик „знак времена“, па осуђује „мањак солидарности [...] и глобализацију индиферентности“ земаља у које мигранти и избјеглице долазе. Папа жали што у данашње вријеме „присилних/нежељених миграција“, које узрокују с једне стране потрага за сигурношћу пред ратовима, прогонима и несрећама, а с друге стране потрага за животним минимумом, недостаје „дужности гостопримства“ и стварне бриге држава за животе људи, које крijумчари искориштавају и излажу опасностима, па чак и смрти. Ваља нагласити да се Католичка црква залаже не за асимилацију, већ за интеграцију мигранта, јер она поштује културни и вјерски идентитет селилаца те од њих очекује поштовање вриједности, обичаја и права држава усељења.[18]

Треба ипак примијетити да у много појединачних европских држава, као нпр. у Француској, Белгији, Њемачкој, интеграција усељеника и „мултикултурализам“ у великој мјери нису успјели, што се нарочито запажа у кризним раздобљима, као у оном посљедње велике рецесије (2008. – 2011). Због тога Црква, посебице пок. папа Бенедикт XVI и тренутни Фрањо, заговара сарадњу држава, као и изналажење одговарајућих институционалних и правних норми и рјешења у духу „најширег општег добра“, као и „свјетског управљања миграцијама“, будући да ниједна држава сама не може одговорити на те изазове. Због тога је Света Столица активно учествовала у изради Свјетског пакта о сигурним, уређеним и регуларним миграцијама и потписала га као текст надахнут идејама солидарности и братства.[19] Папа Фрањо упознат је с проблемима људи „земаља трећег свијета“, с којима је током својега живота дијелио заједничко искуство трпљења, неправде, али и наде у могућност праведнијих међуљудских, друштвених и економских односа.[20]

„У стварности, здрава отвореност никада није у сукобу с идентитетом. Наиме, обогаћујући се елементима различитог поријекла, жива култура не чини копију или пуко понављање, већ интегрише новитете према властитим модалитетима. То узрокује рођење нове синтезе која на крају користи свима, будући да се потом његује култура из које ти доприноси потичу. Стога сам апеловао на изворне

17 Neven Šimac, *Crkva i kršćani pred izazovom suvremenih migracija*, Bogoslovska smotra, 89 (2019), 3, 735.
18Уп. Neven Šimac, *Crkva i kršćani pred izazovom suvremenih migracija*, Bogoslovska smotra, 89 (2019), 3, 736.
19 Neven Šimac, *Crkva i kršćani pred izazovom suvremenih migracija*, Bogoslovska smotra, 89 (2019), 3, 736.
20 Stjepan Brebrić, *Globalizacija migracije i profetizam pape Franje*, Nova prisutnost 17 (2019) 1, 95.

народе да сачувају своје коријене и своје културе предака, али сам желио појаснити да није "моја намјера предложити потпуно затворен, аисторијски, статичан домородац, који измиче сваком облику хибридизације",[21] Свијет расте и испуњава се новом љепотом захваљујући сталним синтезама које се производе између отворених култура, из било каквог културног наметања."[22]

Међутим, профетичко обиљежје његова понтификата још је изразитије у буђењу наде за препознавање мигрантске кризе као прилике за промјену менталитета људи и очовјечење међуљудских односа. Неријетко папа Фрањо и директно мотивише хришћане на профетизам. Цркви су, према његову мишљењу, данас потребни пророци, који – за разлику од оних који то нису, јер стално критикују и ни због чега нису сретни – живе свој профетизам као молитву, загледаност у Бога и у његов народ те се жалосте и плачу, ако тај народ у нечему гријеши.[23] Проповиједати еванђеље значило би, према Папи, ићи за Христом у данашњему времену, у свијету обиљеженом многоструким кризама и људским трагедијама, дајући свој допринос преображењу историје и изградњи царства Божјега, залажући се за цјеловит људски развој и истински, хришћански хуманизам.

Међу људе, који су данас нарочито погођени вишеструко узрокованим трпљењима глобалних размјера, папа Фрањо посебно убраја разне скупине миграната и оних који се искључују из друштва, па и породице, говорећи о томе пророчки изазовно и поучљиво:

„Како се требамо понашати према имигрантима који преживе пријелаз преко мора и искрцају се на нашим обалама? Што требамо учинити према усамљеним, напуштеним старцима који немају више никога? Бесплатно смо примили, бесплатно дајмо. Позвани смо служити Исусу распетоме у свакој маргинализираној особи. Додирнути Исусово тијело у ономе ко је искључен, гладан, жедан, го, утамничен, болестан, незапослен, прогоњен, избјеглица. Ту налазимо нашега Бога, ту дотичемо Господа. Сам нам је Исус то рекао тумачећи какав ће бити протокол на темељу којега ћемо сви бити суђени: кад год смо то учинили једному од најмање своје браће, њему смо учинили (уп. Мт 25, 31-46)."[24]

Угледати се на Христа у поступању са сиромасима наших дана значи саосјећати с конкретним човјеком у невољи, што је уједно допринос остварењу царства Божјега у свијету, које је по нарави ствари данас могуће посматрати подједнако теолошки, у историјско-есхатолошкој перспективи, али и друштвено-антрополошки, у перспективи глобализације солидарнога хуманизма, свеопштег братства људи, и коначно, глобализације љубави. Профетички, историјску прилику данашњега свијета, чини се, папа Фрањо зато види управо у глобализацији миграције.[25]

21 Enciklike pape Franje, *Frateli tutti.* https://www.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html Pristupljeno: 20. 12. 2021.

22 Enciklike pape Franje, *Frateli tutti.* https://www.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html Pristupljeno: 20. 12. 2021.

23 Уп. PAPA FRANCESCO, La Chiesa ha bisogno di profeti, Meditazione mattutina nella cappella della Domus Sanctae Marthae (17.04.2018); http://w2.vatican.va/content/francesco/ it/cotidie/2018/documents/papa-francesco-cotidie_20180417_lachiesa-habisogno-diprofeti, html Приступљено: 5. 12. 2018.

24 Stjepan Brebrić, *Globalizacija migracije i profetizam pape Franje*, Nova prisutnost 17 (2019) 1, 98.

25 Stjepan Brebrić, *Globalizacija migracije i profetizam pape Franje*, Nova prisutnost 17 (2019) 1, 99.

Мр Милош Ненезић

ЕКЛИСИОЛОГИЈА ПАПЕ БЕНЕДИКТА XVI И ЊЕНЕ ПАРАЛЕЛЕ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЕКЛИСИОЛОГИЈИ

Сажетак: *Кардинал Рацингер, потоњи папа Бенедикт XVI, слиједећи теологију Другог ватиканског сабора, у центар свог размишљања о Цркви ставља појам communio, те на њему гради своју еклисиологију. За њега, Црква је заједница која се пројављује на двије равни: на вертикалној као заједница Бога и вјерника који слободно ступа у лични однос са Богом; на хоризонталној, као заједница вјерника који су слободно, кроз крштење ступили у заједништво са браћом и сестрама у вјери. Чланови ове заједнице окупљени око једног хљеба и једне чаше творе нови народ Божији. Из овога произлази да је евхаристија оно што Цркву чини Црквом, и да је Рацингерова еклисиологија евхаристијска. Будући да ова еклисиологија, као једно евхаристијско виђење свијета заузима централно мјесто у православној богословској мисли, могуће је направити паралеле између Рацингерове еклисиологије и православне евхаристијске еклисиологије.*

Кључне речи: *Папа Бенедикт XVI (Јозеф Рацингер), евхаристијска еклисиологија, евхаристија, communio, Други ватикански сабор, заједништво.*

Увод

Еклисиологија заузима централно мјесто у Рацингеровој теологији. Његова докторска теза „Народ и Дом Божији у Августиновом учењу о Цркви“, одбрањена 1951. године, била је из подручја еклисиологије. Као савјетник келнског архиепископа Фрингса учествовао је на Другом ватиканском сабору као савјетник, на коме је дао свој допринос и у изради догматске конституције о Цркви: *Lumen gentium*. Касније, као управитељ Конгрегације за исправност вјере, често је био у прилици да пише, тумачи и брани еклисиологију Сабора од бројних злоупотреба и погрешног разумијевања[1].

Већ на самом почетку ваља истаћи да у Рацингеровом теолошком опусу можемо уочити неколико фаза, које се надовезују једна на другу. Ово је видљиво и у његовој еклисиологији. Због обима овога рада, нећемо приказати све аспекте његове еклисиологије већ два најважнија: евхаристијску еклисиологију и појам заједништва. Како су ова два појма врло значајна и у савременој православној богословској мисли покушаћемо да прикажемо паралеле.

1 Најзначајнија Рацингерова дјела у којима се бави еклисиолошким питањима су: Das *neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie* (1969), *Theologische Prinzipienlehre. Bausteine zur Fundamentaltheologie* (1982), *Kirche, Ökumene und Politik. Neue Versuche zur Ekklesiologie* (1987), *Zur Gemeinschaft gerufen. Kirche heute verstehen* (1991) и *Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio* (2002)

Евхаристијска еклисиологија

Покушавајући да одреди природу и суштину Цркве, Рацингер се обраћа Новозавјетним списима. За њега, почеци Цркве видљиви су на самом почетку Христовог спаситељског дјела. Христос као Месија, окупља своје апостоле, њих дванаест, дајући им задатак да проповиједају царство, а на самом крсту, када је принио себе на жртву из његовог тијела „теку крв и вода, евхаристија и крштење као извор нове заједнице" (Рацингер, 2001, стр. 36) конституишући тиме Цркву. Крштење и евхаристија, свете Тајне које истичу из Христовог распетог тијела и дају се људима, показују да Христос кроз своју жртву нас уводи у однос са Богом, а кроз ово испуњава своју мисију, да приведе читаво човјечанство у јединство са Њим.

Новозавјетни термин за Цркву – *ekklisia*, према Рацингеру, употребљаван је у смислу саморазумијевања Цркве као посљедњег и коначног сабора народа Божијега. Ово је перцепција која је повезана са наставком спаситељне историје и онога што има тек доћи; подразумијева своје различите изразе и облике, од партикуларне, локалне заједнице вјере до једне, саборне и све сабирајуће Цркве Христове (Упореди: Hill, 2009, стр. 284-287) Ова свесабирајућа Црква оформљена је око христолошког центра „који је окупљање вјерника на трпезу Господњу. Увијек је Господ (Христос) тај који у својој жртви окупља свој народ. На свим мјестима то сабрање је једно" (Ratzinger, 1996, стр. 18). Према Светом апостолу Павлу, пише Рацингер, еклисиологија је немогућа без темељне христологије, а која је утемељена на светим тајнама крштења и евхаристије. Ове двије Тајне отварају нам тајну заједништва са Тројицом" (Ratzinger, 1996, стр. 33).

Опис Цркве као „тијела Христовог" утемељен је на једној библијској идеји која садржи у себи семитску концепцију „заједничке личности", само што сада људи нијесу дио Израиља већ дио Тијела Христовог, и ово остварују учешћем у Евхаристији (Упореди: Hill, 2009, стр. 286). Даље овај еклисиолошки наратив, проналази и у Дјелима апостолским, а он у себи садржи „игру разноврсности и јединства, универзализма и партикуларизма" (Ratzinger, 1996, стр. 43) што показује како се рана Црква носила са различитошћу и јединством у контексту свога времена.

Рацингер расвјетљава идеју да је Црква мистично тијело Христово, тиме што је Христос у њој стално присутан. Кроз Цркву, Његово присуство у свијету је најјасније уочљиво. Бити у Христовом присуству значи узрастати од унутра ка споља кроз: молитву, љубав, заједништво, Свете тајне и наду. Сви хришћани су заједнички Црква, и сви су призвани да буду и имају задатак да буду Христово присуство у свијету, како самостално, индивидуално, тако и кроз заједницу са другим хришћанима. Сви чланови Цркве имају заједничку одговорност за стални процес обнове Цркве. Као што се сви живи организми обнављају, тако се и Црква, живи организам, обнавља[2], али и у овој обнови она остаје евхаристијска заједница и тијело Христово које сабира заједнице разасуте по свијету у једну Цркву.

2 Упореди са: „Anyone who wants to cling merely to the words of Scripture or the patterns of the early Church banishes Christ to the past. The result is either a faith that is completely sterile and has nothing to say to today or an arbitrariness that jumps over two thousand years of history and throws it into the dustbin of failure while dreaming up for itself how Christianity was really meant to appear according to Scripture or according to Jesus. However, what emerges can only be an artificial product of our own making that has no lasting power. Genuine identity with the origin is only to be found where there is also the living continuity that develops in and thus preserves it". У: Ratzinger, 2008. Стр. 7.

Заједништво – communio

Појам communio – заједништво, централни је појам Рацингерове еклисиологије. Одређење Цркве као communio, које је донијела Специјална синода епископа 1985. године, било је врло срдачно прихваћено од стране тадашњег кардинала Рацингера. Он пише о томе да иако се овај термин не појављује у догматској конституцији о Цркви *Lumen Gentium*, нити у осталим документима Сабора, он може служити као синтеза свих значајних аспеката Саборске еклисиологије (Ratzinger, 2002, стр. 67.)

Суштински елементи појма communio садржани су у 1. Јов 1,3, а који могу послужити као темељ за правилно разумијевање истог: „Што видјесмо и чусмо то јављамо вама да и ви са нама имате заједницу; а наша је заједница са Оцем и Сином његовим Исусом Христом". У овим стиховима „долази на видјело полазишна тачка стварности зване communio – заједнштво, наиме сусрет са оваплоћеним Сином Божјим, Исусом Христом, који долази људима у проповиједи Цркве. Тако настаје међусобно заједништво међу људима које са своје стране почива на заједништву с троједним Богом. Заједништво са Богом посредује се заједништвом Бога са човјеком који је у Исусу Христу особа. Сусрет са Исусом Христом ствара заједништво са њим самим те тако са Оцем у Духу Светом, то заједништво уједињује потом људе међусобно" (Ratzinger, 2002, стр. 62-63).

Као начелник Конгрегације за исправност вјере, Рацингер у „Писму епископима католичке цркве о неким аспектима цркве као заједништва", тврди да концепт заједништа, изражава срж тајне Цркве и свакако може бити рјешење за обнову католичке еклисиологије. У истом пасусу он Цркву назива „тајном заједништва", сматрајући да ово разумијевање треба да се интегрише у концепт Цркве као народа Божјега, тијела Христовог и цркве као знака (сакрамента) у савременом свијету (Ratzinger, 1992).

У овом сусрету са оваплоћеним Христом, сваки човјек, има пуну слободу да каже Божјем позиву, и уђе у заједништво са Светом Тројицом. Оно је једино могуће кроз вјеру и улазак у Цркву, а што треба да буде пропраћено радосном надом у потпуно јединство са Оцем у небеској цркви у Есхатону. Заједништво је благодатни дар Божји који се открива на двије равни: на вертикалној (заједништво са Богом) и на хоризонталној (заједништво човјека са браћом и сестрама у вјери). У цркви су ова два аспекта уједињена, па је заједништво истовремено и хоризонтално и вертикално, као и видљиво и невидљиво. Оно се темељи и остварује у евхаристији, то је заједништво са светима у Светом Духу, нераскидива веза између земаљске и небеске Цркве.

У учењу о заједништву, појављује се и разлика између партикуларне и универзалне цркве[3]. За Рацингера универзална црква није скуп многих локалних заједница, већ много више од тога. Она онтолошки претходи свакој партикуларној Цркви, и свака партикуларна Црква добија потврду своје еклисијалности из заједништва са универзалном црквом. Евхаристија и епископат осигуравају заједништво међу црквама. Епископ началствује евхаристијском службом своје партикуларне цркве, али то никада није чин који се тиче само ње саме, већ је она учешће у животу једне, свете, саборне и апостолске Цркве, а сваки епископ, а посебно епископ Рима је вјечни и видљиви извор овога заједништва.

Уласком у локалну цркву, сваки појединац преко крштења и евхаристије улази и у саборну универзалну Цркву[4]. Заједништво које обликује

3 Питање примата универзалне над партикуларном Црквом, покренуло је и чувену расправу Рацингер-Каспер. О овоме опширније видјети у: Кисић, 2012.

4 „The Bishop is a visible source and foundation of the unity of the particular Church entrusted to his pastoral

живот цркава изражава се и кроз чврсто јединство које се налази у универзалној Цркви, а такође и кроз плуралитет и различитост обреда, културе, институција, друштава, и вођство међу црквама. Цркве које нијесу у заједништву са Римским епископом, нарочито Православне, такође имају заједништво, али оно је због немања јединства са Римом несавршено. Надаље, Рацингер као најбољи модел црквеног заједништва предлаже Богородицу Марију: „Богородица је модел црквеног заједништва у вјери, милосрђу и јединству са Христом, будући да је она у заједништву непрестаном са земаљском и небеском Црквом, Апостолима и свом Црквом кроз читаво вријеме“ (Ratzinger, 1992).

Рефлексије у православној богословској мисли

Појам заједништво и евхаристијска еклисиологија, такође су и значајни аспекти православног учења о Цркви. Тако да, извјесне рефлексије Рацингерове еклисиологије можемо наћи у православној еклисиологији. Оне су најочитије у тринитарној еклисиологији

ministry. But for each particular Church to be fully Church, that is, the particular presence of the universal Church with all its essential elements, and hence constituted after the model of the universal Church, there must be present in it, as a proper element, the supreme authority of the Church: the Episcopal College together with their head, the Supreme Pontiff, and never apart from him". The Primacy of the Bishop of Rome and the episcopal College are proper elements of the universal Church that are "not derived from the particularity of the Churches" (упореди: Ratzinger, 1992)

румунског теолога Димитрија Станилоеа и евхаристијској еклисиологији митрополита пергамског Јована Зизјуласа. Зизјулас[5] поставља јединство Цркве у евхаристији и епископу, што одговара Рацингеровом моделу јединства са папом. Такође, заједништво, или пак заједница је стављена у центар, као начин постојања. Зизјулас прави разлику између биолошке и еклисиолошке ипостаси код човјека. Превладавајући биолошку ипостас, човјек уласком у Цркву постаје биће на икону Божију, биће заједнице са Д/другим. Дакле, заједништво и заједница су основни начини истинског постојања и бивствовања.

Димитрије Станилоје[6], румунски православни теолог, попут Рацингера, афирмише појам заједништва. Ово заједништво је прије свега заједништо Свете Тројице, које се иконизује у Цркви. По питању евхаристијске еклисиологије, Станилоје је критиковао исту, али важно је напоменути да је критика прије свега била упућена моделу евхаристијске еклисиологије какав је предложио Николај Афанасјев, те је сматрао да је релативистичка и да нуди негативне компромисе (Вучковић 2018, стр. 39). Станилоје критикује недовољно наглашавање важности праве вјере у концепту евхаристијске еклисиологије. За њега је права вјера критеријум јединства, а не евхаристија. Евхаристија је ваљана само ако происходи из праве вјере. У контексту Рацингереове еклисиологије, права вјера као критеријум јединства могла би се супротставити моделу јединства са Петровим наследником као

критеријумом и гарантом јединства. Такође, Станилоје сматра да партикуларна Црква има пуноћу црквености и универзалности, али да њена пуноћа постоји само онда када она дијели исту вјеру са другим црквама и на основу те вјере има заједништво са њима у евхаристији.

Међутим, највећа разлика између православне (евхаристијске) еклисиологије и Рацингеровог разумијевања Цркве, јесте мјесто и улога Светога Духа у Цркви. У својим еклисиолошким промишљањима, Рацингер скоро да не помиње трећу личност Свете Тројице, Духа Светога. Иако се од Другог ватиканског сабора, пневматологија опет уводи на велика врата у римокатоличку теологију, то није случај и са Рацингеровом теологијом. На мјесто Духа Светога, он је непримјетно поставио Богородицу, те тако је пневматологију замијенио мариологијом.

Закључак

Као што смо видјели, Рацингер издваја заједништво и евхаристију као два најбитнија аспекта еклисиологије. Ова два аспекта своје мјесто су нашли и у Минхенском документу, усвојеном од Мјешовите православно – римокатоличке комисије 1982. године. Такође, њихове рефлексије налазимо и у теологији неких православних теолога.

5 Опширније о еклисиологији Јована Зизјуласа видјет у: Zizioulas, 1997.
6 Опширније о еклисиологији Димитрија Станилоеа видјети у: Staniloae, 1988.

За римокатоличку теологију, Рацингерова еклисиологија је важна јер је утемељена на принципу херменеутике континуитета. Он не доноси ништа ново, већ у континуитету са претходним Саборима и учитељима Цркве, излаже неке аспекте еклисиологије тако да буду разумљиви модерном свијету, у коме Црква врши своје послање.

Будући да је Рацингерова еклисиологија утемељена на библијском предању и на учењу Отаца неподијељене цркве, она има заједничке темеље са православном евхаристијском еклисиологијом, сматрамо да она може бити од великог значаја за неки будући теолошки дијалог православних и римокатолика.

Цитирана литература:

Вучковић, Г. (2018). Позитивни и негативни елементи евхаристијске еклисиологије Николаја Афанасјева. *Годишњак*, 17, 36-46.

Zizioulas, J. (1997). Being as communion. Crestwood, New York: St. Vladimir seminary press.

Кисић, Р. (2012). Расправа кардинала Рацингера и Каспера о односу локалне и универзалне Цркве. *Српска теологија данас*, књ. 3, 223-235.

Ratzinger, J. (1992). Some Aspects of the Church Understood as Communion. Преузето 25.02.2021. са са: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communionis-notio_en.html

Ratzinger, J. (1996). Called to Communion, Understanding the Church Today. San Francisco: Ignatius press.

Ratzinger, J. (2001). Gott ist uns nach, Euharistie: Mitte des Lebens. Augsburg: Sankt Ulrich Verl.

Ratzinger, J. (2002). U službi istine, članci, predavanja, intervjui. Mostar- Zagreb: Ziral.

Ratzinger, J. (2008). Church, Ecumenism, and Politic, New Endeavors in Ecclisiology. San Francisco: Ignatius press.

Staniloae, D. (1980). Theology and the Church. Crestwood, New York: St. Vladimir seminary press.

Hill, G. (2009). Missional Ecclesiology and the Ecclesiologies of Miroslav Volf, Joseph Ratzinger and John Zizioulas. Необјављена докторска дисертација, The Flinders University of South Australia.

Владимир Дурутовић

ПУТОПИС ЉУБАВИ[1]

На почетку желим да заблагодарим Богу и организаторима поклоничких путовања, захваљујући којима сам више пута био у прилици да посјетим Косово и Метохију. Косово сам у ствари посјетио само једном и то на екскурзији послије 8. разреда, а Метохију у више наврата, и са разним поклоничким групама. Али Косово и Метохија су једно. Доживљај је увијек исти. Идем на свето мјесто. Свето не само због прича или прочитаног о завјету цара мученика Лазара и косовских јунака. Свето због стварности видљиве за оне који хоће да виде, а често и за оне који жмуре. Додир ћивота Светог Стефана у Дечанима, Светих Козме и Дамјана у Зочишту, разговори са игуманијом Патријаршије, калуђерима Дечана и Архангела, призренским богословима, не остављају човјека неисцијељеним. Мало-помало, човјек рањен од свакодневице и сопственог живота, као у каквој болници, бива сниман, превијан и његован, и након свега отпуштен на кућно лијечење – опет у живот и свакодневицу. Али овога пута искуснији, богатији, имунији...

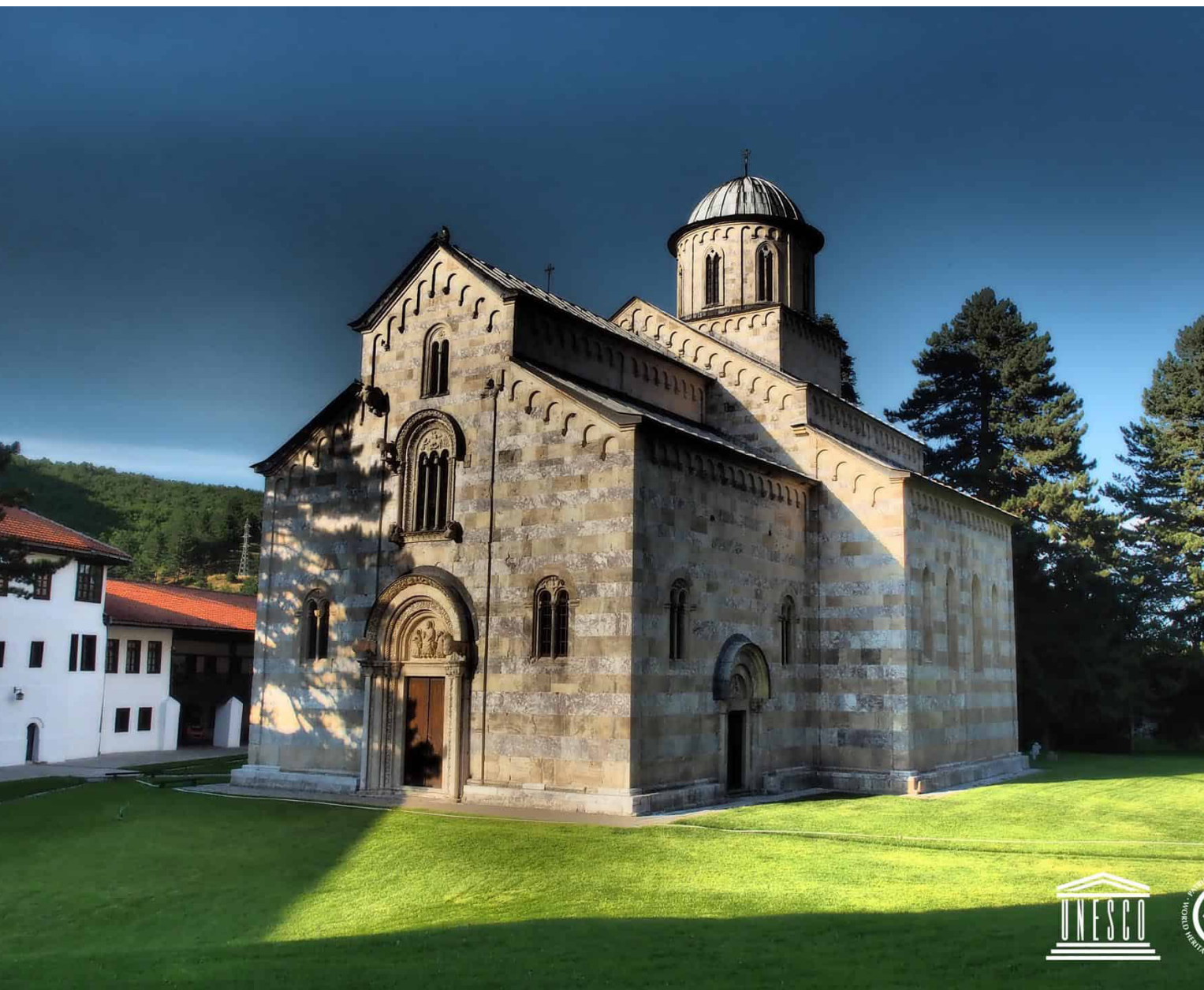

И наредни пут када дођеш немаш потребу да луташ. Знаш да ћеш код Светог Стефана у Дечанима добити молитвено заступништво за немоћи и гријехе, да ћеш код Светих Козме и Дамјана наћи исцјељење за духовне и тјелесне болести. Ако си побјегао од стварности у нереалне проблеме, у љепоту стварности вратиће те игуманија Пећке патријаршије, чији највећи противници нијесу Албанци, већ медвјед који јој је похарао кошнице, али љубитељи животиња га бране, иако мати покушава да га научи да се туђе не дира. Ако си опет у помислима да ти је тешко, да много радиш и немаш времена за себе и своје заслужене „ужитке“, онда ће ти све бити много јасније кад чујеш пјевање богослова са Призренске богословије који најљепше ћачке дане проводе на релацији Богословија – Саборна црква Светог Ђорђа, на међусобној удаљености 150 метара.

Ипак, народу који живи у селима и градовима ван манастира је можда и најтеже. Док су највећи манастири чувани патролама КФОР-а и полиције, народ у селима је изложен свакодневним провокацијама и опасностима од околних Албанаца. Међутим, такав живот доноси и много доброг – међусобна веза нашег народа је тако чврша. Брига за брата је већа и јача. Знаш да је он твој опстанак и твој живот. И ти његов. А о самом животу и не треба много причати. Као да смо се вратили

1 Поводом годишњице смрти Владимира Дурутовића (1975-2022).

100 година уназад, али у оном најљепшем смислу. Живот је на њиви, у породици и на манастирским славама и празницима. Нема дискотека. Нема беспосленог испијања кафе. Живот се цијени и за живот се мора радити и зарадити. На слави Светих Козме и Дамјана у Зочишту највише су ми пажњу привукли млади брачни парови, од по 20 или 25 година, а већ формирани људи. Одрасли, озбиљни, радни и важни. И, наравно, много дјеце у њиховом окружењу. А та дјеца су другачија од наше, другачија због једноставних и скромних колица и играчака, без кича и непотребног западњачког сјаја на који смо навикли. И лако се стиче закључак: ми сами себи компликујемо живот прихватањем скупоцјених западњачких новотарија и изума. Након повратка са Косова и Метохије обузимају нас два осјећања. Туга, јер смо, макар и привремено, предали ту свету земљу другима на управљање. Због наших гријеха наравно. Мржња према брату, завист и неслога не могу управљати светом земљом. Најљепше је ипак што изнад тога стоји једно много јаче осјећање – љубав Божија и љубав светих предака, који нас воле без обзира на све и који нам увијек дају нову шансу. А кроз ове привремене невоље кроз које пролази наш народ та љубав је све видљивија. Из те љубави се рађају и они најбољи у нашем народу који посветише своје животе Богу и ближњем и посташе чувари светиња широм Српства, па и на Косову и Метохији. И акобогда, из љубави у љубав, до краја свијета и вијека...

Стојана Валан

СРЕБРОЉУБЉЕ

Јер ништа не донијесмо на свијет; јасно је да ништа не можемо ни однијети
(1.Тим. 6, 7)

У традицији црквене архитектуре, богомоље настале као израз туговања, сјећања тј. покајања (једине смислене везе са прошлошћу) уобичајена су појава. Ктиторске фреске са минијатурним храмовима који се приносе Богу, озбиљних израза лица, који одишу чежњом за опростом, милошћу и вјечним животом већ стотинама година нас посматрају и васпитавају. Заправо, скоро са сигурношћу можемо рећи да је у средњовјековном неимарству, свака црква имала неко своје посебно назначење и личну молитву усмјерену ка небу.

Недалеко од Велике Плане, у срцу Шумадије, стоји својом скромном љепотом упечатљива дрвена црква, временом претворена у манастир, знаковитог имена Покајница. Сачувани историјат манастира каже да ју је подигао војвода, казније кнез смедеревске нахије Вујица Вуличевић, након што је као један од главних завјереника против Карађорђа, убио вожда. Починивши злодјело, војвода Вујица је узео Карађорђеву главу, сабљу и одијело, да би показао Милошу Обреновићу да је завјера извршена, али и бисаге са четири хиљаде дуката за које, можемо само нагађати, да ли их је имао намјеру икоме обзнанити. Моје искуство живота на преласку са дведесетог на двадесет први вијек, рекло би да није.

И све се то десило ту, у Радованском лугу, недалеко од данашњег манастира.

Предање каже, да је војвода, након почињеног злочина, сјео на пропланак да се одмори, можда да сабере утиске обављеног задатка или измашта добра која му успјех и плијен гарантују, и да му је баш ту и у том моменту дошло у главу (народ би додао и оно чувено одакле), а ако говоримо о процесу истинског покајања, из главе у срце, шта је заправо учинио.

У том процесу четири хиљаде Карађорђевих дуката постали су брвнара Покајница. Али процес тиме није завршен. Јер покајање (што се превиђа и из чега нова зла вребају) никада није.

Компликован, какав јесте, по узору на себе, Бог ствара компликованог човјека. Слободног, али од земље створеног, који постаје противрјечно створење, истовремено и добро, склоно наивним и суманутим херојствима, и лоше, чему са гнушањем свакодневно свједочимо или изнова упознајемо у историјским књигама. Таквом створењу, оно што називамо пороцима, није страно и чини се да непрестано смишља нове када се нађе у могућности да машти да на вољу. Међутим, чак и онима који размишљају о порочности и гријеху, борећи се у себи са падовима за које су утврдили да су им склони, један порок као да све више измиче интроспекцији и постаје на неки начин пожељан јер даје, парадоксално или не, могућности и накнадног чињења добра.

Среброљубље – погрдна ријеч упала у анахроност, никако због своје неразумљивости (јасна је да јаснија не може бити), већ зато што је промијенила значење. Више не описује порок.

Неколико пута сам се сусрела са црквеним живописима који приказујући догађај Јудиног издајства, Јуду сликају са омањим завежљајем у руци за кога сви знају шта у себи садржи. Јуда можда није волио Христа, можда га је водила завист, можда гњев, можда бунт боголике

природе пале са Адамом која Бога не жели, али када је одлучио да га прокаже, преда смрти, то није учинио бесплатно. И када се раскајао прво што је пред ноге својих налогодаваоца бацио била је управо „плата за гријех“. Сребрњаци су као симбол преваре, грешке, лажног сјаја, пали пред ноге оних који су могли да их погледају само презриво јер им у том тренутку више ништа нијесу значили. Они су њима „купили“ Бога и богатства и слободе о којима можда најупечатљивије говори, вијековима касније, Велики инквизитор Ивана Карамазова.

Тридесет сребрњака од Јудиног издајства постају симбол издаје и гријеха као промашаја.

А шта означавају данас?

Најчешће оправдање за све врсте непочинстава које, већ поменути докон ум може да смисли. То оправдање се данас назива „сналажење“. И сналажљивост је заправо оно што је у модерном вокабулару замијенило анахроно среброљубље. Бити сналажљив за модерног човјека представља уплив у свијет који не зна шта је врлина, заправо, прихватање да она не постоји или да ништа не значи. Живјети врлински, такође је врло анахроно. Сналажљив човјек не гледа, како око себе, тако ни унутар себе. Он само хвата прилику за кесу сребрњака, гушећи оно што екстроспективно и интроспективно искаче пред његову свијест, јер живот (голи, наметнути или нахрањени егом) то захтијева.

Сналажљив човјек има лијепу кућу, дјецу на престижним универзитетима, угодне одморе и мноштво добара. Тридесет сребрњака нико не помиње, јер сви смо схватили да се он ето „снашао“.

И оно што је најважније може да чини хумана дјела.

Да нахрани гладне, покаже широку руку и чак сазида понеку богомољу.

То да се врлина рађа из гријеха, неупитно је и у аскетском предању Цркве. Устајање изискује пад, васкрсење смрт. Али постоји једна огромна и тешко савладива степеница између те двије реалности и зове се, наравно, покајање. Висина и неосвојивост тог степеника сразмјерна је дубини пада у коме смо се нашли. Ако пад престанемо да посматрамо као такав. Ако не видимо да смо упали у блато, нећемо видјети ни потребу да из њега изађемо.

Којом муком се војвода Вујица кајао и да ли се заиста покајао, можда ћемо сазнати тек у Будућем Вијеку. Покајница остаје споменик само кораку у правцу успона са којег се многи (рекла бих већина, јер пут је узак) сурвају.

Када новац постаје мјерило свих ствари, среброљубље престаје да буде пад, а чињење добра проистекло из њега, можда јесте хуман чин, штака за коју ће се неко ухватити, али на једном онтолошкијем плану ту истинског добра нема. Свако ко се ухвати за штаку коју му је пружио „сналажљив“ човјек, дивиће се његовој сналажљивости. О пороку, ругоби пута који је водио до моћи, више нико неће много размишљати.

Степеник покајања остаје неосвојен, али о томе више нико не размишља.

Човјек се снашао.

Могли бисмо рећи да се и Јуда снашао, а оно што му се десило након тога приписати само његовом мекуштву.

И да само јаки могу да издају Бога и све Његово у себи и не трепну на то.

И, најпогубније, да нас увјере да из тога може да се роди нешто добро.

Милош Милићевић

МРЕЖЕ ПОСРЕДИ НАС

I

Христос никада није моралисао. Јер, није тешко прозрети да се иза тог чина увек крије трунка лицемерја, корен истинског фарисејства. Стога, угледајући се на самог Господа, треба гледати очима љубави која је сва у снисхођењу. Отуда се јавља и насушна потреба да феномене савременог дигиталног доба, који вишеструко утичу на живот људи, посматрамо са дубоким разумевањем и без моралних осуда које никада не воде духовном исцељењу. Тако и теми друштвених мрежа треба прићи без моралисања на рачун младих које је, нажалост, веома распрострањено.

Стара је мудрост да деца више личе на своје време него на своје родитеље, а родитељи су склони да у томе виде опадање и кризу прећашњих вредности. Чини се, прича о сваком виду кризе је заправо заблуда, јер криза заправо није друго до *промена*. Нелагодност коју промена изазива узрок је сталног постојања генерацијског *култа кризе*.

Околности човековог историјског трајања увек су у промени, а различите околности другачије стимулишу људски развој усмеравајући човеково понашање у различитим правцима. Психологија човека је заправо одувек психологија његове пале природе која се кроз историју не мења. Ипак, мењају се стимулуси средине у којој човек пребива. Суштина реченог је у томе да нису нове генерације те које се суштински разликују од претходних, него је средина у којој се нове генерације васпитавају и образују оно што их чини другачијим од генерације њихових родитеља.

Промене света у коме живимо, које су током последњих деценија добиле невероватне размере и брзину, тако доводе до генерацијског јаза који никада раније није постојао у историји. Родитељи се данас суочавају са несавладивом тешкоћом да разумеју околности у којима њихова деца одрастају. Свет у коме су они одрастали толико је различит од света њихових потомака да је њихова забринутост потпуно разумљива. Перспективе будућег развоја се више не могу са сигурношћу контролисати и предвидети, а осећај неизвесности у човеку увек изазива страх. Ипак, нису млади одговорни за свет у коме су рођени и није их праведно осуђивати (а када је праведно осуђивати?)

због њихове везаности за интернет, телефон и друштвене мреже. Промена има ту варљиву особину да увек личи на декаденцију, док најчешће само представља преображај старог и познатог у непознато.

Због свега наведеног, смисао овог текста је покушај једног другачијег приступа проблему. Писац ових редова је и сам скоро припадник интернет генерације (iGen) и као активни члан различитих друштвених мрежа, флоберовски речено, својом опеченом руком даје себи право да пише о природи ватре. Чини се да је искуствено сведочење изнутра, упркос ограничености сваког субјективног погледа на ствари, незаобилазно како бисмо разумели свет у коме одрастају најмлађи, а тај свет је управо – свет друштвених мрежа.

II

Ко су припадници интернет генерације? То су, према једном америчком аутору, све оне генерације рођене након 1995. године и њој припадају сви они који од најранијег детињства расту уз паметни телефон и друштвене мреже као њихови активни учесници. За наше домаће услове, то ће вероватније бити генерације рођене након 2000. године.

Када размишљамо о друштвеним мрежама, као незаобилазном феномену света у коме одрастају интернет генерације, не можемо их искључиво посматрати као технолошки феномен, већ их морамо разумети као појаву одређених система који директно утичу на природу међуљудских односа, што значи да задиру у основу људске заједнице. Ту увек треба бити посебно обазрив, јер људи заправо никада не живе у апстрактним политичким / идеолошким / економским системима, већ живе са другим људима. Испуњен, радостан живот (данас би се рекло срећан живот) није могућ ван заједнице. Уколико међу људима владају односи љубави, уколико су људи упућени једни на друге, њиховим животом пројављиваће се пуноћа и смисао без обзира на материјалне, суштински баналне околности њиховог живота. Тај осећај заједнице у којој владају односи љубави предукус је Царства Божијег.

Друштвене мреже, као појаве које првенствено утичу на перцепцију *другог*, задиру у темељ заједнице. Под другим се у овом тексту заправо подразумева – ближњи. Поготово су деца, као бића са још неразвијеном способношћу расуђивања и самоконтроле, подложна утицају и наметању конструисане слике другог које долази споља, од стране утицаја којима постају подложни као корисници друштвених мрежа.

III

Мем-култура, као једна од веома занимљивих и рекло би се аутентичних тековина дигиталног доба, изнедрила је веома занимљиво дело непознатог аутора. Испод цитата из Јеванђеља по Марку („И одмах оставивши мреже своје пођоше за Њим”), постављене су слике логоа најпознатијих друштвених мрежа, у овом случају Инстаграма, Твитера и Фејсбука. Осећање да нас друштвене мреже на неки начин удаљавају од Христа, што заправо значи и од ближњих, веома је сликовито исказано. Осећа се да по први пут у историји постоји медијум који се испречио између људи, тако да суштински утиче на њихову перцепцију и однос.

Поменута мем-култура једна је од занимљивијих појава која настаје на трагу цивилизације слике која постепено смењује цивилизацију речи. Као суштинска еманација управо те цивилизацијске парадигме настаје Инстаграм, на чијем ће примеру у наставку бити приказани основни аспекти феномена друштвених мрежа.

IV

Почнимо од терминологије. Када у лексички систем једног језика уђе страна реч, за то увек постоји вишеструко оправдање које, неретко, није чисто лингвистичке, већ културолошке природе. Страна реч увек задржава одређени престиж који носи култура из које она долази, па се тако данас људи осећају боље када кажу да раде у еј-чару него у кадровској служби.

На плану друштвених мрежа наилазимо на реч *инфлуенсер*. Иако не постоји преводни еквивалент ове речи у српском језику, њено буквално превођење нас доводи до одређених сазнања. Реч је о особи која има *моћ* да утиче на понашање и уверења других људи. Из религиозне перспективе, врло је занимљив назив за оне који подлежу утицају инфлуенсера. Они се, у преводу, називају пратиоцима, али изворна енглеска реч followers има одређену религиозну конотацију. Инфлуенсери се стога могу посматрати као проповедници једне дигиталне заједнице којој, поред вредности, најчешће пласирају и одређене производе. Вредности које се шире најчешће су у служби одређених капиталистичких интереса (на пример: важно је да будете лепи и згодни, а у томе ће вам помоћи следећи производи, итд).

Свет друштвених мрежа се тако дели на мањину која активно утиче и већину која пасивно подлеже утицају. Коришћење друштвених мрежа је бесплатно управо из разлога што су оне веза између произвођача и потрошача. Начин на који оне финансирају своје постојање је продаја информација о корисницима, трећим лицима, како би се путем посебних алгоритама њима пласирале рекламе за производе који баш њих индивидуално занимају. Више о томе читалац може пронаћи у веома важној књизи Шошане Зубоф *Доба надзорног капитализма*.

На философском плану, преузимање улоге активног учесника (субјекта) живота суштинска је пројава човека као слободног бића. Насупрот томе, у дигиталном свету човек представља вечити објекат спољних утицаја и није друго до биће подвргнуто непрекидној дехуманизацији, иако му је дата илузија слободног избора.

V

Друштвене мреже не би биле тако популарне да су њихови корисници свесни свог положаја. Оне успевају да задрже своје кориснике ослањајући се на природу људске психе, омогућавајући дигитални простор у коме човеков его конструише свој виртуелни идентитет. Заправо, хтели то да признају или не, сви корисници друштвених мрежа на одређени начин активно учествују у конструкцији својих виртуелних идентитета са намером да *утичу* на другог, тј. са намером да они сами креирају представу коју ће други имати о њима. Ово храњење ега илузијом самокреације и наметања идеје о себи другима суштински онемогућава превазилажење адамове пале природе оличене у егоцентричном постојању и успостављање новог човека у Христу.

Конкретно, када је реч о Инстаграму, постоје неколике тачке које се налазе на трагу ових процеса. Треба, истини за вољу, имати у виду да је данас Инстаграм већ прошлост. Постепено га смењују новије друштвене мреже попут Тик Тока, где слика полако прелази у видео снимак. Ипак, разумевање Инстаграма као феномена је један од начина да схватимо динамику савремених процеса.

VI

Фотографија је кључни носилац инстаграм егзистенције. Ова појава је на трагу већ поменуте смене цивилизацијске парадигме. Имајући у виду да се мозак физички мења у односу на искуства, јасно је да мозак деце која се

YouTube
YouTube

од малена навикавају да информације примају сликовним путем знатно смањује њихову способност језичког примања информација. Заправо, способности које су неопходне за *читање* се полако смањују. Оно што у првом реду изазива забринутост нису само последице по развој интелигенције припадника интернет генерација као појединаца, већ су последице друштвеног и културолошког карактера.

Интернет генерације сигурно не постају мање интелигентне од претходних, већ само развијају другачије видове интелигенције неопходне за виртуелни свет. Ипак, деградација статуса језика као таквог, и на нивоу текста као писане речи и на нивоу живог говора, угрожава два важна аспекта неопходна за постојање заједнице.

Нове генерације не развијају у довољној мери комуникативне способности неопходне за друштвени живот. Једна од првих ствари која се примећује, а на чији рачун се на интернету збијају многе шале, је одбијање ај-ћенера да се јављају на телефон, већ инсистирају на комуникацији путем порука (чета). Разлог је то што се у живом разговору осећају нелагодно услед недостатка контроле коју путем дописивања увек имају.

Други аспект који изазива још већу забринутост је тај да са деградацијом статуса писаног текста, који је последица кризе способности читања, долази до проблематизације друштвеног памћења за које је неопходно текстуално посредовање. Уколико нове генерације нису у стању да усвоје културне вредности које се симболички посредују у једној култури путем књижевности и канонских текстова – то ће довести до велике кризе националних култура. Криза у овом случају значи да ће се ткиво националних култура полако растапати, а да ће га заменити симболички садржаји глобалне културе коју друштвене мреже емитују. Најпростијим увидом у физичку позицију текста на Инстаграму добијамо увид у овакав процес – на Инстаграму је текст сведен на *коментар фотографије*. Позната је истина: фотографија пређуткује више од хиљаду речи.

VII

Селфи фотографија је један од симбола инстаграм културе и најбољи показатељ духа егоцентричне самозагледаности савременог човека. Друштвене мреже на сваки начин играју на карту нарцисоидности којој смо као бића веома склони. У свом есеју под насловом „Селфи", који се налази у књизи *Похвала несавремености*, проф. Мило Ломпар пише: „Као сáмо срце постмодерног индивидуализма, које фаустовски жели да учини тренутак трајним, прилично непотребно, јер је сама савременост – бескрајна, *селфи* није безопасна ствар. У часу док је покушавала да телефоном забележи свој лик у што интересантнијој пози, једна пољска студенткиња погинула је током одмора у Севиљи: пала је са моста Пуенте де Триана". Уколико овај догађај симболички сагледамо на духовном плану, као симбол епохалног кретања, постаје нам јасно да власт ега над човеком увек води у смрт. Друштвене мреже су, нажалост, најчешће простор ега, насупрот Цркви као простору подвига, где је превазилажење егоцентричног постојања неопходан услов успостављања новог човека у Христу.

VIII

Хиперестетизација садржаја следећа је особина инстаграм егзистенције. Вештачко улепшавање стварности коју симулирамо путем фотографија има вишеструке, и то најчешће неосвешћене мотивације. Као да олако занемарујемо у нашој свести појам сврховитости. Заправо, реч је о томе да сврха врећа доживљај самог чина. Човек се увек треба запитати *зашто* нешто чини, треба да зарони у дубину својих мотивација како би открио танане нити гордости које управљају његовим делима.

Тако долазимо до питања: зашто улепшавамо садржаје својих фотографија?

Филтрирајући одређене сегменте стварности, бирајући да прикажемо само неке од њих, и то на посебан, вишеструко естетизован начин, ми заправо настојимо да изградимо свој друштвени статус. На друштвеним мрежама се непрестано одвија борба за позицију у друштвеној хијерархији. Наизглед баналне фотографије укусне хране у скупим ресторанима, фотографије које показују да редовно путујемо, посећујући престижне метрополе, или пак фотографије књига које читамо, немају други смисао него да у свести наших пратилаца изграде слику наше позиције на тој хијерархији. Јер, чему фотографија као доказ хране коју смо јели и града који смо посетили осим да на невербалном нивоу каже: погледај, ја имам *моћ* да овако живим.

На друштвеним мрежама стога не постоје људи, већ пројекције идеалних *ја*. Нешто слично оној чувеној Маргитовој слици *Ово није лула* (Ceci n'est pas une pipe). Начин магијског мишљења који је дубоко уткан у нашу свест, не може да се одупре склоности да поистовећује човека са његовом фотографијом, па самим тим и особине човека на идеализованој фотографији постају његове особине као стварне личности. Као на Маргитовој слици, поред сваке наше фотографије на мрежама где смо улепшани, у посебној пози и прелепом амбијенту, треба у углу написати мало упозорење: *ово нисам ја*. Јер, то заправо и нисмо ми – то је наша фотографија.

Све ово утиче на природу људских односа самим тим што представе које стекнемо о некоме путем друштвених мрежа директно утичу на обликовање нашег мишљења и начин на који ћемо се према ближњем опходити. Упрошћено говорећи, уколико површно погледамо већину инстаграм профила, стиче се утисак да никада није постојало више лепих и згодних људи који тако добро и радосно живе. Беда и испразност нашег стварног живота потпуна је супротност лажним представама које виђамо на друштвеним мрежама.

Профил који отворимо на друштвеној мрежи није друго до простор за креирање сопственог виртуелног идентитета који суптилно намећемо другима. Разлика између реалног и виртуелног губи се у слабости људског мишљења, где долази до једне веома опасне смене: оно што нам нуди опитно искуство бива анулирано конструисаним менталним представама. Искуствени однос личности, на коме почива свака могућност заједнице, на овај начин бива замагљен, некада чак сасвим онемогућен, јер су се друштвене мреже испречиле између нас. Уместо да однос према некоме градимо на основу личног искуства које стичемо током времена проведеног са другим/ближњим, дозвољавамо да наш однос обликују лажне конструисане представе. Инстаграм није ту да открије личност – он је ту да је сакрије.

IX

Егобрендирање је још један појам који уводимо како бисмо разумели свет Инстаграма. Виртуелни простор премрежен је различитим векторима реалне друштвене моћи и представља идеално средство за ширење поља њеног дејства. Егобрендирање је заправо процес којим појединац, користећи се тим проширеним пољем дејства, стиче моћ да утиче на друге тако што се на одређени начин намеће као узор, учитељ или особа од поверења. Онда када формира успешан *егобренд*, тада не само да убира одређене економске приходе путем пласирања производа, већ стиче и моћ за наметања вредности – тиме задирући у културно и политичко деловање. Резултат егобрендирања је утицај, а онај ко формира успешан егобренд постаје инфлуенсер.

Стекавши моћ утицаја, инфлуенсер постаје спона између тржишта, тј. интереса великих корпорација и политичких групација, и шире популације. Прича о постидеолошком времену у коме живимо, као и симулирана демократичност друштвених мрежа, даје лажан утисак њихове

аполитичности. Заправо, реч је о томе да је простор у којем нам се чини да нема политичког заправо простор где је нека политика већ однела победу. Деловање алгоритама увезује заједнице истомишљеника, који у виртуелном свету једни друге „чешу по ушима", и тако ствара међу њима утисак бројности и осећање припадности већини. То на сваки начин онемогућава било какво реално дејство грађанског удруживања. Затворени у своје виртуелне колективе, стичемо лажан утисак о стварном свету, непрестано учествујући у играма духовне обмане.

X

Уколико нам је познато у којој се мери креатори друштвених мрежа ослањају на наше урођене психичке и неуролошке механизме, сасвим је оправдана наша забринутост за најмлађе који су осуђени на паралелан живот у стварном и виртуелном свету. Не само да је важно разумети то да се ослањају на наше биолошке особине и тако покушавају да нас учине зависним од пријатних надражаја, већ је важно разумети и социјални фактор који је у овом случају кључан. Сваки родитељ мора бити свестан застрашујуће истине: ако лишите своје дете присуства на друштвеним мрежама, на одређени начин издвајате своје дете из колектива. Ствар је врло једноставна – догађаји се више не дешавају само у учионици или школском дворишту, дешавају се и у виртуелном простору, који такође захтева присуство.

XI

Оправдано је запитати се до које мере друштвене мреже учествују у обликовању личности младих. Несумњиво да само њихово постојање представља велики изазов за савремено образовање, јер оне имају моћ да културолошки утичу на формирање појединца више од било које школске институције. Не само да мреже имају већи утицај, већ и компаније које су њихови власници превазилазе институционалну контролу, самим тим што поседују технологију коју државе немају.

Треба рећи да се у овој ситуацији пред изазовом не налази само школа, већ и породица. Проширена изложеност младих спољним утицајима, лишава породицу некадашње васпитне моћи.

Способност коју друштвене мреже показују у културолошком обликовању младих има најдалекосежније последице које су највидљивије на плану њихове естетске културе. Инстаграм култура, као култура у чијем центру стоји фотографија, посебну пажњу даје естетском. Стога се посебно место даје изгледу као посебно цењеној категорији. Облачење тако постаје поново важан чинилац у исказивању друштвеног статуса. Пак, иако највидљивије, ове последице нису од толиког значаја и само су пролазни феномен. Далекосежније су последице које друштвене мреже имају на идентификацију младих са националном културом.

XII

Глобална култура, која уједињује људе у истоветности баналних обичаја живљења, уједно је и најзаступљенија култура на друштвеним мрежама. Све се на одређени начин врти око конзумеристичких вредности савременог потрошачког друштва, у коме је све на овај или онај начин усмерено тако да вас натера да потрошите новац. Рекло би се да никада није постојала непристојнија ствар од рекламе, а оне управо чине већину садржаја на друштвеним мрежама.

Урођеност младих од најранијег периода у овај свет који их непрестано вредносно обликује, поставља питање њихове способности да усвоје вредности националне културе. Тако

долазимо до ситуације у којој мреже не постоје само посреди нас као савременика, него стоје између нас и наших предака – обликујући нас у потпуности у глобалној култури, чине нас неспособним да се идентификујемо са вредностима ранијих поколења које су се показале као константе српског идентитета.

Последица константне изложености западним узорима, јер свет мрежа емитује претежно западне моделе живота и вредности, погодује посебном виду културне децентрираности. Тако млади свет око себе не тумаче на основу свог искуства и на основу историје која је условила њихово окружење, него своју земљу, друштво, народ и културу процењују поредећи се са идеализованим представама западних култура које мрежама доминирају.

Треба такође имати у виду и човекову неспособност да аутономно жели. У свом *Дневнику* Небојша Васовић пише: „Већина људи не уме да жели. Они могу само да имитирају жеље других људи". Мреже су идеално средство за усмерење жеља младих, јер они мотивације за лични развој, напредак и циљеве не добијају из своје ближе или даље околине, већ путем узора које срећу на мрежама.

XIII

Бескрајни су начини описа искушења пред којима се налазимо. Ипак, свако стваралачко мишљење треба да води у смеру решења, а не искључиво пуког понирања у проблем где нас увек вреба осећај безнађа.

Искуство наше свете Цркве показује да она никада није одобравала есенцијализацију културе, која је као историјска појава увек појава од овога света, већ је тежила да све њене пројаве преобрази, учинивши их христоцентричним. Мислим да се управо ту крије и прави приступ друштвеним мрежама. На такав начин мишљења нас усмерава сазнање да ништа није *зло по себи*. Победа није у поразу непријатеља, већ у његовом преображају, у суштинском укидању непријатељства као таквог.

Уколико као хришћани будемо сведочили нашу веру и у виртуелном простору, сигурно ће бити оних на које ће то утицати. Мреже су саме по себи заиста чудо које нуди невероватне могућности преноса знања, искустава и вештина. Многе странице са веома квалитетним садржајем постоје свуда, само их треба потражити. Православне заједнице широм света постају све видљивије. Могућност да слушамо проповеди и предавања светих путем интернета заиста представља невероватну могућност.

С друге стране, није лако носити јарам слободе јер се у њему крију многа искушења. Користи од друштвених мрежа постоје ако их користимо са мером и јасном свешћу о њиховој сврси, али као бића склони смо паду. Стога је духовна будност током њиховог коришћења нешто чему морамо тежити, макар када је реч о одраслима.

Ипак, колико год друштвене мреже имале потенцијал да буду посредници знања и добрих узора, њихова природа им онемогућава да превазиђу сферу утилитарног, практично корисног. Треба имати јасну свест о два различита вида образовања: оно које има за циљ успех човека у друштву и оног које тежи духовном обликовању. Иако друштвене мреже могу играти значајну улогу када је реч о првом, једино живо духовно искуство личног сусрета може довести до истинског духовног образовања. Јер, као што пише отац Василије у свом чланку *Монашко ткање на чинку живота*: „Други није просто неопходни сапутник у животу, већ је неодељиви елемент нашег духовног самосазнања". У виртуелном свету можемо срести знање, информације, идеје, вредности – али ближњег можемо само у стварном животу. Потрудимо се да приликом сваког сусрета између нас не стоје никакве предрасуде и предубеђења, већ прилазимо једни другима с љубављу, да би посреди нас увек био и остао – Христос.

Проф. др Вања Ковић

САН НАШ НАСУШНИ

Свет у коме живимо пун је ритмичних промена. Смењују се дан и ноћ, плима и осека, годишња доба... Код човека, цикличке промене постоје у дисању, пулсу, излучивању хормона, телесној температури, моторичкој активности итд. Људски организам се тим променама успешно прилагођава јер мозак има читав низ система за контролу периодичног функционисања. Тако, на пример, стање будности флуктуира током дана и досеже свој врхунац око 17 часова, а свој минимум током периода спавања између поноћи и 6 часова ујутру. Телесна температура благо флуктуира током читавог дана, али током ноћи, тј. током периода спавања буде нижа за читав степен (отуда и потреба да се покривамо током периода спавања). Хормон раста се такође лучи током читавог дана, али је његово лучење појачано током периода спавања, а нарочито током првог сна. Ниво кортизола у крви такође прати дневни ритам и појачано се излучује непосредно по буђењу, док је ниво калијума који луче бубрези најнижи током ноћи.

Ритмично смењивање стања будности и спавања регулисано је унутрашњим системом мерења времена познатим под називом - циркадијални сат (лат. *circa diem* - око једног дана), јер се већина циркадијанских ритмова аутоматски ресетује свака 24 сата. Овај унутрашњи сат регулише природни „циркадијални ритам“ тела, дневне циклусе сна и будности, глад и варење, хормонску активност и друге телесне процесе. Једном успостављени и утврђени, ови ритмови могу бити прилично тешки за промену (типичан пример су нелагодна искуства са променом временске зоне због путовања). Циркадијални сат састоји се од кластера од отприлике 20.000 неурона познатих као супрахијазматско језгро, које се налази у средишњем делу мозга. Када очи перципирају светлост током дана, оне активирају сигнале који путују до овог језгра, што мозгу даје до знања да је време да буде будан. Поменуто језгро затим ослобађа низ хормона, укључујући кортизол, осигуравајући будност и спремност за дневне активности. Тело користи светлосне и друге сигнале, такозване синхронизаторе (нем. *zeitgeber*), да одреди да ли је дан или ноћ и да у складу са тим синхронизује циркадијалне ритмове. Светлост се, притом, сматра најважнијим синхронизатором циркадијалног ритма. Када сунце излази ујутру, тело производи кортизол, хормон који чини да се осећамо освежено и будно. Како дан одмиче, здрава особа ће бити све уморнија, а кад сунце зађе, осећај

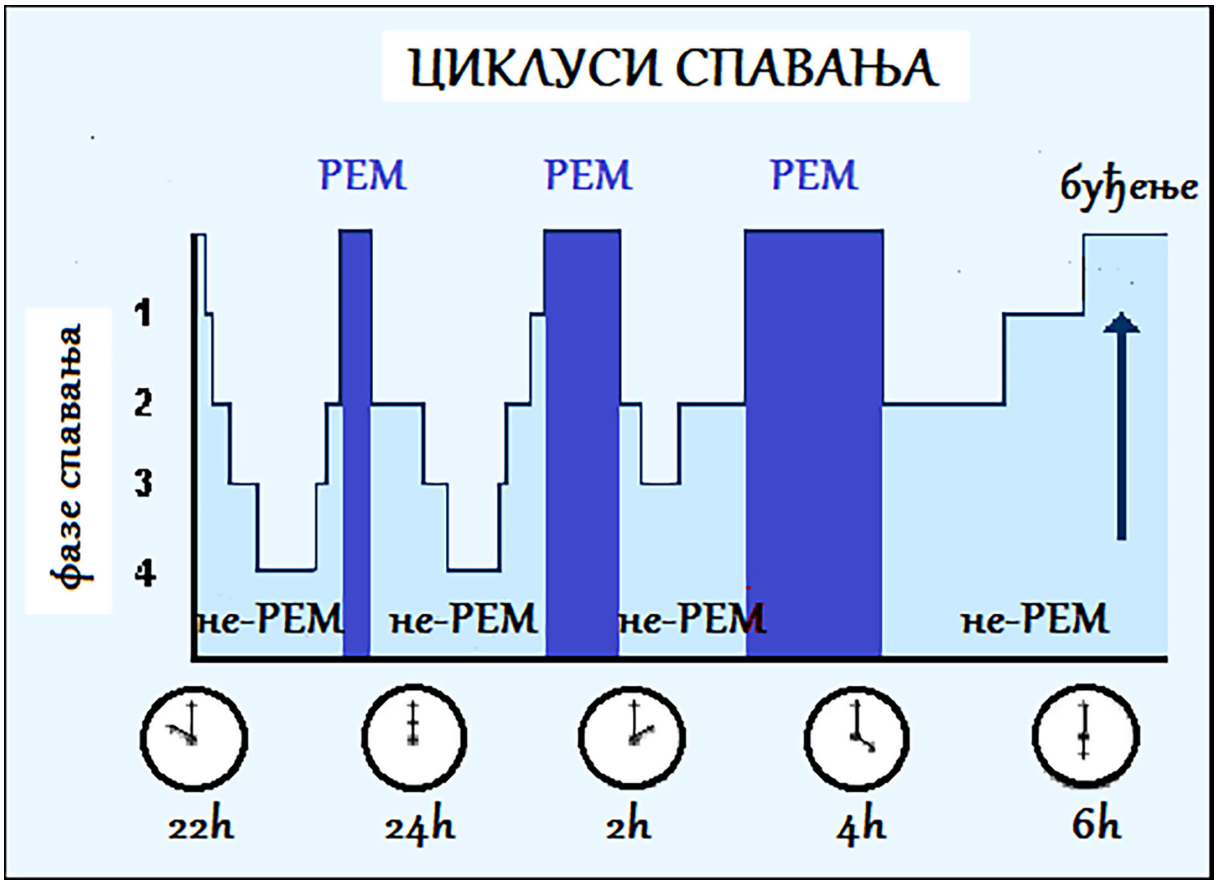
умора достиже врхунац. Како сунце почне да залази, пинеална жлезда почиње да ослобађа мелатонин, хормон који смањује стање будности, односно повећава стање поспаности. Лучење мелатонина се, међутим, лако поремети, између осталог због касног одласка у кревет, дужег спавања поподне, упаљеног светла и ТВ-а ноћу у спаваћој соби, те се онда у појединим случајевима мелатонин преписује као суплемент, који помаже организму тако што скраћује период успављивања.

Сан каракретише смањење активности скелетних мишића, изостајање реакција на већину подражаја из околине, смањење већег броја вегетативних функција (пулс, крвни притисак, телесна температура, дисање) и промена електричне активности мозга. Управо је регистровање електричне активности мозга (ЕЕГ) основни поступак којим се у лабораторијским условима испитује спавање. Регистрована електрична активност мозга се манифестује као серија таласа различитих фреквенци и амплитуда. Основни ЕЕГ таласи су: алфа ритам, чија је фреквенција 8 - 12 Hz, амплитуда 20-100 μV и обично се бележи у опуштеном стању са затвореним очима; бета ритам, чија је фреквенција изнад 13 Hz (обично 18-25), амплитуда 5 -20 μV и знак је појачане будности и пажње, тета ритам чија је фреквенција 4 -7 Hz и који се у већој мери појављује у ЕЕГ-у код деце, адолесцената и млађих одраслих и делта ритам чија је фреквенција испод 4 Hz, амплитуда најмање 75 μV и карактеристичан је за дубоко спавање и не може се видети код кратког спавања.

Током првих 90 минута спавања, тј. током првог циклуса спавања, смењују се неколике фазе. У првој фази, на преласку из будности у спавање, особу је лако пробудити, током ње се смањује мишићна активност и бележе лагани покрети очију. Научници, па и уметници, ову фазу спавања су користили за инспирацију за своја дела. Наиме, Едисон, амерички физичар и проналазач, развио је методу где је током иницијалне фазе спавања, седећи у фотељи, држао у руци металну куглу изнад једног металног тањирића, како би га звонак звук испадања кугле из руке, приликом тоњења у сан тргнуо и пробудио. Потом би бележио оно чега би се сетио. Те белешке су биле основа његових драгоцених открића. Докторска теза одбрањена на Сорбони, у којој је показано, путем мерења можданих таласа, да је баш та фаза спавања она у којој долази до "аха" доживљаја, нових увида и спознаја, проглашена је најбољим неуронаучним радом у 2022. години.

Током друге фазе првог циклуса спавања покрети очију престају и јављају се кратки снови у виду изолованих слика. У трећој фази телесна температура пада, јављају се делта и тета таласи и особу је тешко пробудити. У четвртој фази доминирају делта таласи, телесна температура и даље опада, мозак троши мање енергије и смањује се мишићни тонус. Спавање током не-РЕМ фазе се још зове мирно или синхронизовано спавање. Једна новија студија, спроведена на Медицинском центру Универзитета у Рочестеру, открила је да је активност мозга током дубоког, не-РЕМ спавања идеална за чишћење мозга од токсина. Наиме, мозак има својеврстан „систем управљања отпадом". Као и људи, да би имале енергију за обављање посла, мождане ћелије морају да једу (да апсорбују, пре свега, шећер и кисеоник). И, као и код људи, оброци доводе до отпада који треба да се одложи. Систем за управљање отпадом ради по принципу преношења свеже течности у мозак, а потом се, мешањем свеже, са течношћу испуњеном отпадом која окружује мождане ћелије, та мешавина, током дубоког сна, из мозга испира у крв.

Након неких 90 минута од почетка спавања особа улази у РЕМ (енг. rapid eye movement) фазу, односно фазу сањања, током које су

испод затворених очних капака видљиви брзи очни покрети. Ако се спавач пробуди за време REM спавања, он ће у 80-90% случајева известити да је сањао и шта је сањао, док ће током не-REM са много мањом вероватноћом моћи да извести да ли је и шта сањао. REM фазу карактеришу и пораст пулса и крвног притиска, неправилан рад срца и неправилно дисање, повећана мождана активност и сл. Након REM фазе, цео циклус спавања се понавља више пута до буђења (током осам сати сна обично се бележи 4-5 циклуса), с тим што су у првих пар циклуса спавања доминантне трећа и четврта фаза, односно дубоко спавање, а како се приближава јутро, четврта фаза се полако губи, трећа скраћује, а REM фаза, тј. фаза сањања продужава.

Напослетку, вреди напоменути и то да се квалитет и квантитет сна мењају током животне доби. Новорођенче спава око 16 сати, од чега скоро половину спавања проведе у REM фази, да би се број сати спавања смањивао током животне доби, са све мањом заступљеношћу нискофреквентних таласа и REM фазе.

У времену у којем живимо, сан, премда базична потреба, ослоњена на природни унутрашњи часовник, полако постаје луксуз. У такозваном развијеном свету, недостатак сна, а за рачун неговања пословичне слике о презапослености, дугих радних сати и раног устајања, је проглашен пандемијским. Наиме, 2016. године је установљено да једна трећина одрасле популације у Америци пати од недостатка сна. Проблем, који дугорочно посматрано, отвара нове проблеме, јер, гојазност, канцер, дијабетес, Алцхајмерова болест, кардиоваскуларне сметње, промене расположења, хипертензија и ментални

поремећаји, попут депресије, су сви доведени у директну везу са недостатком сна. Изложеност светлости коју емитују монитори, пре спавања, нарочито оној из плавичастог спектра, отежава лучење мелатонина и директно ремети сан. После непроспаване ноћи, буђење уз помоћ аларма постало је нова реалност која сан прекида у сред његовог природног тока, што представља својеврстан стрес за организам. Као једно од помагала, почела је производња паметних сатова који прате човеков пулс и буде га онда када се процени да је завршен пун циклус спавања, тј. након РЕМ фазе. Иако то није природан крај целог тока спавања, човеку лакше пада буђење након РЕМ фазе, него у сред фазе дубоког сна.

У популацији младих људи, стање је још горе. Друштвени и културни фактори, као и развиће савремене технологије, као да су се директно сукобили са биологијом адолесцената како би их спречили да прате биолошки сат и природну смену будности и спавања. Наиме, још од раних 1990-их, установљено је да тинејџери имају тенденцију да одлазе на спавање касније - у просеку, чак два сата касније у односу на биолошки ритам. Новије студије показују да је тај тренд нарастао до мере да Национална фондација за спавање извештава да више од 87% средњошколаца у Сједињеним Државама добија далеко мање од препоручених осам до 10 сати сна, те да то представља озбиљну претњу по њихово здравље, безбедност и школски успех. У истој студији каже се да недостатак сна доводи до бројних негативних последица, укључујући немогућност концентрације, лоше оцене, инциденте у поспаној вожњи, анксиозност, депресију, мисли о самоубиству, па чак и покушаје самоубиства. Код деце и тинејџера касни изласци, играње видео игрица и сличне активности ремете природно лучење мелатонина и хормона раста.

Ремећење ритма спавања и будности на рачун скраћења времена сна, и спавање изван биолошког сата, представљају прави атак на организам што, у комбинацији са стресом, још једном епидемијском појавом данашњице, утиче и на то да млади све чешће имају проблема са поремећајем метаболизма, али и хипертензијом, односно повишеним крвним притиском. Штетност насилног мењања биоритма очитава се и кроз психолошке последице у функционисању, у виду депресије и нервозе. Стручњаци из области медицине упозоравају на то да је замена дана за ноћ, тј. неиспаваност код девојака и младића, један од главних „окидача" и за појаву агресивности. Ноћи проведене испред компјутера и у играоницама доводе младе и у стања налик психозама, тј. до замагљивања реалности у којој извештавају да имају осећај да их неко прати, да морају да се сакрију и сл.

Сада када мало боље разумемо како биолошки сат функционише и у којој мери може, тј. не може да се мења, као и које су последице насилног мењања рада унутрашњег сата, остаје нам да свако за себе одлучи - да ли, и у којој мери, желимо да биолошки сат прилагођавамо нашим дневним рутинама и навикама, или, пак, у којој мери да наше дневне активности прилагођавамо дневном биоритму сна и будности.

Босиљка Томић Даржирол

О ДЈЕЦИ И РОДИТЕЉИМА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

За мене је велика част, написати неко слово за часопис *Свевиђе* прије свега, јер часопис *Свевиђе* познајем још од његовог оснивања 2002. године, из мојих студентских дана, али и времена борбе за очување српског језика, традиције и културе српског народа у Црној Гори, његовог вјековног живљења и битисања на просторима Црне Горе, његовог утемељења и укоријењења у бити Црне Горе и њеног постојања. Те године су ми се урезале у памћење, а понекад ми се чини, да још трају... Стога ми читаоци неће замјерити, што ћу овдје поменути моју мајку Лидију Томић и мога оца Гојка Мања Томића, којима дугујем захвалност за све лијепе вриједности којима су нас учили, како мене, тако и мог брата и сестру. Од њих смо учили оно што су са љубављу баштинили: борба за истину, правду, слободу, за добро, за пожртвованост и захвалност Богу на свему. Хвала им.

Пуно сам размишљала о чему да пишем. Прво о дјетињству, а онда о подизању дјеце у иностранству. Зашто баш ова тематика? Зато што ми је властито искуство показало генерацијску разлику која се не тиче само личне перспективе живота у својој и страној земљи, већ суштинске разлике између оног што јесте у односу на начине одрастања и васпитања младих нараштаја данас. Животно искуство се претаче у причу, а прича у евокацију догађаја и слика из Никшића и Црне Горе које носимо са собом, ма гдје се налазили.

Дјетињство у Никшићу је било бајковита чаролија топлине, љубави, радости и спокоја. Љепота дјетињства огледала се у дјечијим играма испред зграде са другарима из краја, у играма у парку и другим шетњама и сусретима са суграђанима, у топлини породичног дома и дивним мирисима домаће кухиње, у спремању разноврсних ђаконија у хладним зимским никшићким данима, у снијегу који провијава и пада, санкању и скијању на оближњем Вучју, у љепоти ђачких дана и другарстава из школе, у искрицама и сјају божићних ватри испред Цркве Светог Василија, у пријатељским осмјесима суграђана, пријатеља, родбине, у другарству и помагању. Можда ће неко рећи да ми, дјеца, нијесмо примјећивали проблеме одраслих. Јесмо, и чини се, данас, из ове перспективе, да су и одрасли тада били другачији, веселији, полетнији, искренији, радоснији, снажнији, с више разумијевања једних према другима, с више љубави.

Бајковитости нашег дјетињства допринијели су старији сјећањима на догодовштине различитог типа: купања на Манитовцу и ријеци Зети, слушали смо приче о „крађи“ покоје воћке у старом Никшићу, о игрању каубоја и Индијанаца, о крпеним или крпљеним лоптама, о мазама са машћу и сољу, о посљератним годинама, о дјетињствима између два рата, о пентрањима по принципу „немогућа мисија“. Слушали смо о свирањима гитаре и пјесмама, о анегдотама из старог Никшића, о никшићкој гимназији, њеним професорима и бриљантним ученицима, о чувеној реченици „нема ти спаса без Ристића Васа“ (иначе домар који је звонио за крај часа у гимназији), о врцавости духа и интелекта тадашњих генерација, о спорту и спортским такмичењима, о фудбалу и екипи Мозгена, и ко зна колико бих још могла набрајати, о оним бројним и дивним причама које су оплемењивале генерације Никшића и град чиниле препознатљивим.

Сада се питам, да ли и сама довољно причам приче о дјетињству својој дјеци. Питам се да ли дјеца нашег модерног, савременог, дигиталног доба уопште препознају љепоту дјетињства? Да ли их испуњава радост сазнања игре, какву смо осјећали у разноврсности цртаних филмова за дјецу, као и дјечијих емисија топлог и едукативног садржаја - „Лаку ноћ, дјецо“,

„Коцка, коцка, коцкица“, „На слово на слово“, „Приче из непричаве“ и маестрални Зоран Радмиловић, „Фазони и форе“, „Метла без дршке“, „Ципелићи“, „Студенко“, „Пера Детлић“, „Том и Џери“, „Морнар Попај“, „Шашава дружина“, „Брзи Гонзалес“, „Птица Тркачица и којот“, „Витез Која“, „Поручник Драгуљче“, „Петао Петрониje“ и непоновљиви цртани филм „Чудесна Шума“.

Размислимо да ли и ми родитељи новог, „дигиталног“ времена умијемо и можемо да се боримо са изазовима подизања дјеце у ери модерних технологија и садржаја, у ери дигитализације и роботизације. Одговор није ни лак ни једноставан. Родитељи данас гријеше, иду линијом мањег отпора, сами им укључују и дају телефоне, таблете, екран од најранијег узраста. Бебе у колицима држе телефон. Лијени су да организују дан дјетету другачије. Дјеци је потребна природа, слобода, спознаја ствари, здрава игра, трчање, играчке и књиге. Могу навести примјер Француске, макар дио оног што сам овдје могла да видим. Велика пажња се поклања удаљавању дјеце од екрана, развијању свијести да је то штетно за њих и да рано гледање телевизије, цртаних са агресивним садржајима и прилозима које гледају путем мобилних телефона, таблета и комјутера не доприносе њиховом здравом развоју. Породице у Француској настоје то да промијене, макар да смање на најмању могућу мјеру. И у систему образовања и школама инсистира са на слободним активностима, руковођеним секцијама креативног и рекреативног садржаја прилагођеног узрасту дјетета. То не значи да дјеца старијег узраста не могу да гледају одабране или омиљене цртане филмове, али је то вријеме ограничено према другим садржајима које нуди школа, породица или друштвени живот (позориште, концерти, спортске манифестације, лични хобији итд).

Мислим да су у предности породице које и овдје, у Француској, и код нас, имају у виду квалитет здравог одрастања. Међутим, ипак, мислим да је свијест о штетности екрана код нас у Црној Гори или на Балкану на јако малом нивоу... А, чини ми се, да би за дјецу у Црној Гори могло да буде предност близина мора, планина, језера, ријека, односно природе у цјелини у којој је све на дохват руке. Кренимо од излета у природу,

од малих ствари, укључимо дјецу у свакодневне активности, у ствари које сами треба да ријеше, кроз игру, маштовитост, радне обавезе, кроз играње са пластелином, бојама, склапање пузли, конструисање лего коцки, настојати да их што више стимулишемо и подстичемо здрав развој дјетета и здрав начин одрастања.

Изазови подизања дјетета у иностранству су бројни, макар за оне родитеље који желе да својој дјеци пренесу језик, традицију, културу народа из ког долазе. Тешко је уравнотежити наше жеље и хтијења са новом средином. Неопходност учења матерњег језика мајке или оца, за мене лично, је неупитна. То значи да родитељи у мјешовитим браковима, на примјер, треба да говоре на свом матерњем језику, потом да се дјеца укључе у активности које нуде институције у дијаспори (школе српског језика, асоцијације и удружења који нуде разноврсне програме – фолклор и друге приредбе). Суштина је у томе, да родитељи од најранијег дјетињства брину о адекватном васпитању своје дјеце како у иностранству, тако и код нас. Из ове перспективе, чини се да је за развијање свијести о здравом начину подизања дјеце важно његовати вриједности традиције из које долазе. Развијати дјеци љубав према књизи и читању. У тежњи да им и ми пружимо услове за дјетињство слично нашем, смијем ли га назвати бајковитим, порука овог текста је да дјеци треба пружити љубав и стрпљење, онако како смо сви имали у неким бољим временима раније.

Ризница

Ернесто Карденал

ПСАЛАМ 37

Немој се жестити док гледаш како они згрћу милионе
Њихове комерцијалне акције су као сено на пољима
Немој завидети милионерима и филмским звездама
Онима о којима новине пишу на осам стубаца
Онима који одседају у луксузним хотелима
И једу у луксузним ресторанима
Јер им ускоро ниједне новине неће име споменути
Нити ће научници знати за њих
Јер ће ускоро бити покошени као трава на пољима

Нека те не жесте њихови изуми и технички прогрес
Вођу којег сада гледаш ускоро нећеш видети
Тражићеш га у дворцу
А нећеш га наћи
Нове вође биће благи људи („пацифисти”)
Они сад проширују концентрационе логоре
Измишљају нове начине мучења
Нове системе „испитивања”
Ноћу бдију правећи планове
Како јаче да нас згазе
Како више да нас израбљују
Али Господ им се руга
Јер види да ће они ускоро остати без власти
Оружје које производе окренуће се против њих
Њихови политички системи биће избрисани с лица земље
И њихове политичке партије ће нестати
Планови њихових техничара биће безвредни
Велике силе
Су као зелено биље
Империјализми
Су као трава
Прате нас свакодневно
Имају већ спремне пресуде
Али Господ нас неће предати њиховој Полицији
Неће дозволити да нас осуди њихов суд
Свуда сам видео слику самодршца
– гранао се као снажно стабло –
А када сам поново пролазио није га више нигде било
Тражио сам га али га нисам нашао
Тражио сам али ниједне слике није било
А име његово није се могло изговорити

Превела са шпанског Кринка Видаковић Петров

Биљана Макејевић

ГРОБЉЕ / ИМА НАС ЈОШ!

Пола свог живота
Сам провела на гробљу.
Потпуно случајно,
Тако се задесило...

На гробљу су се свађали
Мамини и татини
Око споменика
И ко се где сахрањује.
Ја сам их гледала
И молила их да се не свађају,
Јер свакако је свеједно...
Има и већих хероја
Чије гробове су прекрила мора.
Нису ме чули.
Увек су мислили да сам мала
И да не видим
Колико су се удаљили
Од Бога.

На гробљу су, наравно, јели...
Родбина и пријатељи,
И један пас
Долазио је стално
Да прождуши,
Па и њему да дамо мало.
Пси. Родбина. Пријатељи.

На гробљу сам упознала
Многе рођаке
За које су ми рекли
Да су ми јако битни и блиски
И никада их више нисам видела.
После двадесет година,
Они су се љутили
Што им се не јављам на телефон.
Како сам само неваспитана...

На гробљу сам научила
Како се сади и орезује
Дивља ружа,
Како се носи крст
На почетку колоне,
Ко носи пешкире,
А ко плаче тачно
Док се гужва не разиђе.

На гробљу сам се
Пуно пута смејала.
Најпре да нико не види.
После да сви виде...
Они су се згражавали.
Како сам само бахата
И неваспитана.

На гробљу сам седела
И у миру гледала свој одраз.
И он је једном сео.
Причали смо о пореклу,
Ћутали и дисали.
Признајем,
На гробљу сам се једном
Чак и заљубила,
Потпуно случајно,
Тако се задесило,
Нисам то планирала.

Да сам планирала,
Била би то нека
Романтичнија прича...
Мада, није то сад ни битно...

Пола свог живота
Сам провела на гробљу.
Памтим сцене
Које бих најрадије прескочила.
Тако складиштим успомене.
У фиоке на којима пише:
Није се догодило.

Ипак, у самоћи их отварам.
Морам. Јер нема живота,
Ако има цензуре.
Кажу: луда и безобразна.
А још сам жена!
Ко ми је дозволио
Да се стално нешто
Заносим, па отимам,
Па пркосим?
Замислите каква бахатост!

Питала сам се:
Да ли само ја
Живим као сунцокрет
Окрећући лице не ка сунцу,
Него ка смрти.
Смртокрет.
И смехокрет.
Како који дан...То сам ја.
Да ли само ја немам проблем
Да будем ја, чак и на гробљу?

Једно лето,
На једном путовању,
Схватих да нисам једина.
Има нас још.

О, како смо се усудили
Да будемо искрени,
Окренути ка истини,
У свету лажне љубави
Где се о смрти ћути,
А о хедонизму звони
Сваки селфи и стори?
Како смо се усудили
Да будемо слободни!
Како смо само
Заносни и пркосни!
Зашто смо Срби?
И зашто смо православни?
И коме то смета?

Та чета душу ми је испунила
Толико да смо постали
Заувек повезани,
Искуством које свако памти
И у које се свако радо врати,
Кад год му треба доза
Смеха, суза или меда.
То је доказ да нас има.
Баш колико треба!

Сад знам.
Живот је писмо. Свето.
Гробље је моје небо.
Сад знам.
Христос је увек био ту.
Никада није отишао.
То је било баш бахато
Што сам мислила
Да сам сама
И да ме бол слама
Толико да не умем
Да будем више блиска
Јер је код мене стално
Нека драма,
А то, знате, није модерно.
Објективно су проценили
Да сам много мрачна,
Па сам се цензурисала.
До тачке да замало
Нисам умрла. Пре смрти.
Полумртву и бахату,
Христос ме је скупио.

Баш мене.
Именом и презименом.
Тако тешку, бесну,
У греху окупану,
Вукао ме, вукао, вукао...
Кад сам толико пала
И признала да не верујем,
Не Њему, него себи,
Да ме још има,
Да ће моћи да поправи
Све што сам покварила,
Тад сам Му тек дозволила
Да ми покаже да је Он Бог,
А не психолог.
Отресао ми прашину
За само седам дана.
Истина, могао је и брже,
Него сам била бахата,
Па је сачекао
Да ме не узнемирава.
Извукао ме из песка лажи
Да је љубав заслуга оних
Који су на стражи,
Који се чувају и пазе.
Љубав је љубав, бре!
Љубав је и одговорност.
Да се воли. Сваки човек.
Највише онај који те боли.
Кога би радије да склониш.

Сад знам.
Живот је писмо. Свето.
Гробље је моје небо.
Код гробља је моја црква.
У њој ми слобода и душа.
Хвала вам што сте моји.
Хвала што ми Бог дао
Да га видим да постоји.
Хвала Светом Димитрију
Што ми тату повео
Да се више не мучи.
Хвала Архангелу Михаилу
И читавој небеској војсци
Што са мачем чува ме.
У руке су ми га дали давно.
Ја га окренула ка себи,
Уместо да штитим се.

Обрнули сте ми мач.
Вратили ми кућу.
Попели ме на кулу.
Смејем се јер смо луди.
Људи, не могу да верујем
Да сте опет ту.
Ниште нормални, мајке ми...
На сав глас ћутим
Док у мени моје све виче:
ИМА НАС ЈОШ!

ЈЕСТЕ. У ЦРКВИ ВИЧЕМ.
ЖИВОТ ЈЕ ПИСМО. СВЕТО.
ГРОБЉЕ ЈЕ НАШЕ НЕБО.
КОД ГРОБЉА ЈЕ НАША ЦРКВА.
У ЧАШИ ЈЕ ВЕЧНА ЉУБАВ.
БАШ ТИ ЈЕ УЗМИ.
И ИДИ И ДОВЕДИ ЈОШ ЊИХ.
БАШ ТИ ИХ СПАСИ!
ПОЖУРИ. ДОВУЦИ.
НЕМОЈ ДА КАСНИШ.
ЧОВЕК СЕ ГАСИ.
НЕМА ВЕЗЕ АКО НЕ ЗНА.
ТИ ЗНАШ. БОГ ЗНА.
ОТВАРАЈ ТАЈ ХРАМ.
ЧОВЕК ДОЛАЗИ...

ИМА НАС ЈОШ!
ИМА НАС ЈОШ!
ИМА НАС ЈОШ!

Јелена Ковачевић

У ВАСКРШЊЕМ ПОСТУ

Устани, Господе, устани.
Ево, видим га.
Говори, шишти као змија,
ситно, зрно по зрно
црно.
Не дај, Господе, да проклија.
Спали, искидај!
Нека и ране буде,
када искрвари биће чиста.
Обори, Господе, у прах претвори,
не дозволи он да твори.
У побуни, у тежњи за моћи
шапуће вековима тајно,
шишти као змија,
иза чистог лица се скрива
црна.
У гласу, у погледу, у
покрету ми
не дај да зло исклија.
Данас сам га чула.
Виче,
као да пред Тобом не стоји.
Обори, Господе, сагори!
Не дај глас његов да носим,
дођи.
Ево ме, предајем се.
Чини све што треба.
Заустави ме, реч ми не дај.
Видим га,
језик отрован како сече.
Радости данас немам,
молим се Тебе да не дам.
Помилуј ме.

ПЛАВО

На небо подигни ме
И води ме од звезде до звезде златне
У плавом да нестанем,
Међу звездама и ја звезда да
постанем
Када у вољи Твојој настанем
И засветлим за небо закачена
Честица у славу Твоју рођена
Да постанем љубави достојна.

Сара Шведић

БЕСЕДА О ОВЦИ[1]

Ово су вучија времена. Времена која одједном постану тешка, као дажд са неба, без најаве, попут завере против самог живота или игре са његовим смислом. Времена смрти и зла. Времена лажи, разлаза, времена чуда... Сва су над нама, око нас и у нама истовремено. Да. Вучија су ово времена. То добро знају све овце. И то би било сасвим прихватљиво да није једне ситнице – у овој тужној историји у којој ратују сви против свих – овце смо заправо ми. Зато ми дозволите да пред вама данас говорим о једној тривијалној теми - о данашњој овци.

Овца је света животиња, златно јагње, део библијског стада. Али, могу ли да вас питам нешто? Ако бих вам сада рекла да сте овце, да ли бисте се увредили? Зашто? Зар нисмо малопре рекли да је овца света животиња? Зашто Дефо каже: „Боље је да на челу оваца иде лав, него да испред лавова иде овца?“ Зашто није рекао обрнуто? Шта је то што овцу ставља на стуб срама и боји је у црно?

Замолићу вас да на тренутак заборавимо да смо овде, у овој сали, на овим столицама и да замислимо да на неком пашњаку посматрамо стадо. У стаду има доста оваца. На први поглед, све су исте, али ако боље погледамо, видећемо да је свака посебна на свој начин. Једна је тек подшишана, а друга има много вуне. Једна је усамљена, са стране, а другу једва видимо јер се сакрила у гужви. Изаберите своју овцу. Та овца сте ви. Гледањем у њу спознајемо себе, са свим својим врлинама и манама. Међутим, једна овца се посебно разликује. Она је најнемирнија и најгласнија. Због тога су јој ставили звоно. Она је наш вођа и ми је пратимо.

Смешно вам је што вас поредим са овцом која прати вођу? Хајде да поставимо причу мало другачије.

Замислите сви да поред вас живи једна Сања. Девојка мојих година, можда чак и мало млађа. Сања живи са баком која је сувише стара да би се бринула о њој. Па је девојчица препуштена самој себи. Једног дана отишли сте у продавницу и видели Сању како купује

1 Сара је ученица трећег разреда Филолошке гимназије у Београду и ова њена бесједа је добила треће мјесто на међународном такмичењу у дебати и бесједништву “Budva Open 2022”.

бебеће бенкице. То вам је било чудно, а када се Сања окренула и јавила вам се, све је било још чудније. За око вам је запао њен стомак који сведочи да је пред порођајем. Зградом су кружиле разне приче. Комшиница Весна помиње да је Сању често виђала у друштву тројице високих момака, а Ђурђа са четвртог спрата додаје да је Сањин стан повремено посећивао један старији господин са флашом вина. Комшија Драган као анегдоту приповеда да је познавао Сањину мајку која је исто млада остала трудна и није била сигурна ко је бебин отац, па је због срамоте побегла из града, а дете оставила на прагу дома једне старице. Стадо ко свако стадо, блејеће речитост. Коме од њих сте поверовали? Тај у вашој подсвести носи звоно.

Време је да чујете истину. Сањини родитељи су погинули у саобраћајној несрећи када је имала само две године, па ју је бака усвојила. Три висока момка су синови Сањиних кумова који се о њој брину као старија браћа. Старији господин са флашом вина је брат Сањине мајке који често посећује њену кућу и тада праве пијаног шарана, омиљено јело његове штићенице. А Сању је једне вечери по повратку кући силовао њен друг из разреда, и она је одлучила да ту страшну епизоду претвори у властиту животну фабулу, по сижеу који би за њу требало да има срећан крај.

Њене комшије нису знале истину, али нису ни покушавале да је виде. Осуђивали су је. Измишљали и преокретали приче. Она је носила статус црне овце. Свима је била трн у оку. Називали су је разним именима без икаквог размишљања. А како бисмо могли да назовемо Сањине комшије? Како се зову људи који продају душу? Или мозак? Душа и мозак су два најбоља пријатеља, а опет су и најгори непријатељи. О томе шта је истина одлучују обоје, и у све се мешају, али о ономе како нешто видимо и можемо ли сагледати лепоту одлучује наше срце.

Да ли ми сада верујете? Понекад мораш бити овца да би постао човек, а мораш бити човек да би сагледао смисао овце, која је само један од милион примера помоћу којих можемо да објаснимо људе. Сања је имагинарни лик који сам створила како бих вам показала шта значи бити жртва оних који не мисле својом главом. У овом тренутку ја сам овца која носи звоно и изашла сам пред вас ризикујући да ћете ме олако вратити у тор општих места неуспелих покушаја са речима.

Можда ћете то и урадити, али вас молим да се пре тога сетите Сање, Аске и свих црних оваца. А црна овца је познати протагонист свих наших покушаја да останемо неко када наравоученије тврди да смо нико.

Наше стадо пуно је овнова предводника, црних, усамљених, револтираних, па и глупих оваца. Ко сте ви? Да ли сте се пронашли? И да ли бисте, после свега што сте данас чули, заиста желели да припадате стаду у коме су све овце беле?

Живот је леп и чудесан дар и уколико прихватимо и заволимо сваку овцу на пашњаку, доћи ће крај вучијих времена и више нико неће моћи да нас поједе.

Сара Милановић

ДР ДИМИТРИЈЕ И. СТЕФАНОВИЋ (1929-2020.)

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ПОМЕРИО ИСТОРИЈУ СРПСКЕ МУЗИКЕ[1]

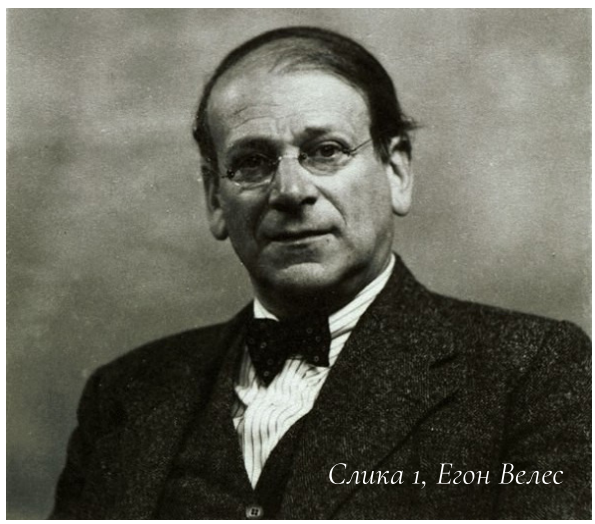
Ујесен 1995. године, блаженопочивши Митрополит Амфилохије позвао је свог пријатеља, академика др Димитрија И. Стефановића и његов Студијски хор да учествују у свечаној прослави 800-годишњице цркве Светог Луке у Котору. По речима Митрополита Амфилохија овај хор, на челу са професором Стефановићем, био је пример прожимања базичне литургијске функције црквене музике и њене концертне примене.

С обзиром да до прве половине 15. века није сачуван ни један српски музички рукопис, не постоји ни могућност да се реконструише најстарије српско црквено појање. Разлог томе јесте да познавање неумске нотације није било много распрострањено међу српским народом, стога се појање преносило усменим путем. Неуме су нотно писмо, настало у 8. веку, у виду цртица изнад слова које су одређивале смер кретања мелодије, округли, угласти и тачкасти знаци забележени црним или црвеним тушем изнад слогова речи. Неумска нотација је показивала само релативну висину, смер мелодије, као и удаљеност између тонова, али не и дужину и јачину звука.

Као студент на Факултету музичке уметности у Београду, Димитрије И. Стефановић наишао је на 12 фотографија различитих фолија документа који је од неизмерног значаја за историју српске средњовековне црквене музике - Антологија из 15. века са 307 фолија, број 93, која је припадала Народној Библиотеци у Београду. Тај рукопис садржао је десетак песама на црквенословенском језику српске редакције, као и неколико двојезичних (грчко-словенских) песама. Нажалост, документ је страдао приликом бомбардовања Народне

библиотеке 6. 4. 1941. године. Захваљујући композитору, етномузикологу, педагогу и хорском диригенту Кости Манојловићу, који је 1937. године направио дванаест фотографија тог документа, документ није у потпуности изгубљен. На једној фотографији Димитрије

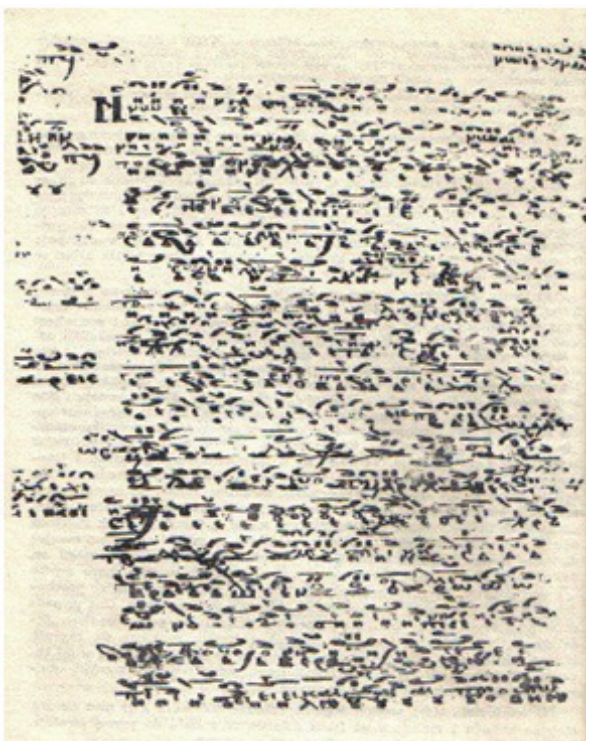
Слика 1, Егон Велес

1 Сара Милановић је дугогодишњи сарадник академика Д. Стефановића

је уочио натпис „Твореније доместика кир Стефана Србина“ који је у њему пробудио младалачку идентификацију са пореклом и одлучио је да се позабави тим рукописима. Нажалост, на Факултету музичке уметности у Београду ниједан професор није умео да транскрибује неумску нотацију у савремену нотацију (савремено нотно писмо), а самим тим ни да „преведе“ ових 12 фотографија.

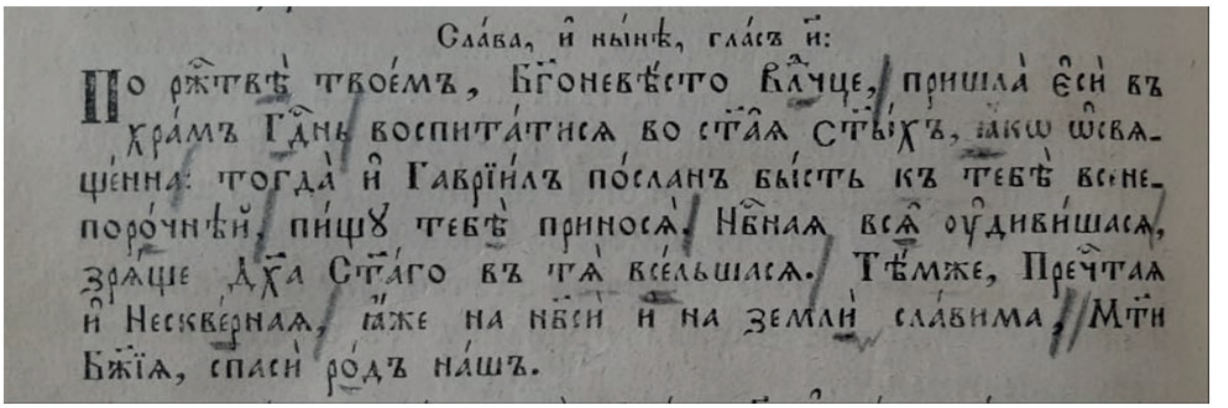
По завршетку студија 1956. године сазнаје да је једини човек на свету који уме да транскрибује неумску нотацију у савремену, професор Оксфордског универзитета др Егон Велес (Egon Wellesz), композитор, Јеврејин који је у неком периоду свог живота прешао у Католичку веру.

Димитрије је имао огромну жељу да дође до професора Велеса, те је исте 1956. године, приликом турнеје са Мадригалистима у Енглеској, у паузи након наступа у Оксфорду, отишао у Линколн колеџ (Lincol college), мислећи да ће тамо срести професора. Међутим, професор Егон Велес био је на одмору у Аустрији, те је млади Стефановић отишао до кабинета подканцелара Линколн колеџа, Волтера Оукшота (Sir Walter Fraser Oakeshott), који је код њега препознао велику жељу за стицањем знања и сарадњом са професором Егоном, те му је обећао да ће дати све од себе да му обезбеди све услове за школовање на Оксфордском Универзитету. Након кратког времена стигло је писмо подканцелара који је успео да нађе минимални износ за стипендију, те Димитрије одлази на магистарске студије 1958. године. Кроз дугогодишњи рад са професором Егоном Велесом, Димитрије је научио да транскрибује неумске нотне записе. Тако је у новембру 1959. године Димитрије у Бодлеанској библиотеци (Bodleian Library) завршио своју прву транскрипцију песме *Нињa сили* на којој је у углу рукописа писало «Твореније доместика кир Стефана Србина». Овом транскрипцијом Димитрије Стефановић је померио писмени почетак историје српске музике са првих деценија 19. века (Корнелије Станковић) на рани 15. век (око 1459. године). Захваљујући том раду, ми данас можемо чути како су наши преци певали Богу, јер је та композиција написана на богослужбени текст који се пева у току Великог или Часног поста на Литургији Прећеосвећених дарова Светог Григорија Двојеслова, епископа римског.

Слика 2, прва страна фотографије неумског рукописа песме Нињa Сили, лична архива

Код професора др Егона Велеса и др Хенрија Ц. В. Тилијарда (Henry Julius Wetenhall Tillyard) 1960. године одбранио је магистарски рад у коме је написао транскрипције 145 песама са коментарима, уз консултацију 17 византијских музичких рукописа из разних периода и провенијенција. У току докторских студија (1964-1967.), Димитрије је чуо да у библиотеци у Кардифу, у Велсу, постоје два византијска рукописа из 13. века, који су пергаментни, велико фолио издање, који су стигли тамо из Цариграда из манастира Перивлептос. Преко библиотечке размене у Бодлеанској библиотеци, Димитрије је добио на увид та два рукописа. Једну, прву мелодију, кратку, је транскрибовао. То је композиција „**Δεῦτε λαοί** (Defte lai)“, „Дођите људи, да заједно у глас, запојемо Христу, који нас крштењем све очисти.“ Данас је то једна од најизвођенијих композиција у Православном свету.

Слава, и нынѣ, гласъ и:
По рѣтвѣ твоемъ, Богоневѣсто Кѫче, принила єси въ
храмъ Гдень воспитатиса во стаа стыхъ, якш шсва-
щенна: тогда и Гавріилъ посланъ бысть къ тебѣ всене-
порочнѣй, пищѫ тебѣ приноса. Нбнаа всѧ оудивишася,
зрѧще дха Стаго въ тѧ вселышася. Тѣмже, Пречтаа
и Несквернаа, паже на нбси и на земли славима, Мтн
Бжїа, спаси родъ нашъ.

Слика 3, стихира из минеја за месец новембар из 1889. године, лична архива

Након што је постао први Србин који је докторирао на Оксфордском Универзитету, по предлогу професора сер Џека Вестрапа (sir Jack Westrup) бива изабран за млађег научног сарадника Музичког факултета Универзитета у Оксфорду, као предавач византијске и старе словенске музике у академској 1970/71. години. Након краћег времена и успешног Димитријевог рада, ректор Музичке академије је примио Димитрија са супругом и децом у свој кабинет и понудио му две могућности. Прва је била да остане као професор на Оксфордском универзитету, добију кућу у центру Оксфорда, његова супруга добије посао, добију двоје кола (тада је ретко ко имао могућност да има кола) и бесплатно целокупно школовање за њихову децу. Друга опција је била да се врати кући у Југославију. Димитрије га је замолио да му да 48 сати да размисли и консултује се са супругом о тако крупној животној одлуци. Уз огромну подршку супруге Олге, Димитрије је, захваливши му се на привилегији, дао одговор: „Ја сам одлучио да се вратим у Југославију и своме народу предам оно што сам овде научио на школовању." На то му је ректор, пруживши му руку, уз пријатан осмех одговорио „Тај одговор смо и очекивали од вас."

Најзначајније транскрипције академика Стефановића везане за стару српску музику су дела кир Стефана Србина *Нића Сили* (око 1459. године), *Вакусите и видите* (око 1459. године); доместика јеромонаха Исаије Србина (15.век), *Алилуија*, *Васкликните Богови*, *Агиос о Теос – Свети Боже*, *Бог Господ*, *Христос Воскресе*, *Приидејте вси земнородни*, *Кресту Твојему*; Николе Србина (15.век) Херувимска песма - до сада његово једино познато дело; Сербскиј киноник (1652. године); Словес Твојих ученијем, анонимни рукопис из Хиландара (18. век)....

Карактеристично за ове рукописе је то да се у записима у маргинама, поред имена композитора, налази и њихова националност (кир Стефан **Србин**, Никола **Србин**, јеромонах Исаија **Србин**). То је заправо једини писани доказ да су ова тројица средњовековних композитора били Срби.

Једини, до сада, пронађен српски музички рукопис из 16. века (1552. година) јесте стихира празника Ваведења Пресвете Богородице, на слава и није, на Господи воззвах 8. гласа. Овај рукопис је Најџел Вилсон (N. Wilson), филолог, пронашао у Бодлеанској библиотеци у Оксфорду 60-их година 20. века. Никако није успео да разуме шта је написано и потражио је помоћ од Димитрија. Стефановић је након годину дана истраживања успео да разазна шта ту пише и да транскрибује рукопис. Карактеристика овог рукописа је била та да је старословенски текст био записан грчким словима. Претпоставља се да је ту стихиру певао српски монах који није био музички писмен, а напев са речима записивао Грк. То објашњава поједине грешке у словима, јер је Грк записивао шта је чуо, стога је старословенско ж записано као грчко с. На рукопису је у горњем десном углу била записана реч Сервикон, што указује да је у питању српски напев.

Још једна интересантна чињеница овог рукописа је та да је оригинални текст стихире

Слика 4, Димитрије Стефановић

промењен, тј. да је на самом крају текста рукописа измењена једна реч. Уместо «спаси род наш» на самом крају стихире, појац је отпевао, а Грк записао, «спаси род христијански». Узимајући у обзир време у коме је записан овај рукопис, тј. да су простори на којима су живели Срби и Грци били под османском влашћу, монах је уместо род наш, певао род хришћански, јер су се тада људи делили и разликовали по вери, а не по националности. Треба знати да је то против канонских правила, нити један богослужбени текст се не сме мењати ни при каквим условима, осим ако се та промена не одреди на Сабору Православних Цркава.

Пронађено је још једно дело, такође у Бодлеанској библиотеци, рукопис из 16. века које је писано истим начином - старословенски текст записан грчким словима. За њега се претпоставља да је у питању српски напев. У питању је Многољетствије влашком војводи Јовану Александру Лапушњану. Оба ова рукописа транскрибовао је Димитрије Стефановић.

Са жељом да свој дугогодишњи рад, транскрипције првих српских композитора оживи, 1969. године Димитрије оснива Студијски хор Музиколошког института САНУ, са којим премијерно изводи своје транскрипције. Поред тог јединственог и до тада непознатог репертоара једногласне српске духовне музике, хор изводи и једногласне и вишегласне хорске композиције које се нигде на нашим просторима нису могле чути. На том репертоару, који данас ретко који хор може извести због своје тежине, могли су се чути примери ране руске полифоније, глагољашко хрватско певање са отока Крка, открића Велесових сличних песама на грчком и на латинском језику, енглески мадригали, грегоријански корал, традиционалне српске песме, веома захтевна и јединствена служба на Велики петак која се у Панчеву са тим напевима изводи од 1887. године, дела Мокрањца, бирани записи Ластовице, Барачког, Цвејића, али и делови осмогласника Корнелија Станковића, које тада скоро ни један хор није певао...

Захваљујући раду и делу професора, музиколога, филолога, диригента и академика Српске академије наука и уметности, Југословенске академије знаности и уметности и Словеначке академије знаности и уметности, др Димитрија И. Стефановића, сачувано је и откривено прво српско црквено појање, потом и очувано и млађе српско црквено појање које се и дан данас активно користи током богослужења у појединим храмовима Српске Православне Цркве. О томе колико је српско црквено појање битно говори реченица коју је блаженопочивши Митрополит црногорско-приморски господин Амфилохије једном приликом, током неформалног разговора око појања са својим блиским пријатељем академиком Стефановићем, рекао: **„Димитрије мој, када сам дошао у Црну Гору, схватио сам да је једини начин да Српска Православна Црква опстане да се сачува српско црквено појање...“**

Дејан Спиридон Булатовић

СЈЕЋАЊА НА РАЈКА ПЕТРОВА НОГА И МИЛОВАНА ДАНОЈЛИЋА

Рајко Петров Ного

Песник, Управник Српске Књижевне Задруге, Душко Бабић, као да се својим текстом „Онтологија сонета“, а и песмом „Над болесничким песмама Рајка Петровог Нога“ опростио с песником и пре његовог упокојења...

„Ни текст ни сонет нисам написао да бих се опраштао. То је била моја природна реакција „према ствараоцу од којег сам много научио и примио а којем ништа нисам дао“, каже Душко Бабић.

„Могли бисмо рећи да су две кључне речи у Рајковој поезији сонет и смрт. И кроз цело његово песништво види се запитаност у чему је та скоро мистична веза између једног песничког облика, строгог и захтевног и теме која се не да лако укалупити“, настављамо, у колу Рајкових сонета и страшних истина које је у њима исказао. А за себе је говорио да нема јаку имагинацију него само „преписује “свој живот у поезији. Али, имао је шта и “ преписати“!?

„Та његова „лозинка“ да он „преписује“ живот у поезији је тачна. Али би јој требало додати још нешто, да је он то радио у светлу симбола, идеја, језичке лепоте нашег епског наслеђа. Кључна особина Рајкове поезије је тај плодотворни спој личног и колективног гласа срастао код њега у лирски интензитет високог нивоа,“ примећује Душко.

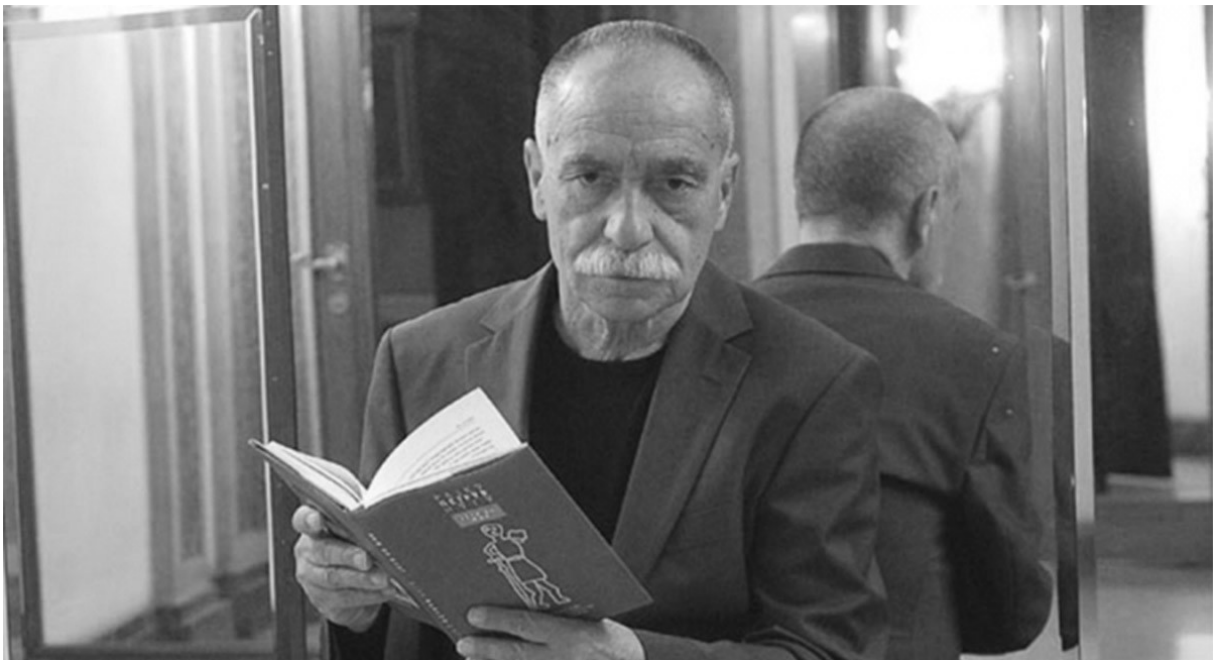
А, те Рајкове песме „преписане“ из живота овако кажу:

„У кревету гвоздењаку памтиш ли нас сиротиште

Невесиње- сиње- иње остављени ждрали пиште”.

„Рајков живот и пре уласка у ове величанствене стихове и сазвучја плени пажњу па и страхопоштовање. У њему се види човек који од детињства гледа смрти у очи, прво су то биле очева и мајчина смрт, после тога сиротиште, у соби број 9., како каже у једној песми, затим и одрастање у тешким послератним годинама и долазак у Сарајево где се са набујалом имагинацијом и песничком снагом претворио у једног градског герилца и хајдука. Рајко је иначе ту метафору ХАЈДУЧИЈЕ пренео на своје певање па у сонету ДА СЕ НАШЕ РЕЧИ НЕ РАЗМИНУ каже: „У СТИХ КО НА КОЊА, ГОРИ У ХАЈДУКЕ“!? Значи, он посматра језик као некога кога треба лечити, стезати...у својој сталној употреби језик је занемоћао, као болани Дојчин и тек кад дође сестрица Јелица да својим златним рукама повеже ране, језик ће имати нову снагу и у таквом стању и мртвац може сањати, рекао би Рајко.”

Је ли онда код њега све стало у „лирски бол“ како сте означили његову поезију, а, узгред, како се сећате Рајка док је писао збирку „Сонет и смрт“?

„Рајко је волео да дође код нас у Задругу на славу, за Ђурђевдан, и тада смо уз вино потезали разне теме. Али је био незгодан човек, вржновит, могао бих га назвати и неком врстом укољице (Кочићев израз). Увек је реаговао онако како нам сведочи његова поезија, речима високог набоја и интензитета. Није код њега било хладних, куртоазних речи, све је из њега излазило са том ватром коју је носио у себи.”

Само, откуд му до краја снага за тај „замах душе“ у сонету, да одсече од себе сваку лаж и доспе до истине у себи?

„Та је веза између Рајкове главне песничке теме, смрти, и сонета код њега дубока и слојевита, и ја сам томе покушао да се примакнем овим путем: рецимо, у песми *Затвори врата, спусти резе*, он каже: „СМРТ ЈЕ КОД КУЋЕ У СОНЕТУ” ?! И, у чему је та њихова сагласност? Смрт је тачна, она не греши, приводи нас истини и огољује постојање људско! А, и сонет је такав, то магновено стање духа у тренутку и у врло сведеној форми без реторских украса, дигресија, води песника „пречицом „до истине!”

Значи, сонет је форма (формула) песниковог исповедања, животног и лирског?

„Јесте, од „Лазареве суботе“ у Рајковим књигама су све наглашенија значења из Хришћанске традиције, и ту се он и сусрео са мистиком и онтологојом сонета, на који начин? Језик је и у Хришћанском поимању човека дар Божји, њиме се човек пење логосним лествицама према Творцу, али, језик је и извор греха, празнословља”.

Своју агонију песник изражава и за њега препознатљивим слухом, где су сестрице ластавице, пахуље и детињи смех...

„О чему год да пева, Рајко пева и о завичају. И он је метафорично речено ОЗАВИЧАЈИО свет. Све око себе он гледа кроз призму својих слика из Борија, из Виловога Дола где је одрастао, и све друго где он живи као „градски герилац „добија тако смисао и пуну песничку снагу”.

Како је песника грејало детињство видимо у песми *Из истог казана*:

„Уз лампу је прела лептирица танка
Постили смо с Христом из истога чанка”.

„Ту је он својој хајдучкој, бунтовничкој поезији придодао поезију која је код њега настала у Хришћанском поимању света. И у

том кључу Рајко је сигурно испевао неке од најлепших песама српског језика! (Рајкову песму *Нек пада снијег Господе* Иван В. Лалић убројао је у четири најлепше лирске молитве српске књижевности).

Колико је Рајкова поезија имала у свом врхунцу и епску жицу?

„Вертикалу његовог песништва најмаркантније обележавају „ликови“ боланог Дојчина и то укрштање Библијског, четвородневног Лазара и нашег Косовског кнеза и цара кроз Рајкову збирку *Лазарева субота*. А у сонету *Моје је*, он каже: „МОЈЕ ЈЕ СВЕ ПРЕ МЕНЕ, ОНО ШТО ЖИВИ А НЕ ВЕНЕ“... она жива традиција и наслеђе које се као светла нит проноси кроз покољења и Рајко се без тога није могао изразити”.

Милован Данојлић

Драган Лакићевић тридесет година у Српској Књижевној Задрузи ради уреднички посао, а о песнику уз кога је Лакићевић одрастао а расла и слава Задруге, Милована Данојлићу, дошао је ред да нам овај песник нешто каже, кад је Данојлић отишао са овога света у Поатјеу, а сахрањен у родним Ивановцима.

Девет задњих година Милован Данојлић био је Председник Српске Књижевне Задруге, „Често се јављао, и по два пута недељно и наглашавао да СКЗ мора чувати оно што једино има: име и углед“, почиње Драган Лакићевић.

А задњи пут Мића је био у Задрузи летос и потписивао књигу „Исповест на тргу“, али су читаоци тада донели и друге Данојлићеве књиге које су имали да им он потпише. „Било ми је жао што је отишао у Француску и није се упокојио у Ивановцима. Али је сад важно да почива у Србији“, напомиње Драган.

„Био је апсолутни писац, на сваком формату је умео да напише оно што треба! Ниједна његова књига није осредња, све су високог нивоа...” док разговарамо не гледамо се у очи него смо поглед усмерили по инвентару Свечане сале СКЗ, као да међу портретима писаца на зиду тражимо нову величину српске културе, Мићу Данојлића!

Читао сам код Миће да је пореклом Пивљанин, и одмах сам препознатљиве врлине Пивљана везао за њега: благоразуман а оштроуман, меког хумора и бистрог и прецизног језика...” У његовој породици се гуслало па су их у селу звали ГУСЛАРИМА, па и то значи да је имао копчу са древним слојевима нашег народа. А са Мићиног завичајног брега виде се Рудник и Равна Гора и он је са тих видика гледао стално, па и кад је постао европски интелектуалац,“ примећује Драган Лакићевић.

По чему се Данојлић издвајао међу песницима своје генерације? Кад се само сетимо да је био исто годиште с Капором, Браном Петровићем, Ацом Секулићем, а исписници су им били и Јаков Гробаров, Петар Пајић?!

„У плејади тих великих стваралаца имао је Данојлић своју посебност, био је песник другачијег кова, а и као писац није писао романе - хронике нити историзоване романе већ есејистичку и песничку прозу онако како се у његовом детињству причало, а причало се тајно, и да није било тајно не би ни било тако згуснуто, мистериозно и узвишено.

За Мићу су књиге биле велика светиња. Има Матија песму о Данојлићу и Бранку Миљковићу како су се њих двојица једном срели у Француској улици а Бранко носио нарамак књига у рукама и онда рекао Мићи да му придржи те књиге... Мића је пружио руке и прихватио књиге, а Бранко га онда ошамарио а да је Данојлић то издржао и није испустио књиге из руку, није их бацио!?

А, маштао је и да из једне књижаре у Љигу откупи двеста књига, натовари их на волујска кола и отера их у своје село!”

Преводио је, набрајамо, Бодлера, Јејтса, Паунда, Бродског, Сиорана...

„Из његове прозе ми је најдражи роман „КАКО ЈЕ ДОБРИСЛАВ ПРОТРЧАО КРОЗ ЈУГОСЛАВИЈУ“ који говори о неприхваћеном писцу- Дон Кихоту у социјализму шездесетих година, кад Добрислав С. Раденовић креће негде из Васојевића својом „фићом“ да обиђе земљу и чита своје склепане песме по фабрикама, кафанама, аутобуским станицама, његов живот је био аутентичан али му је поезија била вештачка и све је то Мића написао на триста страна врхунске прозе!

А у поезији волим његове „стварносне“ песме, пуне мрака и језика његовог завичаја, у којима опевава све што се може видети и доживети, баш све! Голе гране, пупољке и долазак пролећа, он од свега прави неку филозофију живота, а најдража ми је ту његова песма ЗИМОВНИК коју сам прочитао на насловној страни Књижевних новина пре четрдесет година и знам је и дан-данас напамет.

Мића се винуо и у друштво наших великих песника за децу и још као основац у Колашину сазнао сам за његову збирку „Како спавају трамваји“ и друге песме.”

Као да је кроз песме бранио и воду, ваздух и природу, колико и језик и предање?

„Имао је дар да се сконцентрише на неке најфиније и најситније ствари којима он најдубље види, рецимо, ако опевава кап росе на листу види у тој капи и њене промене, сенке, а то је доступно само великим песницима и ту се Мића остварио до краја.”

Као да му је писање било хигијенска, дневна потреба?

„Више од тога. Писање је за Милована Данојлића било његов живот, и он је био заточеник писаћег стола цео живот. И кад би кренуо да прошета из своје куће у Поатјеу неким пољем за време короне, и тада је размишљао о ономе што ће за који сат ставити на папир и у своју стару писаћу машину „Олимпија “ на којој је писао до краја живота.”

Је ли му живот у Француској пружао дистанцу, али и анонимност да му нико не смета у планирању и у раду?

„Као у његовој песми ОГРАДА НА КРАЈУ БЕОГРАДА и Мићин живот се делио на домаћи, шумадијски и на странствовање, и он је са једне стране био песник Србије, њеног језика и бића, а са друге преводилац великих песника с неколико језика. И могао би се од његових дела поплочати пут од родних Ивановаца па до Београда, испуњен Мићиним моралним опоменама, хумором, сатиром и језиком са посебним слухом бираним из српског народног говора и предања,” поручио је Драган Лакићевић у омажу Милована Данојлићу.

Протојереј ставрофор Слободан Бобан Јокић

ВЛАДИМИРУ[1]

Кто Бог велиј, јако Бог наш, ти јеси Бог творјај чудеса

На животном путу трагамо за истинским Богом, Богом који није онај који се да трошити, онај који се унижава привременим објавама по вољи човјековој, него је Он Онај који се скрива по забашуреним ћошковима и тајанственим заокретима тока овога живота. Човјек у том трагању треба да остане стрпљив у времену и да се труди око чистоте свога сагледавања. И онда ће доћи тренутак сусрета са Господом. Можда ће то бити послије тридесет осам година као ономе новозавјетном болеснику, можда ће се то догодити сјутра, можда ће бити пет минута прије но што запечатимо своје очи за овај свијет, али истина је да увијек на том путу постоји трен Божији за све нас. Један пјесник је израчунао да не рачунајући паузе у дијалогу Христа и Павла, а према свједочењу Павловом, да је њихов сусрет и разговор трајао један минут, можда неколико секунди мање. Па ипак се свијет промијенио због тог једноминутног разговора. Тај минут је обиљежио судбину небројених милиона људи који су се родили, али и оних који ће се тек родити. Био је то разговор и сусрет и трен на путу који преображава и уводи у друге димензије постојања.

У трагању за тим треном и сусретом водио је живот протођакона Владимира Јарамаза широм шара земаљскога, од ове Саборне Цркве гдје се родио и за цркву Божију проходао, Жупског манастира и Острога и светог Василија гдје се код оца Лазара грijао топлином и смислом, Цркве Светог Димитрија на Крушевцу код оца Бориса и Храма Христовог Васкрсења гдје је дванаест година ђаконовао тако торжествено као мало који ђакон у нашој Српској Цркви, па даље, Херцеговине и Тврдоша владике Атанасија, па до завјетног храма на Врачару, Косова и Метохије, славне Пећаршије и Високих Дечана гдје му Никшићани са братијом код краља молитве узносе, далеке Јужне Америке

коју са митрополитом Амфилохијем похођаше, Париза, Беча, Лондона и Рима који још као студенти походисмо и у катакомбама славним доброга пастира сретосмо, па даље до Москве и Петровграда за које нас је свети Петар Цетињски аманетом везао, агорама Атине и нектара Егине, Солуна Димитријевог и необичних Метеора Јоасафа српскога који као

1 Бесједа на сахрани протођакона Владимира Јарамаза у Саборној Цркви Светог Василија Острошког у Никшићу, 22. јануара 2023. године

последњи Немањић на њима Бога тражаше и Свете Горе врта Пресвете и царске лавре Хиландара одакле га оци светогорци од Тројеручице игуманије поздрављају, и даље до Кападокије ранохришћанске и мученичке гдје у долини славују „љета Господњег двијехиљадитог, о Васкрсу Свијетле седмице, подстакнути зовом душе и вјекова“, са митрополитом и богословцима о Косову распетоме пјевасмо, и славној Светој Софији Цариградској том „оваплоћењу небеске љепоте“, гдје се Христос воскресе појаше а које бјеше као „тихи брујпопут поја славују“ небесима проламаше, па Јерусалима града гдје је смрт побијеђена и гдје је живот засијао из гроба и ријеке Јордана у чијој се води својим страдањем на Јовандан умио и од гријеха свога опрао, Јордана који му је рану мученичку извидао и зацијелио.

Много је дивних заједничких и благословених љета прошло, куме, цимеру, брате, пријатељу, сапутниче, састрадалниче, саборче, сатрудниче, саслужитељу, који си својом ведрином, сусретом, загрљајем, осмијехом, пјесмом, игром, био украс наших живота, радост наших радости, весеље наших весеља, ведрина нашег плаветнила. Ово говорим у име свих твојих кумова и пријатеља. И још да ти захвалимо за сваки измамљени осмијех и игру и радост нашој дјеци коју си гледао као своју, која су те и коју си дјечјом безазленошћу плијенио. Једноставно био си радост дјечје радости и осмијеха омладине.

Волио си живот Владимире и јуначки си га трошио. Умјели смо онако братски и због тога се пољутити и измирити. Али и то је живот, живи однос, живот у пуноћи. Кад нам је један Владимир прије непуну годину отишао, рече човјек велика је туга и бол, али не осјећам празнину. И сада кад нам други Владимир одлази опет нема празнине јер је све испуњено љубављу Васкрсења Христовог, јер када се са Христом причешћујемо онда се са Њим у Тијелу Његовом сједињујемо а кроз Њега и у Њему један са другим једно бивамо. Удови једнога тијела, чланови једне заједнице, гдје је сваки члан понаособ не дио масе, већ сваки возглављује цјелину и цјелина је неотуђиви дио свакога. И то је Црква, и то је живот. Црква као жива заједница. Да волиш и будеш вољен неизмјерном и несебичном љубављу. Живот у пуноћи.

Радујете се у страдањима, каже апостол Павле, јер спасење нијесу успјеси и каријера наша у овом свијету испуњеном пропадљивошћу и бесмислом, већ укидање смрти у царству љубави, а царство љубави Владове је било благољепно и торжествено свештеношлужење и украшавање дома Господњег. А кажу оци да је на Богојављење служио као да је Бога видио, а знам да јесте јер тога дана се Бог људима јавио. И у том јављању му пут припремио. На један пут се спремао а Господ га његовим позивом на други дозвао. А Његов позив се не одбија, ка њему се хита. Кажу Свети оци да ће Господ судити човјеку у ономе у чему га нађе, а ево тебе је протођаконе нашао у богослужењу, у жили куцавици наших живота, оној служби којом си се украшавао а коју си и својим вишњим појањем украшавао и у којој си се испуњавао и радовао. Па нека ти Господ по тој служби суди.

Милице, Ангелина, Дивна, Драгуљубе, Стојанка, Десо и Ивана, кумови моји драги, ви који сте потомци славнога старца и војеводе Малеше, потомци новомученика Риста чији епитрахиљ натопљен његовом страдалном крвљу у дому своме са поносом чувате и који поносно славите светог Игњатија, онога које је Бога у срцу носио, будите достојанствени у овоме болу у којем нема празнине. Постараће се и утјешиће Господ. Показали сте вашу љубав и спремност на жртву. Показали сте како се воли син, и отац, муж и брат. Покажите својом хришћанском достојанственошћу, овоме народу који је у ријекама пролазио поред овога одра, да сте достојни наследници свога рода као што је то био и Владо, и да покажете да је Христос побиједио смрт и да ћемо се сви опет срести и загрлити у непролазној Литургији у Царству Оца нашега небескога у тој радости поновног сусрета.

МА Андреа Перић, конзерватор и рестауратор

КОНЗЕРВАЦИЈА И РЕСТАУРАЦИЈА РУКОПИСНИХ И ШТАМПАНИХ КЊИГА У ВЛАСНИШТВУ ЕПАРХИЈЕ БУДИМЉАНСКО НИКШИЋКЕ

„И бјеше се веома распала и преповезах је и покрпих љубави ради.” патријарх Пајсије Јањевац

Српска рукописна и штампана књига темељи се на литургијском животу свештеничких и монашких заједница. Скрипторијуми – манастирске радионице у којима су писане књиге, настају и развијају се у бројним манастирима Српске православне цркве, док се касније појавом штампарских машина мијења начин настанка књиге, а мјесто настанка остаје неизмијењено. На подручју Епархије будимљанско-никшићке постојали су бројни скрипторијуми и писарске радионице, од којих су најзначајнији: скрипторијум манастира Пиве, манастира Никоља, Подврха, цркви светих апостола Петра и Павла гдје настаје Мирослављево јеванђеље, затим у манастиру Шудикови, Вољавцу, као и у некадашњим манастирима а данас рушевинама Заступу и Вранштици. Велики број средњовјековних рукописних књига је уништен похаром непријатеља, али је ипак захваљујући великој жртви остао сачуван значајан број књига. Очекујући нападе све знаменитости су крили у скривницама унутар цркви или скривајући их у другим мање познатим и територијално теже доступним манастирима. Веома богату библиотеку Никољског скрипторијума имамо сачувану управо захваљујући томе што су књиге из Никоља ношене на чување у манастир Подврх код Бијелог Поља. Данас, књижни фонд Никоља броји 185 књига од којих је 86 рукописних.

Врло добро знајући да би нестанком библиотека и уопштено културно-духовног наслеђа, у будућности дошло до потпуног заборава и неутемељености, а проводећи вријеме под константним пријетњама од непријатеља, учени и духовни људи предузимали су све што је било у њиховој моћи како би сачували културно и духовно наслеђе.

Први заштитник културног наслеђа своје цркве био је патријарх Пајсије Јањевац, ког се усуђујем назвати првим конзерватором и рестауратором у српској цркви. Не само што се бавио рестаурацијом повеза оштећених књига, већ је пописивао, позајмљивао као извор за копирање и чувао књиге које би пронашао на својим бројним путовањима у манастире и српске цркве. Желећи да сачува средњовјековну умјетност у Српској православној цркви, неуморно обавља заштиту књига и кроз 31 запис на маргинама разних књига оставио нам је веома важна свједочанства о својој дјелатности. У тим записима остављао је доказе о свом раду, опис оштећења књиге, а најчешће и завјете да се те књиге и даље чувају на мјестима њиховог настанка па наспрам тога проклиње сваког оног који отме књигу од манастира и учини супротно његовом благослову (посебно

се истиче запис на Псалтиру из манастира Привина глава, данас познат као Минхенски псалтир).

У склопу Мастер академских студија имала сам прилику да радим на конзервацији и рестаурацији рукописне књиге из Никоља у Народној библиотеци Србије у Београду. У питању је био рукописни Псалтир из 16. вијека, писан на папиру, састављен од 27 свешчица односно 208 листова. Овај рукопис је имао бројна оштећења повеза и књижног блока. То су била углавном механичка оштећења као што су увијени и исцијепани листови, полуволантни листови, оштећења од глодара, инсеката и црвоточине, оштећења настала као посљедица лоших микроклиматских услова, водене флеке и многи други. Рукопис је богато украшен бројним иницијалима и са двије заставице, а његов повез је урађен византијским стилом повеза, пресвучен мрком кожом која је украшена флоралним мотивима. Византијски стил повеза примјењивао се код већине српских рукописних књига а одликује га то што се дрвене корице шију заједно са логовима, на тај начин што се логови подијеле у двије групе. Начин шивења је ланчани а двије половине се спајају биаксалним распоредом шава. Стил којим је урађена капитална тј. заглавна врпца јесте обамет са ниском у подножју, од црвеног, плавог и необојеног ланеног конца. Текст је исписан мрким танинским и црвеним мастилом, док су заставице и иницијали осликани са више боја, као што су: црвена, плава, жута, зелена, бијела, окер и љубичаста. Палета боја средњовјековних илуминатора говори нам о томе колико је неки манастир био имућан.

Рад на овој књизи захтијевао је низ конзерваторско-рестаураторских третмана, док је сваки третман почивао на значају очувања оригиналног повеза. Ти третмани су представљали механичко чишћење књижног блока различитим сунђерима и гумицама, уклањање воска, уклањање претходних рестаурација... Изразитост водених флека навела је на одређена испитивања отпорности мастила и разних боја које су се налазиле у књизи, па је с обзиром на њихову (не)отпорност одређен даљи поступак прања листова књиге уз индивидуалну заштиту мастила. Након мокрих поступака (прања) услиједила је рестаурација оштећених листова, као и конзервација, рестаурација и реконструкција одређених дијелова повеза.

Потреба за заштитом угрожених црквених предмета јавила се прије пар година и у Црквеној општини Никшић. Као први корак заштите било је прикупљање књига и других предмета кроз обиласке градских и сеоских цркава које по природи свог станишта обилују честим микроклиматским промјенама па тиме представљају неповољну средину за чување осјетљиве групе предмета. Повећана влажност ваздуха и несталност температуре чине основне факторе пропадања. Убрзо је почела похрана тих предмета, оштећених лошим условима и зубом времена. Цркви вриједне али оштећене књиге, крстови, кандила, кадионице, одежде и други текстил почињу да се чувају у простору библиотеке Црквене општине Никшић, гдје се налази и богато сачувана архива.

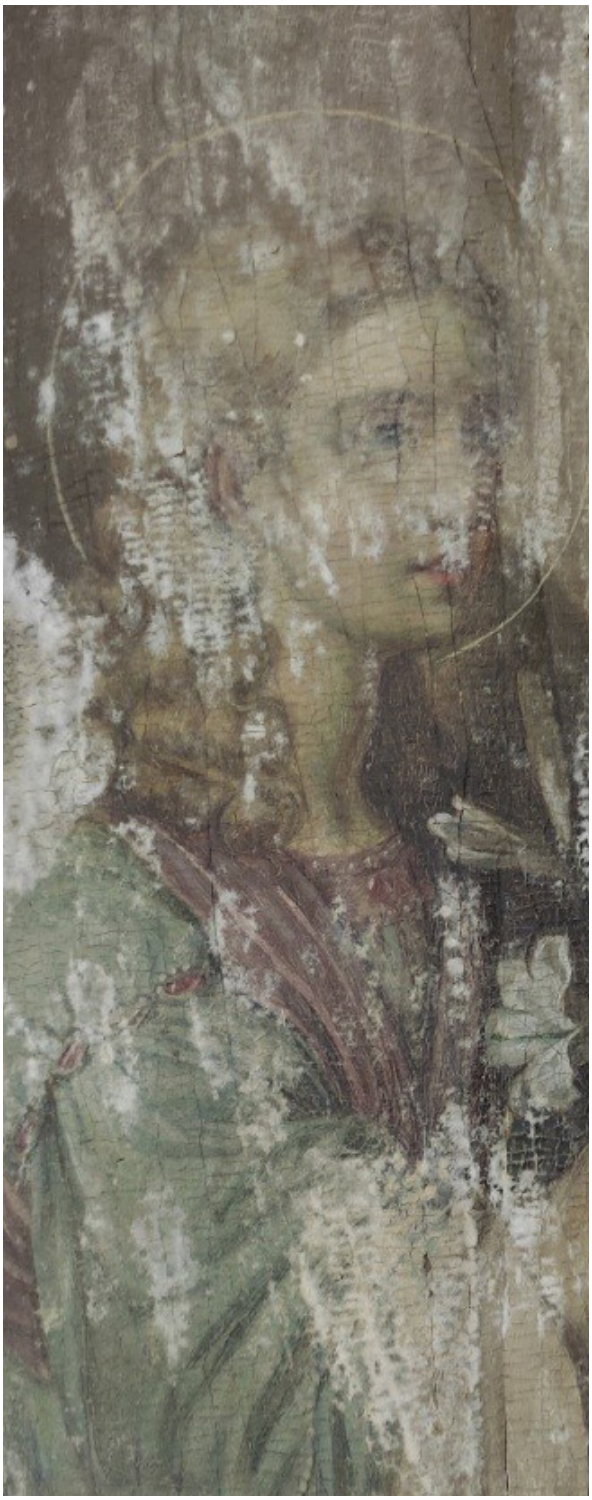
Почетком 2021. године у склопу библиотеке оснива се конзерваторски атеље. Постепено се побољшавају услови заштите артефаката, а по потреби и њихова конзервација. У конзерваторском атељеу трудимо се да спроведемо систем заштите који је национални програм заштите књижног и архивског градива, а који подржава већи број интернационалних архива. Тај систем представља пирамиду од 4 дијела гдје је сами темељ пирамиде превентивна заштита, затим пасивна конзервација, активна конзервација и на врху пирамиде рестаурација. Превентивна заштита подразумијева образовање појединаца у области конзервације и рестаурације, подизање свијести о значају заштите, итд. Пасивна заштита представља успостављање оптималних услова заштите књижне и архивске грађе, као и других материјала. Добри услови за чување подразумијевају регулисање температуре, влажности ваздуха, противпожарни систем, хигијена просторија и друго. Дезинсекција, дезинфенкција и чишћење грађе, уз чување у посебним кутијама од безкиселинског архивског картона, дигитализација и правилно руковање представљају активну конзервацију. На врху пирамиде налази се рестаурација као низ поступака који се спроводе на оштећеном градиву. Рестаурација подразумијева санирање различитих врста оштећења грађе, као што су: санирање исцијепаних листова коришћењем танког јапан папира и рестаурација недостајућих дијелова листова, чиме се одлаже пропадање и спријечавају нова оштећења.

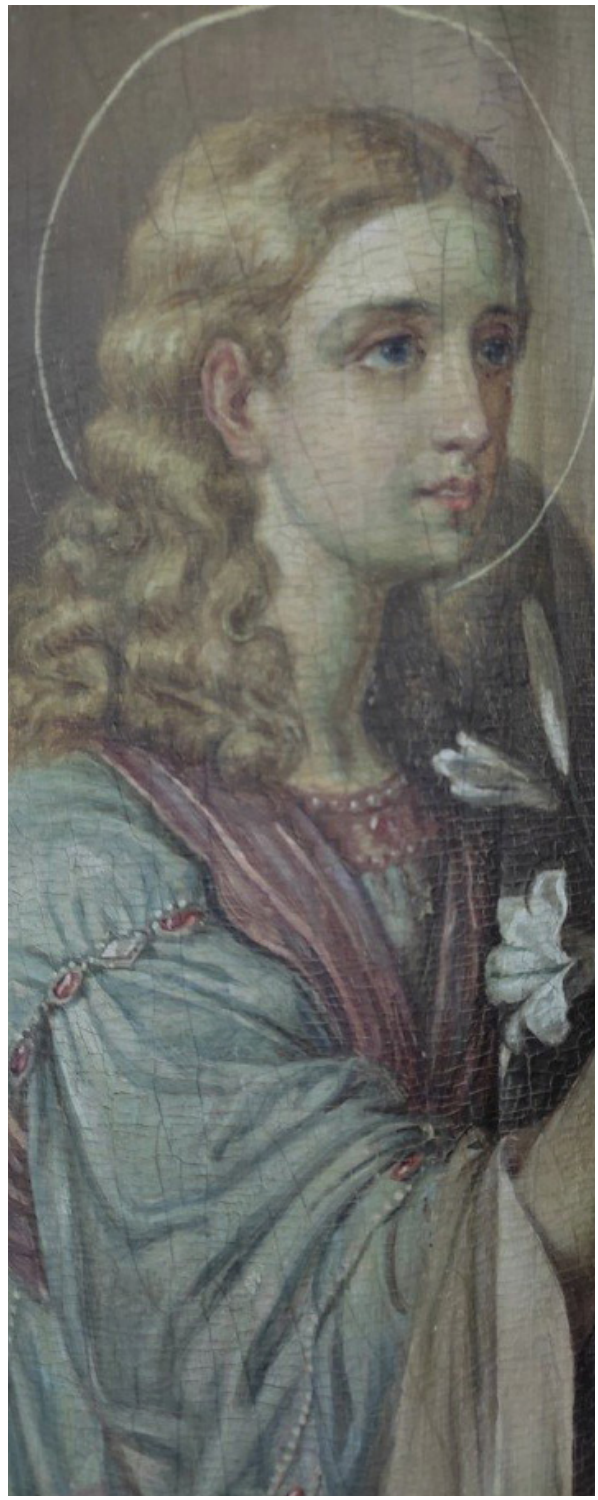

Одабир књиге која ће се подвргнути конзервацији зависи од стања саме књиге, степена оштећења, њеног значаја и времена настанка. Све књиге које се налазе у овом фонду су штампане књиге на папиру, које немају статус културног добра. До сада је урађена конзервација и рестаурација три *разнебићене* (како их је називао патријарх Пајсије) књиге, а то су: Посни триод, Служба светом Петру Цетињском и Пентикостар (Цвјетни триод). Поред књига потребно је било и обезбиједити пасивну заштиту и активну конзервацију другим предметима, као што су поједине иконе, кандила и одежде. Што се тиче архивске грађе која се такође чува у склопу библиотеке веома је другачији приступ њеној заштити. Императив код заштите архивског градива јесте на (не)доступности корисницима. Очување градива и доступност корисницима су у међусобном конфликту, због тога што доступност корисницима неријетко

представља опасност од физичког оштећивања градива. Стога, посебно функционише одјел за дигитализацију архивског градива који води проф. Веселин Матовић. Такође се ради и на дигитализацији црквених књига као што су књиге рођених, вјенчаних и умрлих, настале на подручју Никшића и његовој околини, а које датирају од 1880. године.

Јанко Јелић

ЗДРАВИЦА У ПОДМАЛИНСКУ

Часна и драга браћо и оци, свештеници и монаси,
Уважени гости и званице,
Драге сестре монахиње,
Драги моји племеници и братственици,

Велика је част и велики благослов данас на нашој породици због тога што се на овом светом и древном мјесту и међу овако пробраном братском свитом можемо назвати домаћинима. Овај наш сабор у Подмалинску је обновљен прије већ подоста година и у своме трајању је доживљавао високе узлете, али и бројне препреке и искушења. Но, у тој смјени узлета и тешкоћа, Богу хвала, опстао је и постао сабор који је обновљен да би нас обнављао, и појединачно и колективно. Постао је већ традиција, неодвојиви дио наше животне културе, најзначајнији догађај у години у нашем крају, незаобилазни дио нашег молитвеног циклуса. И, што је најважније, постао је тачка у времену и простору кроз коју се међусобно препознајемо и кроз коју нас други људи препознају, кроз коју нас посјећују, памте нас и кроз коју нам се враћају. Чини ми се да је и највећа љепота овог нашег састанка управо у томе што га нијесмо затворили у уске племенске или породичне оквире, већ смо га раширили колико можемо, као што се шире руке за миле госте и долазнике.

Домаћинска је обавеза, али и наш лијепи обичај, да ову здравицу упутимо прво баш њима, нашим гостима, а онда и свима нама који се овдје осјећамо домаћинима и домаћима. Свакако да су нас јутрос на литургији огријала и овеселила лица наших свештеника и свакако да је ред да прво наздравим њима, али се надам да ми нећете замјерити ако кажем да наше свештенике, по мисији коју међу нама обављају, као и по начину како нам шире Христову ријеч и науку, не могу да посматрам као госте. Они су у свакој нашој цркви увијек ближи домаћинској улози. Зато ћу им рећи:

„Добро дошли они нама увијек!“

Али ћу и додати:

„Добро и ми њима дошли, и да им Бог да да им још чешће, све бојније и све љепше долазимо!“

Један човјек, млад по својим годинама, али по свом раду и искуству већ одавно познат и препознат, на једном ранијем састанку у Никшићу ми је рекао једну лијепу и, по моме тумачењу, мудру ријеч. Он рече:

„Кад год су се Граховљани и Дробњаци састајали увијек је долазило до неког великог српског уједињења.“

И, ево, Бог нам је данас дао да за овај састанак управо имамо браћу Граховљане, а међу њима и онога који је изрекао казану мисао, прву главу града Никшића, несуђене престонице Црне Горе и Херцеговине. Града који нас је дочекао и пригрлио, који нас је упознао са градским љепотама. Града у коме смо се школовали, запошљавали, скућили се и основали породице. И града у коме смо упознали најбоље пријатеље, стекли кумове и истинску браћу по духу са којима дијелимо и добро и зло, а највише истинске животне вриједности. Зато, добро нам дошао Марко Ковачевићу, и сви твоји Граховљани, и сви твоји Никшићани, и сва браћа која са собом носе добродошлу мисао и идеју о братском уједињењу и јединству!

Данас су са нама и људи који су у тешким условима и у нимало лаком тренутку много тога радили и раде да би се баш то јединство

остварило, носиоци филозофске и научне мисли. Са нама је наш велики пријатељ, Голијанин, утемељивач идеја Матице српске у Црној Гори, професор Драго Перовић. Наш гост је и Пипер, одавно чувени лингвиста и србиста, професор Миодраг Јовановић. Добро дошли, господо, у српски Дробњак и међу његове Ускоке!

Јутрос смо се збиља порадовали кад смо прије и послије литургије могли да сретнемо и дочекамо и сву осталу браћу која су нам стигла из града Никшића, али и из других крајева. Стигли су нам драги гости из Жупе Никшићке, из Озринића и са Лукова, из Бјелопавлића и Пјешиваца, из Бањана и Голије, из комшијске и братске Пиве, као и из мени посебно драгог града Пљеваља. Драга наша браћо сви сте нам добродошли и велику сте нам љубав учинили својим доласком да заједно дијелимо дарове са Христове часне трпезе, али и да дух те части сачувамо и за овом трпезом љубави. Желимо да вас угостимо да се осјећате као своји међу својима. Да се почастите и укријепите овим скромним даровима које смо спремили, понајвише људском ријечју и братском слогом. А посебно желимо да овај сабор не прекинемо поласком са овог лијепог мјеста, већ да га са собом понесемо у срцима и да ту, у срцима, сабор наставимо и да га сваким наредним сусретом обнављамо и умножавамо.

Јер само тако, у таквом сабору, који се не завршава него траје у љубави и слози, ми постајемо достојни ове славе и ове немањићке светиње. Достојни да се назовемо народом Немањића и народом онога који је најзначајнији међу њима. Онога који је ктитор и наше цркве и наше државе и који нас је упознао са нашом небеском отаџбином. Онога који се, по предању, испео на врх Дурмитора да нам тамо отвори извор воде живе са кога гасимо жеђ за Христовом љубављу и Његовом истином. Онога који је са тог врха закрстио и благословио Дробњак, а преко Дробњака и цијело српство. Тај благослов не смијемо заборавити.

Тако сабрани удостојићемо се и да се примакнемо дурмиторским висинама са којих се види војвода Момчило како јаше свога крилатога коња Јабучила. Удостојићемо се и да се наоружамо мачем Светога Архангела и копљем Светога Георгија, оружјима којима смо се раније оружали, бранили и одбранили од аждаја старих и нових времена.

У свом сабрању ћемо моћи и да се слободно представимо као потомци старе и Христом оплемењене властеле која је наше племе основала и утврдила, која нам је предање оставила и која нас је на Косово водила. Древних Вуловића и Косовчића, Косорића и Мандића, Балотића и Србљановића. Али и оних који су касније постали властела и племство и који своју титулу нијесу стекли кроз иметак и наслеђе, већ кроз јуначко прегнуће и прегалаштво. Кнезова и војвода из рода Караџића и Церовића и свих оних који су били уза њих. Витезова са Мљетичка, страдалника са Борове Главе и осветника са Муратовице и Вучјега дола.

И небројених хајдука и хајдучких чета морачких, ускочких и шаранских. Ко би могао и смио да их попамти. Помало заборављених,

а живих, Котлица и Вуксановића, Лопушина и Дамјановића, Шаулића и Џаковића. И још оних који су се дигли због Карађорђа и уз Карађорђа, дивнога страдалника Мија Годијеља и браће мегданџија Јована и Гаврила Шибалије.

У братском сабрању бићемо огријани и освијетљени пламеном духовности нашега народа, неумрлом поезијом безименог епског пјесника и достојни спомена на писце и преписиваче, монахе манастира Јеловице који су страдали због те духовности. Достојни и оних који су касније наставили по трагу њихове свјетлости, мудрих Жугића и учених Мемедовића. Али и оних који су по истом трагу саставили дичну чету која би и Европу задивила, која је наше племе прославила и огласила, и која је српство задужила. Чету просветара, научника, филозофа, умјетника... Пред том дичном четом ходи хроми и непоколебљиви војвода Вук Стефановић Караџић, а за њим не посустају Јован Цвијић и Борислав Пекић.

У свом сабору, браћо, бивамо свједоци и учесници још једног невјероватног сусрета. Сусрета са дугом и предугом колоном хероја, бораца, ратника и мученика који су кроз свјетске и балканске ратове крвљу и животом бранили наше име, нашу част, нашу слободу и наш опстанак. Та незамислива колона се креће од тврдога Скадра до Мачкова камена, па онда назад на Гласинац до Мојковца. И затим, недуго послије, од Пљеваља на Сутјеску, па на Лијевча поље до Зиданога Моста. А онда и у временима и догађајима које и ми памтимо та колона стала није. Кроз суноврат и разуру несрећне домовине и кроз мрак лажнога братства које је своју суштину открило у ужасима злогласног далматинског казамата и мучилишта Лоре. И кроз лицемјерје и непријатељство савремених моћника овога свијета које се најбоље види и свједочи на оном мјесту гдје почињу и завршавају се и настављају сви наши бојеви. У бојеви који не престаје, на Косову, за Косово и за нашу свету Метохију. Ту колону, коју би само Хомеров ум могао да опише, предводи витешки војвода Живојин Мишић, а за њим иду све момачке делије, цвијет српске младости и људске љепоте. Дивне жртве, што би Његош рекао, попут Божидара Жугића и Жељка Ђурђића.

Знам, браћо, да у тој колони данас сви препознајемо некога свога, па тако и ми видимо и познајемо неке наше Јелиће. И радујемо им се јер је ово и њихов сабор. Јер је ово потврда оне Његошеве истине да на гробљу увијек изникне цвијеће за далеко неко покољење. Будите сигурни да ми овако братски сабрани јесмо један од тих цвјетова.

Овај сусрет који сам управо описао за нас је био неопходан и спасоносан, а чини ми се да је још потребнији нашој дјеци, јер ће им бити потребне предачке мишице и примјери да се дочекају и одбране од срамота и застиђа нових времена која долазе, али и да би могли да носе сво силно наслеђе од кога сам тек мали дио поменуо. Наслеђе које ће нас носити и чувати онолико колико ми будемо носили и чували њега.

У страху и покајању да сам некога битног и нешто битно заборавио. У искреној исповијести да то нијесам учинио намјерно, већ у незнању и немоћи ума. У нади да ћете ми због тога опростити. И у позиву да ме у сјећању и разговору допуните и исправите, ја вам још једном желим искрену добродошлицу и захваљујем вам што сте нам својим доласком велику љубав и част учинили.

Живјели!

Ускоро ће у издању Епархије будимљанско-никшићке бити објављена књига Шмеман – Флоровски Писма 1947-1955

Благословом Његовог Преосвештенства Епископа будимљанско-никшићког Г. Методија, у припреми је књига Шмеман – Флоренски Писма 1947-1955, која ће бити објављена у издању Свевиђа – Издавачке куће Епархије будимљанско-никшићке и чији излазак из штампе се ускоро очекује.

Главни и одговорни уредник је протојереј-ставрофор Слободан Јокић, превод су урадили: Ранка Николић и Игор Глушица, лектуру, коректуру и редактуру превода Ивана Јовановић, а састављач и аутор предговора је Павел Гавриљук.

НОВО ИЗДАЊЕ

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ
ИЗ МЕРТВЫХ, СМЕРТНІЮ СМЕРТ
ПОПРАВ, И СУЩИМ ВО ГРОБІЕХ
ЖИВОТ ДАРОВАВ

✣

ХРИСТОС ВАСКРСЕ ИЗ МРТВИХ,
СМРЋУ СМРТ УНИШТИ,
И СВИМА КОЈИ СУ У ГРОБОВИМА
ЖИВОТ ДАРОВА